

Vzgoja

Revija za učitelje,
vzgojitelje in starše

december 2024

Letnik XXVI/4 ■ številka **104**
cena 6,60 eur

V žarišču: Motivacija in menjava spola

stran 22

Naš pogovor:
dr. Željka Markić

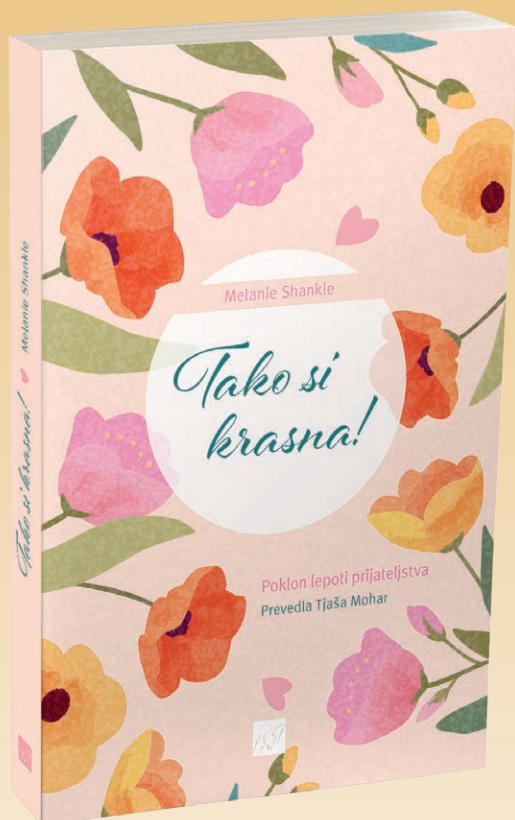
stran 29

**Vloga staršev in
šole pri oblikovanju
telesne samopodobe**

stran 41

**Pristop CLIL v
predšolskem
obdobju**

www.mohorjeva.org

Melanie Shankle

Tako si krasna!

Verjetno se samo nekajkrat zgodi, da v naše življenje vstopi nekdo in nas za vedno spremeni – nekdo, ki ga imamo lahko radi z vsem srcem, ki nas bo izzval in nas oblikoval in nam dal občutek, da je svet varnejši in svetlejši samo zaradi njega. Nekdo, ki nas ima rad natanko take, kot smo, pa vendar nas uči, kako smo lahko še boljši, s tem, kar je in kako živi svoje življenje.

Zgodba o prijateljstvu življenja, hvalnica lepoti, ki jo v življenje prinaša prava prijateljica.

135 mm x 210 mm • 232 strani • 25 €

Ljubljana, Nazorjeva ulica 1 • T 01 244 36 50

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
— Prva slovenska založba —

Celje, Prešernova ulica 23 • T 03 490 14 20

Študijsko srečanje pedagogov
v evropski prestolnici kulture

SODOBNI UČITELJ IN VEČNA PEDAGOŠKA VPRAŠANJA

**Vključevanje prvin
posvetne kulture
v izobraževanje**
mag. Jan Dominik
Bogataj

**So najboljše
misli vzgoji
žezapisane?**
mag. Anja
Božič

**Vzgojni poudarki
v krščanski etiki
Filipa Terčarja**
mag. Nadja Ušaj
Pregeljc

📅 Sobota, 5. april 2025
🕒 Od 9.00 do 17.30
📍 Dvorana konkatedrale v Novi Gorici
Sedejeva ulica 2

PRIJAVE

Več o dogodku:
go25pedagogi.eu

Izdajatelj:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije

Svet revije

Jože Mlakar
Marjan Peneš
dr. Andrej Perko
Marija Šušteršič
Marija Žabjek

Odgovorni urednik

dr. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor

Erika Ašič
Tatjana Fajdiga
dr. Janez Gabrijelčič
dr. Dejan Hozjan
dr. Jana Kalin
dr. Vanja Kiswarday
mag. Marijana Kolenko
dr. Nives Ličen
prof. Bernarda Mal
dr. Anton Meden

Naslov uredništva

Vzgoja, Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana
01/43-83-983
urednistvo@revija-vzgoja.si
info@revija-vzgoja.si
silvo.sinkovec@rkc.si
http://www.revija-vzgoja.si

ID za DDV

SI64231160

Transakcijski račun

SI56 6100 0000 9750 496
odprt pri Delavski hranilnici d.d.

Oblikovanje in prelom

Tiskarna Oman, Kranj

Tisk

Belin

Lektoriranje

Barbara Rodošek

Revija *Vzgoja* izhaja štirikrat letno. Cena izvoda v letu 2024 je 6,60 €. Naročnina za naročnike v Sloveniji je 26 € (tujina 36 €).

DDV in poština sta všteta v ceno. Odpoved naročnine sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite na uredništvu ali na spletni strani. Prispevkov ne honoriramo. Če naročniki svojega izvoda ne prejmete na dom, prosimo, da nas o tem obvestite. Natisnjenih 1200 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS.

Navdihujoča zgodba

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor *Inštituta Franca Pedička*.

Šesti mednarodni kongres o vzgoji za ljubezen do domovine in države je potekal na OŠ *Notranski odred Cerknica* v soboto, 23. novembra 2024, na Maistrov dan. Ko smo snovali kongres, se nam je zdelo prav, da poteka ob spominu na Rudolfa Maistra, velikega domoljuba, vojaškega stratega in literata. Letošnji kongres je imel naslov *Narodni ponos v globaliziranem svetu*. Iz predavanj in pogovorov sem izbral nekaj izstopajočih misli.

- Človeka vedno pretrse pridiga Čedermaca, ki se zaveda pritiska in usodnosti trenutka. Kaj, če bo slovenski jezik prepovedan? Odgovarja: **Oklepajte se svojega jezika**. Mogoče vam zadnjič govorim v slovenščini. So trenutki v narodovem in osebnem življenju, ko se moramo odločiti: Kateri jezik bom govoril? To se dogaja tudi v globaliziranem svetu.
- Nekdo je spomnil na izraz Borisa Pahorja: **Imamo notranjo domovino**, svoj notranji svet, ki nam ga nihče ne more vzeti. To je osebna identiteta.
- Karel Hren, direktor Mohorjeve družbe v Celovcu, je poudaril, da **narodnostno vprašanje na Koroškem nikoli ni bilo 'postmoderno' vprašanje**. Vprašanje narodne identitete nikoli ni 'postmoderna' tema.
- Borut Pahor je ponovil politično zapuščino naslednikom v politiki: **Skrbite za narodno in nacionalno identiteto**. Lahko dodamo še: ohranjajte, razvijajte ... Politikom mora biti jasno, za kaj si prizadevajo in kako doseči cilj. Odločilnega pomena za prihodnost države bo, da bomo skrbeli za povezano skupnost.
- Vida Petrovčič je učiteljem svetovala: **Naredite seznam pomembnih slovenskih znanstvenikov** in pripovedujte njihove uspešne zgodbe. Tako kot učenci poznajo zgodbe športnikov, naj poznajo tudi uspešne zgodbe znanstvenikov, glasbenikov, pisateljev ...
- Večkrat je bila ponovljena misel, da je bila odločitev za samostojno državo Slovenijo tudi **odločitev za demokratično družbo in**

odločitev, da za vselej zapuščamo nasilni socialistični totalitarizem. Mladi morajo ločiti ta dva pojma in se zavedati posledic dveh sistemov za vsakdanje življenje.

- Lojze Peterle je ponovil misel nekoga: **Če Kitajci želijo biti Kitajci, tudi jaz želim biti Slovenec**. Veliki in majhni narodi morajo v globaliziranem svetu načrtno in stalno skrbeti za ohranjanje svoje identitete.
- Peterle je poudaril, da **korenine niso preteklost, ampak sedanost in prihodnost naroda**. Zato je pomembno poznati svojo zgodovino, se iz nje učiti, navdihovati in črpati moč za prihodnost. Iz preteklosti rastemo v jutrišnji dan, tako osebno kot narodnostno.
- Borut Pahor je izzval učitelje: **Povejte mladim najbolj navdihujočo zgodbo, to je zgodba o osamosvojitvi Slovenije**. Kako je prišlo do osamosvojitve: v kratkem času, ob velikem naporu, ob strahu in pogumu, ob pravih odločitvah v kritičnih trenutkih, ob čudežnih rešitvah, z malo žrtvami. Dodajam: Učitelji, pripovedujte to navdihujočo zgodbo na začetku šolskega leta, potem jo poglobljajte in raziskujte skozi vse leto.

Izziv: Še bomo raziskovali čustvo ponosa. Ob čem raste, kaj je zdrav in kaj nezdrav ponos in povezanost s samospoštovanjem. Kdor ima pravi odnos do sebe, občuti tudi pravi ponos, kdor sebe podcenjuje, se nima rad ali sebe celo zavrača, ne more občutiti zdravega ponosa. Ali bo hlepel po stalnih izrednih potrditvah, kar je lažni ponos, ošabnost in napuh, ali pa bo sebe izničil in se prepustil, da ponikne v množici brezimnežev in se stopi v globaliziranem morju potrošnikov. Zato bo zelo pomembno, da učitelji pri dejavnostih – na kongresu jih je bilo v referatih po skupinah predstavljenih več kot 50 – učijo učence raziskovati, kakšen odnos imajo do sebe, kakšen je občutek do naroda in narodnega ponosa. So ponosni ali se sramujejo, da so Slovenci? Zakaj tako čutijo? Iz korenin raste prihodnost. ◀

9

Medicinski vidiki spolne disforije pri otrocih in mladostnikih

... Medicinski ukrepi in posegi (npr. zaviralci pubertete, hormoni, operacije) so pri otrocih in mladostnikih strokovno in medicinskoetično gledano nesprejemljivi, nevarni in praviloma nepovratni posegi, ki prinašajo različna zdravstvena tveganja. Tako je pri nas tudi stališče pediatrične endokrinološke ter pedopsihiatrične stroke, pa tudi Komisije RS za medicinsko etiko (KME). ...

14

Viri moči učitelja ob novih izzivih

... Tudi učitelj se bo moral zavedati, da s svojo človeškostjo, s kakovostjo svoje osebnosti opravlja svoje poslanstvo. Zato je tudi zanj prva naloga 'učiti se biti'. Učiti se biti človek, izpolnjen in srečen človek. Zato bo še bolj potrebno, da bo storil vse, kar more na področju samospoštovanja, čustvene pismenosti, etičnosti, doživljanja lepega in svetega. Plemenit človek v svet hladne tehnologije prinaša upanje in kaže pot do osebne izpolnitve. ...

17

Viri informacij o ideologiji spola

... V Sloveniji se šele dobro desetletje piše o ideologiji spola in opozarja na njen izkrivljen pogled na človeka, njegovo spolnost in spolno identiteto. Eden od razlogov za to je dejstvo, da v slovenskem jeziku ni bilo knjig, ki bi osvetlile to tematiko. Danes je na srečo izdanih že skoraj 10 knjig, ki pomagajo bolje razumeti izvor ideologije, njeno širjenje in načine, kako jo prepoznati in se ji zoperstaviti. ...

36

Kako nas oblikujejo algoritmi priporočil na družbenih omrežjih?

... Za spopadanje s temi izzivi bi morale šole vključiti digitalno pismenost in izobraževanje o varnosti na spletu v svoje učne načrte, da bi učence opremile z orodji za odgovorno navigacijo po družbenih omrežjih. To mora dopolnjevati ozaveščanje staršev, da razumejo tveganja, povezana z uporabo družbenih omrežij, in da lahko vodijo svoje otroke k bolj zdravim digitalnim navadam. ...

48

Pokloni čas, polepšaj dan

... Ideja o vseslovenski akciji »Pokloni čas, polepšaj dan« (2024) se je začela preko Nacionalnega inštituta za zdravje z željo po medgeneracijskem sodelovanju in vključevanju osamljenih. Ena izmed predlaganih dejavnosti je, da otroci pripravijo sporočila, ki naj bi jih patronažne sestre in prostovoljci ponesli v njihove domove. ...

Uvodnik

- 3 *Silvo Šinkovec: Navdihujoča zgodba*

V žarišču: Motivacija in menjava spola

- 5 *Ksenija Fänrich: Odmevi udeležencev kongresa*
7 *Anton Jamnik: Dobra vzgoja krepi demokracijo*
9 *Urh Grošelj: Medicinski vidiki spolne disforije pri otrocih in mladostnikih*
12 *Benjamin Tomažič: Današnji vplivi na pogled na spolnost*
14 *Silvo Šinkovec: Viri moči učitelja ob novih izzivih*
17 *Mojca Belcl Magdič: Viri informacij o ideologiji spola*
20 *Mihael Mars: Razmišljanje maturanta ob kongresu SIESC-a*

Naš pogovor

- 22 *Dragica Motik: dr. Željka Markić: Zakaj so zaprli kliniko Tavistock*

Biti vzgojitelj

- 25 *Marijana Miljančič Ruter: Narodni ponos v globaliziranem svetu*
27 *Matija Nared: Trubarjevo prizadevanje za šolstvo*

Vzgojni načrt

- 29 *Octavian M. Machidon: Vloga staršev in šole pri oblikovanju telesne samopodobe*
31 *Janko Jarc: V spomin Anici Nahtigal*
32 *Dragica Motik: Narodni ponos*

Starši

- 34 *Tina Cupar: Izzivi starševstva pri uporabi digitalnih tehnologij mladih*
36 *Octavian Machidon: Kako nas oblikujejo algoritmi priporočil na družbenih omrežjih?*

Področja vzgoje

- 39 *Milček Komelj: Kritiki človeškega nastopaštva, iskalec življenjskega smisla*
41 *Tina Jeras: Pristop CLIL v predšolskem obdobju*

Duhovni izziv

- 43 *Ksenija Fänrich: Življenje s Svetim Duhom*
45 *Eva Strajnar: Pa sem poravnal svoj greh*
46 *Janko Jarc: Pogovori z Jezusom*

Izkušnje

- 47 *Ksenija Fänrich: Z otroki se povežite na globlji ravni*
48 *Monika Tratnik: Pokloni čas, polepšaj dan*
50 *Jana Lampe: Kupim kozo za trajnostno preživetje revnih*

Iz življenja DKPS

Napovedni koledar

Summary

Letno kazalo

Odmevi udeležencev kongresa

■ **Ksenija Fänrich**, mag. znanosti, učiteljica slovenščine na OŠ *Nazarje* in šolska koordinatorica Mreže Unesco pridruženih šol, kot učiteljica podpira vseživljenjsko učenje in v tem duhu tudi deluje.

V Vipavi je od 24. do 29. julija 2024 potekal evropski kongres SIESC (Združenje krščanskih učiteljev Evrope), ki ga je že četrtrič organiziralo Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Podrobna poročila, fotografije in druga gradiva so objavljena na spletni strani Društva katoliških pedagogov Slovenije (<https://www.revija-vzgoja.si/drustvo/siesc/siesc-2024-slovenija>), tudi različni mediji so poročali o tem dogodku. Ker za tokratni kongres nismo izdali zbornika, smo se odločili, da bomo nekaj gradiva objavili v žarišču revije Vzgoja. Najprej predstavljamo odmeve udeležencev kongresa, saj odlično povzemajo vzdušje, program in vsebino. Sledijo vsebine predavanj in druge vsebine s kongresa. Vabljeni k branju.

Uvodna misel škofa Jamnika, s katero je v kapeli dijaškega doma gimnazije Vipava nagovoril zbrane učitelje in pedagoge različnih narodnosti, presega čas druženja, saj nagovarja za večnost: »Še naprej poslušajte šepet Svetega Duha, Duha ljubezni, ki človeka usposablja v jeziku, ki išče izgradnjo, ki v vsem odkriva dobro, ki si prizadeva za dialog in odprtost v vsej raznolikosti pogledov. Prizadevajte si za jezik, ki ima vizijo in trajnost, saj njegova veljavnost presega zgolj človeške meje. Išcite jezik, ki zna poslušati, razumeti in se izogibati moraliziranju; jezik, ki želi odpustiti in začeti znova. Govorica Svetega Duha ustvarja občestvo 'enega srca in ene duše'.«

Udeleženci kongresa so bili hvaležni za odlično pripravo, namestitev, razporejen čas in navdušeni nad lepoto Vipavske doline, ki so jo spoznavali na popoldanskih

izletih. O izbiri teme in predstavitvi vsebin so povedali:

»Zahtevna tema, dobra predavanja in dobro delo v jezikovnih skupinah.«

Alin T., Romunija, aktualni predsednik SIESC-a

»Kongres SIESC-a je bil zelo zanimiv, saj je izpostavil zelo aktualna vprašanja in odprl razpravo med udeleženci o morebitnih prihodnjih posledicah v družbi.«

Caterina A., Italija

»Kot luteranka se sploh nisem počutila tujka, nasprotno – počutila sem se še bolj sprejeta. Izbira teme je bila aktualna in zelo pomembna. Vsa predavanja so bila zelo zanimiva, poučna in pestra. Pogovori v skupini so bili odkriti in iskreni. Super je bilo, da

so vsi lahko iskreno izrazili svoje mnenje, ne da bi jih kdo ignoriral.«

Judit H. H., Madžarska

»Pohvalila bi aktualno izbiro teme, vse tri predavatelje, saj sem pri vsakem našla vsaj dva poudarka, vredna in koristna za svoje poučevanje in razredništvo v srednji šoli, ter diskusijo po skupinah, ki je lepo tekla.«

Klara L., Slovenija

»Vse je bilo odlično – zanimiva predavanja in dobro pripravljene razprave v jezikovnih skupinah.«

Karin A., Švedska

»Čeprav je tema, ki smo jo obravnavali, zelo zaskrbljujoča, smo na tem kongresu lahko videli luč upanja, ki nam jo daje naša vera. Vsa pohvala predavateljem in njihovi strokovnosti. Vsi trije so bili izjemni. Navdušena sem nad potekom delavnic. Jaz sem se udeležila slovenske skupine, ki je bila zelo iskrena in odprta. Vsi smo imeli priložnost izraziti svoje mnenje in večina je to tudi storila, kar je v takih delavnicah redkost.«

Marjana K., Slovenija

»Zelo bi pohvalil analizo stanja, ki je bilo predstavljeno, in trud, da želimo najti odgovore na stanje mladih. Zelo me je nagovorilo, da smo iskali odgovore in jih našli. Ti so: poglobitev vere, učenje poslušanja mladih in njihovih stisk. Najbolj sem hvaležen za iskren pogovor in pričevanje o izkušnjah učiteljev.«

Bogdan V., Slovenija

»Zame je SIESC enotedenska izpolnitev sanj o mirnem sožitju med narodi. Je tudi izmenjava idej. Teme za konference so nas utrdile, da so krščanski učitelji na pravi poti, da zaščitijo učence v imenu krščanskih vrednot.«

Magda J., Slovenija

»To srečanje dokazuje, da je zelo pomembno, da se učitelji iz različnih držav srečujejo in pogovorijo o izobraževalnih problemih. Čeprav imajo različna mnenja, se poslušajo

in iščejo rešitve s podobnega krščanskega stališča, zato je SIESC pomemben.»

Wolfgang R., Avstrija

»Kongres SIESC-a je bil zelo uspešen glede kakovosti konference, zanimive izmenjave mnenj v razpravnih skupinah, duhovne podpore s sveto mašo in molitvijo ter predvsem glede popolne organizacije. Kar se teme tiče, sem ugotovil, da je tudi v Sloveniji evropski 'mainstream' vplival na državo in šole. Čeprav so imeli vsi trije govorniki zelo spoštljiv in občutljiv pristop do zahtevne teme, bi bilo vsaj v Luksemburgu težko objaviti povzetek rezultatov. Ljudje LGBTIQ+ pravzaprav ne sprejmejo najmanjšega odstopanja od svoje 'resnice'. Nočejo razpravljati, temveč vsiljujejo. Zato me ne skrbi samo za naše otroke in družine, temveč tudi za našo demokratično kulturo. Hvala tudi Alinu za odlično predsedovanje

in dobro idejo za prosto razpravo o Evropi, vojni in miru ...«

André G., Luksemburg

»Konference in seminarji so bili zanimivi in interaktivni, kar jih naredi nepozabne, saj je bila omogočena neposredna komunikacija z govorniki in izmenjava mnenj. Tako smo spoznali praktične ukrepe, ki jih bomo uporabljali pri vsakdanjem delu.»

Cami L., Romunija

»Organizacija je bila izjemna. Izbrana je bila tema, ki zadeva nas vse: starše, vzgojitelje, vse, ki sodelujejo in odločajo v Cerkvi in družbi, ter deležnike. Bilo je veliko možnosti za sodelovanje z udeleženci in izmenjavo mnenj.»

Cecilia F., Romunija

»Zame je bil kongres nekaj posebnega zaradi obravnavane teme. Poudarek na tej temi kot 'hipotetični endemiji' me je spodbudil k razmišljanju o tem, kako nujno je, da začnemo delovati preventivno. Ali bi morali kot učitelji sodelovati pri tej morebitni preventivni akciji? Mislim, da ja. Zakaj? Da bi se izognili neprijetnim posledicam pri tistih ljudeh, ki se odločijo za operativni poseg brez poznavanja 'resnice' o dramatičnih posledicah, ki sledijo operacijam! V predavanjih so nam trije strokovnjaki na osnovi zbranih podatkov in znanstvenih dognanj razložili nevarnost 'hipotetične endemije', ki nas kot družbo lahko v bližnji prihodnosti doleti. Že v tej luči je bila konferenca izjemna. Še bolj dragoceno pa je, da so izpostavili tudi možnost, kako lahko posredujemo; pokazali so nam 'orodja', ki jih imamo kot učitelji, če ne samo poučujemo, ampak, seveda, tudi vzgajamo.»

Ana Maria B. G., Bolivija

»Konferenca je ponudila možnost pridobivanja novih znanj, za kar sem zelo hvaležna. Z veseljem poudarim, da sem dragocene informacije pridobila ne le od predavateljev, ampak tudi od sodelavcev, saj so bili izmenjava informacij in dialogi najbolj odprti in informativni.»

Darja M. L., Slovenija

»Običajno se nimam pogosto priložnosti pogovarjati z ljudmi iz držav, kot so Ukrajina, Romunija in Madžarska. Zato sem cenil priložnost, ki sem jo imel v Vipavi.»

Kurt G., Nemčija

»Kljub težki temi so bile konference in delavnice zelo zanimive.»

Christine A., Francija

»Veliko sem se tudi naučila. Seveda sem za temo vedela iz medijev, vendar mi to ni bilo tako pomembno. Preko zanimivih predavanj in razprav sem spoznala, s kakšnimi izzivi se bodo učitelji soočali v prihodnosti.»

Bärbel J., Avstrija

»Konferenca SIESC-a v Vipavi je bila ena najboljših, na kateri sem kdaj bil. Tema, ki se je ukvarjala z vprašanji spolnosti in spola, je bila osvetljena z različnih vidikov in bilo je kar nekaj novih vidikov, ki so me zanimali. Čeprav je že kar nekaj časa minilo, odkar sem zapustil šolo, se zavedam, da ta tema pridobiva na pomenu in da morajo šole najti načine, kako se z njo spoprijeti.»

Wolfgang H., dolgoletni predsednik SIESC-a, Avstrija

»Konferenco je organizirala slovenska ekipa DKPS, tako da jo je bilo moč doživeti kot veselo družinsko srečanje. Nadaljujte z dobrim delom in vero v Boga ter vero v boljšo prihodnost Evrope in človeštva!«

Oleksii T., Ukrajina

Iz mnenj udeležencev je mogoče razbrati, kako se v šoli spoprijeti z novimi izzivi, del odgovora na to vprašanje pa razkrivajo besede škofa Jamnika: »Nazivi, doktorati in druge reference ne pomagajo, če učitelj, vzgojitelj ali profesor ni v prvi vrsti človek, ki je osebnost, ki se trudi živeti to, kar govori, ki izžareva predvsem tisto harmonijo bivanja, ki je najboljša 'pedagoška metoda'.«

68. mednarodni kongres SIESC

VIPAVA, 24. – 29./30. julij 2024

Škofijska gimnazija Vipava in Dijaški dom Vipava

NOVI IZZIVI ZA UČITELJE: VZGOJA ZA SPOL IN SPOLNOST

Strokovni del kongresa – predavatelji in teme predavanj:

- **24. julij 2024: dr. Urh Grošelj**, pediater na pediatrični kliniki UKC Ljubljana: Spremembe spola, posledice in etične dileme.
- **25. julij 2024: Benjamin Tomažič**, profesor informatike na Gimnaziji Želmlje in direktor Inštituta Integrum: Spolna vzgoja mladih.
- **26. julij 2024: dr. p. Silvo Šinkovec**, pedagog, psiholog in duhovnik, duhovni asistent DKPS: Viri moči za učitelje ob novih izzivih.

Strokovni del bo v dopoldanskem času (predavanja in diskusije); popoldne bodo potekale kulturne in družabne dejavnosti.

Predavanja bodo v uradnih jezikih SIESC-a: angleščina, francoščina, nemščina. Po predavanjih bodo pogovori in delavnice po jezikovnih skupinah.

Kongres je odprt za vse. Udeležba ni pogojena s članstvom v DKPS ali z veroizpovedjo.

Kongresa se je možno udeležiti na dva načina:

- v celoti - vse dni (vključno z bivanjem, kulturnim in družabnim programom),
- samo strokovnega dela (predavanja in pogovori z delavnicami).

Vabimo predvsem pedagoge, učitelje in vzgojitelje, ki temo doživljate kot osebni, družbeni in civilizacijski problem in jo vidite kot izziv pri svojem strokovnem, vzgojnem in izobraževalnem delu.

Več o kongresu na naslovu: <https://www.dkps.si> ali preko črtni kode: Na tej spletni strani so tudi vsi dostopi do obrazcev za prijavo.

Za dodatne informacije smo dosegljivi tudi na naslovu: siesc.info@dkps.si

Dobra vzgoja krepi demokracijo

■ **Anton Jamnik**, ljubljanski pomožni škof, dr. teologije, je poučeval na *Škofijski klasični gimnaziji*, predava filozofijo, filozofijo religije in etiko (poslovno etiko). Aktivno sodeluje z nekaterimi univerzami in visokošolskimi ustanovami doma in v tujini. Udeleževal se je na področju ustanavljanja katoliške univerze v Sloveniji. Od leta 2008 je redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* s sedežem v Salzburgu. Od leta 2022 je pri *Slovenski škofovski konferenci* zadolžen za katoliške medije ter za Slovence v zamejstvu in tujini.

Mednarodna konferenca krščanskih učiteljev – SIESC je potekala v Vipavi med 24. in 29. 7. 2024. Začela se je s sveto mašo, ki jo je daroval ljubljanski pomožni škof Anton Jamnik. Med sveto mašo je v homiliji nagovoril udeležence.

Foto: Karmen Pečarič

Govorica Svetega Duha ustvarja občestvo

Dragi krščanski učitelji, iskreno se vam zahvaljujem, da ste se združili v eno družino, občestvo, kjer se nihče ne počuti izključenega, ampak je sprejet, potreben in deležen vaše pozornosti. Še naprej poslušajte šepet Svetega Duha, Duha ljubezni, ki človeka usposablja v jeziku, ki išče izgradnjo, ki v vsem odkriva dobro, ki si prizadeva za dialog in odprtost v vsej raznolikosti pogledov. Prizadevajte si za jezik, ki ima vizijo in trajnost, saj njegova veljavnost presega zgolj človeške meje. Išcite jezik, ki zna poslušati, razumeti in se izogibati moraliziranju; jezik, ki želi odpustiti in začeti znova. Govorica Svetega Duha ustvarja občestvo »enega srca in ene duše« (prim. Apd 4,32). Duh občestva je Bog med nami. V njem je do-

sežena zmaga nad ločitvijo človeka od človeka. Človekovo zatiranje bližnjega preneha. Konča se človekovo poniževanje sočloveka. Odtujenost človeka od človeka je odstranjena. Gospodarji in sužnji postanejo bratje ... Kjer se zgodi kaj takega, se zgodi nič manj kot izkušnja Boga samega. Kateri Bog? Bog med nami, komunikativni Bog, Sveti Duh. Tako stopimo iz svoje osamljenosti v skupno življenje. Naši strahovi pred drugimi in naša agresija, naša agresivnost postanejo smešni, saj je vsega dovolj za vse. Samo Bog je tam za vse.

Učenje je veselo pričakovanje samega sebe

Danes s to sveto mašo začnemo mednarodno konferenco krščanskih učiteljev. Izpostavil bi misel iz intervjuja s Petrom

Sloterdijkom za 14. številko *McKinsey Wissen*, posvečeno izobraževanju (Lernen ist Vorfreude auf sich selbst, Učenje je veselo pričakovanje samega sebe, 2009), ki vsebuje ključne misli, ki naj pedagog v celotni vertikali šole in izobraževanja, od vrtcev do univerz, nagovarjajo in kličejo k razmisleku. »Učitelji so ljudje, ki pogosto verjamejo, da je vedno bolje nekaj razložiti kot narediti. Vedno bolj jasno postaja, da se s tradicionalnimi šolskimi sredstvi ne moremo približati jedru učenja. (...) Hkrati pa otroci, učenci, študenti vnašajo svojo radovednost, svoj entuziazem, ta neprecenljivi medij veselega pričakovanja samega sebe v učni proces. In točno to se od njega pričakuje, da se lahko 'učni libido' pojavi kot pravi osebni in socialni kapital. Didaktika, ki to spoštuje, je precej drugačna od učnega procesa na šoli, v kateri učitelji gestikulirajo: »Ti boš presenečen, jaz pa bom tisti, ki ti pokažem.«

Ali učitelji vedo, da vzgajajo otroke za današnji čas in 'za kaj' jih vzgajajo, če jih sploh vzgajajo? Je v sodobni šoli prostor za celega človeka ali le za njegove stvarne, socialne, internetne in tekmovalne izhode? Kakšno je razmerje med sodobno didaktiko in prvotno človekovo avtodidaktiko? Ali je učenje »veselo pričakovanje samega sebe«, svojih prihodnjih stanj, sposobnosti, pogledov in izbir, darov, presenečenj nepričakovanega ali je negativno od vsega tega?

Srce govori srcu

Kako najti rešitev za ta vprašanja? Zelo poučen in čudovit primer v tem pogledu je John Henry Newman, ki ga je papež Benedikt XVI. med obiskom v Veliki Britaniji razglasil za blaženega. Nazivi, dok-

torati in druge reference ne pomagajo, če učitelj, vzgojitelj ali profesor ni v prvi vrsti človek, ki je osebnost, ki se trudi živeti to, kar govori, ki izžareva predvsem tisto harmonijo bivanja, ki je najboljša 'pedagoška metoda'. Newman je to povedal na preprost in navdihnjen način. Njegova misel, ki je nastala v 19. stoletju, je vedno bolj aktualna in je dobro izhodišče, da te besede vzamemo resno in se vprašamo, koliko jih živimo, koliko so res naša 'pedagogika'.

Srce govori srcu – *Cor ad cor loquitur* – ta rek, ki je bil temeljno vodilo njegovega življenja, je Newman našel pri svetem Frančišku Saleškem v dolgem pismu, ki ga je svetnik napisal škofu Bourgesa leta 1604. Frančišek ob razpravljanju o pridiganju med drugim piše: »Naše besede naj prihajajo iz srca in ne iz ust. Konec koncev je srce tisto, ki govori srcu, usta govorijo samo ušesom ... Očetje starih časov in vsi, ki so obrodili sadove, (...) so govorili od srca do srca, kakor dobri očetje govorijo svojim otrokom. Osebe vplivajo na nas, glas nas omejuje, pogled nas obvladuje, dejanja nas podžigajo.«

Foto: Nataša Pezdír

Osebnost učitelja, vzgojitelja je vedno v središču vzgoje. Če človek nečesa nima, če tega, česar se sam uči, ne živi, potem drugim nima česa dati, v njih ne more prebuditi veselega pričakovanja samega sebe. Zato je Newman vedno poudarjal nenadomestljivo vlogo učitelja, njegove priče, njegove biti. Tako je razumel tudi vlogo tutorja na kolidžu Oriel v Oxfordu. »Resnica vstopi v um učenca skozi oči in ušesa, skozi čustva, domišljijo in intelekt.« Noben šolski sistem ne more uspešno delovati brez osebnega vpliva učiteljev. »Kjer je (osebni) vpliv, je življenje; kjer ga ni, ni življenja. (...) Šolski sistem brez osebnega vpliva učiteljev na učence je kot polarni mróz in bo ustvaril ledeno, petrificirano in togo izobraževanje, nič drugega,« je zapisal Newman.

Kardinalovo geslo »Srce govori srcu«, ki si ga je izbral Newman, osvetljuje njegovo pojmovanje oznanjevanja, poučevanja in vzgoje. Spominja nas na pomen, ki ga je pripisoval prijateljem in skupnosti, primatu osebnosti, poudarjanju celovitosti človeške osebe. Srce govori srcu, Božje srce človekovemu srcu – v učlovečenju Božjega Sina in v zakramentalnem življenju Cerkve. Človeško srce govori s srcem drugih, ki iščejo vero, želijo živeti bolj polno, se veseliti samega sebe ali jih mučijo dvomi. Tako srce je bilo v Newmanovih prsah in je govorilo neštetim srcem v šolah in univerzah v Oxfordu, Birminghamu, Dublinu in Rimu v njegovem času in z nevsiljivo močjo govori ljudem našega časa. Se bomo vsi skupaj malo zamislili nad tem vodnikom in se vprašali, ali o nečem le govorimo ali smo to? Prava pedagogika se začne v naših srcih, v žaru našega bitja – in to je tisto, kar pri učencih in dijakih resnično spodbuja cilj našega poučevanja in vzgoje, da je »učenje veselo pričakovanje samega sebe«.

Poučevati in vzgajati za evropski projekt demokracije

Uspeh evropskega projekta ni odvisen samo od gospodarskega povezovanja in znanstvenega ter tehnološkega napredka, ampak tudi od sprejemanja sklopa temeljnih pravic in vrednot, kot so človekovo dostojanstvo, človekove pravice,

svoboda, nediskriminacija, skupno dobro, subsidiarnost, pravičnost, strpnost, vključenost, solidarnost in enakost ter svoboda veroizpovedi, ki podpirajo demokracijo in zagotavljajo njeno pravilno delovanje.

Demokracija brez vrednot se zlahka spremeni v totalitarizem ali avtoritarnost. Današnje grožnje demokraciji v Evropi izvirajo iz erozije skupnih vrednot evropskega projekta. Kriza oziroma deficit demokracije je posledica širše krize vrednot. Na volitvah lahko evropski državljani izrazijo svoje pomisleke in mnenja o tem, kako se vrednote izvajajo v evropskem prostoru, in odgovorno glasujejo za spodbujanje višjih standardov vrednot za krepitev demokracije. Ta državljanska zavest participativne demokracije je zagotovilo in nadaljevanje Evrope kot skupnosti vrednot.

Vrednote, na katerih temelji demokracija, imajo krščanske korenine. Katoliška cerkev kot pomemben deležnik evropske družbe ne more ostati ravnodušna do prihajajočega demokratičnega procesa, saj gre za dostojanstvo vsakega evropskega državljana, človekove pravice, pravičnost, solidarnost in subsidiarnost. Cerkev ceni demokratični sistem, ker zagotavlja sodelovanje državljanov pri političnem odločanju, kar od tistih, ki vladajo, zahteva, da so odgovorni za varovanje, zaščito in uresničevanje vrednot, brez katerih bi bila resnična demokracija spodkopana.

Naj Sveti Duh navdihuje vse udeležence mednarodne konference, da pogumno in z upanjem odgovorijo na izzive sodobne družbe. Naj vas v teh dneh še posebej navdihnejo misli papeža Frančiška v njegovi okrožnici Vsi smo bratje: »Človek je tako ustvarjen, da se lahko izpolni, razvije in doseže polnost le z iskrenim žrtvovanjem samega sebe. Prav tako ne more v celoti spoznati lastne resnice, razen če se sreča z drugimi: Ne morem uspešno govoriti sam s seboj, razen po merilih, po katerih govorim drugim. Zato nihče ne more izkusiti vrednosti življenja brez ljubezni do konkretnega sočloveka. To je skrivnost pristnega človeškega obstoja, kajti življenje je tam, kjer je 'tovarištvo', skupnost, bratstvo.«

Medicinski vidiki spolne disforije pri otrocih in mladostnikih

■ **Urh Grošelj**, izr. prof., dr. med., mag. bioetike, specialist pediater endokrinolog na Kliničnem oddelku za endokrinologijo, diabetes in presnovne bolezni Pediatrice klinike UKC Ljubljana; Katedra za pediatrijo in Katedra za medicinsko etiko, Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani. Strokovno in raziskovalno se ukvarja z boleznimi presnove in endokrinih žlez ter genetiko. Deluje na področju medicinske etike in je član Komisije RS za medicinsko etiko.

Izraz spolna disforija (včasih je bil bolj uveljavljen termin motnja spolne identitete; v strokovni literaturi se pojavlja tudi kot spolna inkongruenca) opisuje neskladje med biološkim spolom in spolno identiteto posameznika oziroma s tem povezano psihološko stisko.

Spolna disforija je lahko povezana z močno željo po prehodu (tranzicija) na spol, s katerim se tak posameznik identificira. To lahko pomeni željo po spremembi videza, željo po medicinskem zdravljenju, tudi spreminjanje dokumentov. V tem smislu zlasti v medicinskem kontekstu govorimo tudi o transspolnosti, ki implicira spremembo spola ali željo po njej.

V skladu z DSM-5 (Diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj, 5. izdaja) se spolna disforija nanaša na »... stisko, ki lahko spremlja neskladje med lastnim doživljanjem ali izraženim spolom in dodeljenim spolom,« in zahteva tudi prisotnost »... klinično pomembne stiske ali okvare na socialnem, šolskem ali drugih pomembnih področjih delovanja.« DSM-5 spolno disforijo navaja med duševnimi motnjami. Po drugi strani pa najnovejša različica MKB-11 (Mednarodna klasifikacija bolezni, 11. izdaja) spolno neskladje opisuje kot stanje, »za katero je značilno izrazito in trajno neskladje med posameznikovim doživljajskim spolom in dodeljenim spolom«. MKB-11 spolno neskladje zdaj navaja med stanji, povezanimi s spolnim zdravjem (medtem ko so ga prejšnje različice MKB navajale med duševnimi in vedenjskimi motnjami).

Je spol biološki ali družbeni fenomen?

Človekov biološki spol določajo genetske značilnosti posameznika. Angleški

jezik sicer ločuje izraz »sex« (za biološki spol) in izraz »gender« (ta je družbeni in kulturni konstrukt, ki opisuje, kako posamezniki razumejo, izražajo in doživljajo svoj spol). Spol kot biološko dejstvo je znanstveno dokazan in splošno sprejet fenomen, ena od najbolj temeljnih lastnosti živih bitij; spol kot družbeni konstrukt pa je razmeroma nedaven, tudi kontroverzen koncept oz. teoretski okvir, ki ga mnogi izpodbijajo. Spol kot biološko dejstvo (angl. *sex*) je torej znanstveno dokazan fenomen, kar pa ni mogoče na enak način trditi za spol kot družbeni konstrukt, ki je

v različnih kulturah, družbah in času tudi različno sprejet (angl. *gender*; pri nas se prevaja tudi kot »spolna identiteta«, zlasti v pravnem jeziku pa je priporočen izraz »spolna samopodoba«, ker je poslovenjen in hkrati ne implicira možnosti zunanje vsiljenosti (kot jo lahko izraz identiteta)). Spol se pravilno ugotovi v okrog 99,99 % primerov novorojenčkov ob rojstvu (oziroma z ultrazvočno diagnostiko med nosečnostjo večinoma že prej), po telesnih značilnostih novorojenčka (ploda) (izraz »dodelitev spola«, ki ga tudi zadnji čas pogosto zasledimo, s tem pomensko in strokovno ni ustrezen termin). V zelo izjemnih primerih (pri nas nekaj otrok letno) pa spol ob rojstvu ostane nejasen – gre za interspolna stanja, v zadnjem času so sicer pogostejše poimenovana »motnje (ali razli-

Foto: Petra Duhannoy

ke) v razvoju spola« (angl. *Disorders/Differences of sex development*, okr. DSD). Spolne značilnosti teh oseb (npr. kromosomi, spolne žleze ali genitalije) ne ustrezajo tipičnim (binarnim) predstavam o moškem ali ženskem telesu. Pediatrična zdravstvena obravnava je bila tradicionalno rezervirana skoraj samo za primere s (prirojen) motnjo v razvoju spola (interspolna stanja), ne pa za motnjo spolne identitete oz. spolno disforijo (transspolna stanja). V Sloveniji letno pri le nekaj otrocih spol ob rojstvu ni (popolnoma) jasen. V teh primerih vsakič zagotovimo interdisciplinarno obravnavo, s katero želimo skupaj z družino zavarovati največjo zdravstveno korist otroka. Vedno pa je potreben empatičen način komuniciranja.

Pojavnost in značilnosti spolne disforije

Še pred nekaj desetletji je bila spolna disforija zelo redka; do tega tisočletja ni prišlo do kakega znatnejšega razvoja stroke in kapacitet na tem področju. Le malo ljudi je v zvezi s tem iskalo zdravniško pomoč in posege. Do pred dobrimi desetimi leti je bil 'tipičen' otrok s spolno disforijo predpubertetni otrok moškega (biološkega) spola izjemno redek v populaciji. Kot kažejo nekatere objavljene znanstvene raziskave, pa so v sorazmerno kratkem

časovnem obdobju (predvsem v zadnjih 10–15 letih) spolno disforijo pričele kazati mladostnice ženskega (biološkega) spola; stanje je pogosto nastalo na novo (ta dekleta torej niso imela osebne zgodovine spolne disforije v zgodnejši, predpubertetni fazi). Pogosto je bila spolna disforija že prisotna pri kom v njihovem prijateljskem ali socialnem krogu, praviloma je šlo tudi za uporabnike socialnih medijev. Iz več razvitih držav v zadnjih letih poročajo tudi o več kot 1000-odstotnem povečanju pojavnosti spolne disforije, zlasti v demografski skupini mladostnic ženskega biološkega spola. Glavni razlog za tako povečanje pojavnosti spolne disforije v sorazmerno kratkem času ne more biti biološki, pač pa naj bi igrali vlogo različni drugi dejavniki (psihološki, družbeni). V Sloveniji zadnje desetletje prav tako beležimo izrazit porast obravnav otrok in mladostnikov s spolno disforijo, vendar podrobni podatki niso znani, saj jih v zdravstvu uradno obravnavamo šele od leta 2015.

Večina raziskav v preteklosti je pokazala, da spolna disforija spontano izzveni pri 70–90 % mladostnikov do konca pubertete ali zgodnje odraslosti. Ena od zadnjih študij je pokazala, da se v zelo redkih primerih (le v 2 %) spolna disforija pri mladih odraslih intenzivira, če je nezdravljiva; pri vseh ostalih pa se ublaži ali ni več prisotna.

Otroci in mladostniki z diagnozo spolne disforije imajo visoko stopnjo spremljajočih duševnih motenj. Nedavna raziskava iz Nemčije je pokazala, da je več kot 70 % mladih z diagnozo spolne disforije imelo vsaj še eno psihiatrično diagnozo. Komorbidne diagnoze so bile: depresivna motnja, anksiozne motnje, mejna osebnostna motnja, motnja pozornosti/hiperaktivnosti in posttravmatska stresna motnja. Pogosto so prisotne tudi motnje avtističnega spektra. Te ugotovitve poudarjajo pomen celostne obravnave, ki vključuje zlasti klinično psihološko in pedopsihiatrično obravnavo tako spolne disforije kot spremljajočih duševnih motenj, saj so te težave pogosto tesno povezane. Taka obravnava je potrebna pred kakršnokoli tranzicijo.

Kaj je tranzicija?

Mnogi posamezniki s spolno disforijo si prizadevajo za različne socialne, pravne in medicinske spremembe, ki potrjujejo njihov subjektivno doživljani spol. Socialna tranzicija pomeni predstavljanje želenega spola v osebem okolju (npr. družina, prijatelji, delovno mesto, šola ...) z uporabo drugačnih imen in zaimkov, oblačenjem, vedenjem. Običajno je to prvi korak, ki

Foto: Rebeka Hozjan

lahko vodi v pravno in/ali medicinsko tranzicijo. Pravna tranzicija pomeni npr. formalne spremembe imena in/ali spola v dokumentih. Medicinska tranzicija se lahko doseže s predpisovanjem hormonov (estrogenov ali testosterona, odvisno od bioloških značilnosti oseb) in/ali kirurških posegov za spremembo spola, vključno z genitalnimi (ginekološkimi, urološkimi) in drugimi (npr. mastektomija, plastična kirurgija ter posegi na ušesih, nosu in grlu). Medicinska tranzicija za otroke in mladostnike v Sloveniji ni dovoljena. Pravna tranzicija je zelo omejena. Glede na dejstvo, da se pri večini otrok s spolno disforijo simptomi zmanjšajo ali popolnoma izginejo do adolescence, se zlasti pri predpubertetnih otrocih ne priporoča socialna tranzicija.

Potrditvena (ali afirmativna) terapija je pristop, ki potrjuje in podpira izraženo spolno identiteto mladostnika. Letos je bilo objavljeno obširno poročilo pediatrinje Hilary Cass in skupine sodelujočih strokovnjakov (Cass, 2024), ki kaže, da potrditvena terapija ni podprta z ustreznimi znanstvenimi dokazi in ima lahko nepopravljive posledice. Poročilo ovzrže mnoge argumente za invazivne in nepovratne posege na otrocih, ki želijo spremembo spola. Ugotovitve poročila kažejo, da je veliko študij, ki podpirajo to terapijo, pretiranih ali napačno predstavljenih. Poročilo svari pred socialno tranzicijo otrok, saj ta povečuje verjetnost nadaljnjih zdravstvenih posegov. Pri veliki večini otrok in mladostnikov namreč spolna disforija izzveni brez medicinskih ukrepov. Otroci in mladostniki so ena najbolj ranljivih skupin, kar pomeni, da je vsaka medicinska intervencija pri njih podvržena visokim etičnim standardom. Kakršnakoli odstopanja od teh standardov so resna težava. V Sloveniji se potrditvena terapija pri otrocih in mladostnikih ne izvaja.

V zadnjem času je že več znanega tudi o detranziciji, ki je proces, v katerem se oseba, ki je pred tem začela socialno, pravno ali medicinsko tranzicijo, odloči, da deloma ali v celoti preneha z izražanjem želenih spolnih identitet ali si povrne določene vidike svojega prejšnjega (biološkega) spola. Spremembe v okviru medicinske tranzicije so sicer pogosto nepovratne,

zaradi česar je lahko zadovoljiva detranzicija neizvedljiva, kar vodi v različne psihološke stiske po detranziciji. Pogostnost detranzicije pri mladostnikih ni jasna; je pa na spletu mogoče najti veliko pretresljivih zgodb posameznikov, ki poročajo o znatnih zdravstvenih in drugih težavah po detranziciji, vključno s tem, da jih prej podporna okolica ne sprejema.

Kako ukrepati, če ima otrok ali mladostnik spolno disforijo?

Otroci ali mladostniki s spolno disforijo potrebujejo čim bolj miren pristop, izjemno mero empatije ter starševske podpore. Tudi podpora širšega okolja ter ustreznih strokovnjakov je pri tem še kako pomembna. Predvsem je pomembno, da v takem primeru otrok ali mladostnik čim prej prejme strokovno obravnavo in pomoč, izkušenega kliničnega psihologa ali pedopsihiatra, ki ima izkušnje na tem področju in se bo znal povezati s konzilijem drugih strokovnjakov. Socialna tranzicija se pri otrocih (sploh v času pred ustrezno poglobljeno strokovno psihološko in pedopsihiatrično (ter drugo) obravnavo) odsvetuje, sploh ker spolna disforija v veliki večini primerov spontano mine. Morda je spolna disforija le del raziskovanja in iskanja ter formiranja identitete otroka ali mladostnika. Pomembno je, da je vsaka strokovna obravnava izvedena na empatičen in strokoven način, pri strokovnjakih z izkušnjami na tem področju.

Medicinski ukrepi in posegi (npr. zavranci pubertete, hormoni, operacije) so pri otrocih in mladostnikih strokovno in medicinskoetično gledano nesprejemljivi, nevarni in praviloma nepovratni posegi, ki prinašajo različna zdravstvena tveganja. Tako je pri nas tudi stališče pediatrične endokrinološke ter pedopsihiatrične stroke, pa tudi *Komisije RS za medicinsko etiko* (KME). Skladno z mnenjem KME, ki je v zadnjem času pozorna tudi na omenjene tragične 'eksperimente' v tujini na tem področju, je osebam s spolno disforijo treba zagotoviti ustrezno zdravstveno obravnavo s ciljem zmanjšanja posameznikovih težav zaradi spolne disforije in celostnega osebnostnega razvoja ob ustreznem psi-

hoseksualnem razvoju. Proces obravnave pa mora biti vedno prilagojen vsakemu posamezniku, in sicer na podlagi skrbne in empatične strokovne obravnave (pedopsihiater, klinični psiholog, pediater endokrinolog in po potrebi drugi strokovnjaki, združeni v interdisciplinarni konzilij). Žal pa mladostnike v mnogih primerih še vedno usmerjajo vprašljivi, strokovno nepreverjeni, večinoma spletni ali drugi viri, pogosto preko teh različni neznanci ('trenerji', razni nestrokovni aktivisti, lahko tudi spletni predatorji). Vse nestrokovne in strokovno nepreverjene vire je treba odločno odsvetovati. Pozorni moramo biti tudi na možnost zlorabe otroka ali mladostnika in ob takem sumu ustrezno ravnati. Raziskave kažejo, da je pogosto pri otrocih in mladostnikih s spolno disforijo prisotna kakšna druga duševna ali razvojna motnja, ki jo je seveda treba predhodno prepoznati in ustrezno obravnavati.

Viri

- Cass, Hilary (2024): *The Cass Review*. Pridobljeno 14. 12. 2024 s spletne strani: <https://cass.independent-review.uk/home/publications/final-report/>.
- *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5* (2013). Washington D. C.; London: American Psychiatric Publishing.
- MKB-11 (Mednarodna klasifikacija bolezni, 11. izdaja).

Več o tej temi

- Bachmann, C. J.; Golub, Y.; Holstiege, J. idr. (2024): Gender identity disorders among young people in Germany: Prevalence and trends, 2013–2022. *Deutsches Ärzteblatt International*, 121(11), 370–371.
- Barnes, Hannah (2023): *Time to Think: The Inside Story of the Collapse of the Tavistock's Gender Service for Children*. Swift Press.
- Cohen-Kettenis, P. T.; Delemarre-van de Waal, H. A.; Gooren, L. J. (2008): The treatment of adolescent transsexuals: Changing insights. *The Journal of Sexual Medicine*, 5(8), 1892–1897.
- De Vries, A. L. C.; Cohen-Kettenis, P. T. (2012): Clinical management of gender dysphoria in children and adolescents: The Dutch approach. *Journal of Homosexuality*, 59(3), 301–320.
- Drobnič Radobuljac, M.; Grošelj, U.; Kaltiala, R. idr. (2024): ESCAP statement on the care for children and adolescents with gender dysphoria: an urgent need for safeguarding clinical, scientific, and ethical standards. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27. 4. 2024. Dosegljivo na: 10.1007/s00787-024-02440-8.
- Littman, L. (2018): Parent reports of adolescents and young adults perceived to show signs of a rapid onset of gender dysphoria. *PLOS ONE*, 13(8), e0202330.
- Rawee, P.; Rosmalen, J. G. M.; Kalverdijs, L. idr. (2024): Development of Gender Non-Contentedness During Adolescence and Early Adulthood. *Archives of Sexual Behaviour*, 53(5), 1813–1825. Dosegljivo na: 10.1007/s10508-024-02817-5.
- Schrier, Abigail (2020): *Irreversible Damage: The Transgender Craze Seducing Our Daughters*. Regnery Publishing.

Opomba

Deli besedila so bili predhodno objavljeni v publikaciji *Vzgoja za odnose. Priručnik za skavtske voditelje*. Ljubljana: Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov, 2024.

Današnji vplivi na pogled na spolnost

■ **Benjamin Tomažič**, prof. matematike, prof. informatike, gešalt pedagog, je direktor *Inštituta Integrum*, profesor informatike v Zavodu sv. Frančiška Saleškega v Želimljah, predavatelj, vodja seminarjev in delavnic.

V današnjem svetu je tako za pedagoške delavce kot za starše pomembno poznavanje okolja, v katerem odrasčajo otroci. Otrokov pogled na spolnost oblikujejo nekatere stvari, ki so oblikovale že naš pogled, druge so se v zadnjem času bistveno spremenile. Kaj je danes precej drugače kot pred 20 leti in pomembno oblikuje pogled otrok na spolnost?

Mediji in oglasi

Mediji so od nekdaj pomembno vplivali na življenje. Že pred nekaj tisoč leti so se pomembne informacije prenašale na različne načine. Ampak ko se je končala določena bitka, npr. v srednjem veku, je preteklo kar nekaj časa, da se je informacija prenesla par sto kilometrov daleč. Če se danes kaj zgodi na popolnoma drugem koncu sveta, lahko to izvemo že nekaj trenutkov zatem. Pred nedavnim (v času kovidne krize) smo videli, kako lahko mediji tudi rešujejo življenja in pomagajo širiti informacije, ki so bistvene za naše preživetje.

Po drugi strani pa imajo mediji in oglaševalska industrija velikokrat bolj pred očmi lastne cilje (povečati zaslužek) kot pa dobrobit uporabnika (da prejme zaupanja vredne in dobre informacije). To hitro opazimo pri novicah z negativno vsebino, saj

nas čustveno bolj vključijo in posledično jih mediji tudi večkrat uporabljajo.¹ Čustveno nas pritegnejo tudi (delno) seksualizirane vsebine. Tako lahko najdemo izzivalno oblečene ženske in moške v reklamah za motorke, telefone, gume, avtopralnice ... čeprav v normalnem življenju nihče ne uporablja teh naprav na tak način.²

Poleg razvrstevanja človeka se spolnost prikazuje kot izrazito ločena komponenta življenja, s katero lahko delamo, kar želimo, in ne bo bistveno vplivala na druga področja življenja (čustveno, duhovno, socialno ...). Vemo, da to ne drži.

Družbena omrežja

Od množičnega porasta družbenih omrežij na spletu opazujemo korelacijo med večjo količino časa, ki ga preživijo mladi na družbenih omrežjih, in njihovim slab-

šim mentalnim zdravjem.³ Omrežja, ki so trenutno pri mladih najbolj v uporabi (Instagram, TikTok, SnapChat ...), so tista, ki spodbujajo uporabo filtrov, ki pomagajo narediti 'popolne' ali pa čim bolj čustveno vznemirljive objave.

Idealni prikazi situacij seveda pri marsikaterem mladem, ki se mu zdi, da mu nič ne gre prav (mozolji kvarijo videz, v ljubezni nima sreče, v šoli je težko zbran, doma mu težijo ...), sprožijo še večje občutke osamljenosti, nevednosti in vplivajo na slabo samopodobo.

Pri tistih, ki se jim zdi, da 'idealnih' objav ne bodo zmogli ustvariti, pa lahko pride kmalu na vrsto iskanje objav, ki bi vzbujale zanimanje vrstnikov. Običajno takšne objave močno delujejo na čustva, zato so velikokrat povezane z nasiljem (fizičnim, verbalnim, prikritim ...) ali s spolnostjo (npr. seksting⁴). Ti dve področji sta močno povezani s telesno samopodobo in pogledom na spolnost. Ker je tega na spletu precej več, kot si odrasli predstavljamo,⁵ tudi bolj vpliva na mlade. Pošiljanje seksualiziranih slik postane sprejemljivo in posledično tudi v pogledu na spolnost prihaja do večje normalizacije vedenj, ki osebo dojemajo bolj z vidika predmeta kot pa nekoga, ki se mu v odnosu lahko podarijo in mu želijo srečo.

Videoigre

Polje industrije, ki je v zadnjem desetletju povečalo prihodke na ogromne vsote (vrednost se primerja z BDP-jem nekaterih precej razvitih držav, saj znaša okrog 360 milijard dolarjev v letu 2023⁶), zajema po novejših raziskavah kar 80 % vseh aktivnih uporabnikov spleta.⁷ Od kod črpa industrija tako velike zaslužke? Dinamika prihodka se je od začetka industrije precej spremenila, saj danes velik delež

Foto: Peter Prebil

prihodka predstavljajo oglasi znotraj iger ter tako imenovani 'skini'. Skini so zgolj kozmetične funkcije, zato ne spreminjajo načina igranja in ne vplivajo na to moč ali sposobnosti pri igranju. Nekateri skini so redkejši od drugih. Zato so igralci z redkejšimi skini bolj prepoznani.⁸

Ocenjuje se, da je kar 50 milijard dolarjev dobička v igričarski industriji s področja tako imenovanih 'skinov' oz. izgleda v igricah.⁹ Tukaj gre za realen denar, ki ga (mladi) vložijo v igrico, zgolj z namenom, da v digitalnem svetu izgledajo bolje. S tem se po eni strani manjša pomen videza v realnem svetu oz. disonanca med realnim in virtualnim svetom postaja vedno večja. Zanimiv film, ki je lahko super iztočnica za pogovor z mladimi o tej tematici, je Ready Player One.¹⁰ Za našo tematiko je poleg vprašanja, koliko mi pomeni izgled v virtualnem svetu in kako to vpliva na doživljanje realnosti, zanimivo tudi vprašanje, kdo si želim biti v virtualnem svetu. Raziskava, ki se je delno dotaknila tega vprašanja,¹¹ ugotavlja, da tudi znotraj igričarske industrije prednastavljene možnosti vplivajo na izbiro, kar pomeni, da veliko naredimo s tem, da mladim pokažemo, kaj je 'normalno' življenje.

Vprašanje identitete srečujemo tudi v svetu, ki je mladim danes zelo pomemben in za katerega so pripravljeni odšteti velike vsote denarja, včasih pa zaradi njega tudi končati svoje življenje. Razlika med mladimi, ki so bili deležni določene oblike 'cyberbullyinga', in tistimi, ki tega niso doživeli, je tudi v tem, da je pri prvi skupini stopnja tveganja za samopoškodovalna vedenja kar dvakrat večja kot pri drugi skupini.

Pornografija

Tudi področje pornografije se je v zadnjih desetletjih močno spremenilo. Če smo v času naše mladosti do pornografije prišli bolj ali manj preko kakšnih revij in VHS-kaset, je danes z uporabo mobilnih podatkov in pametnih telefonov pornografija ves čas na dosegu roke.

Dejstvo, da je danes pornografija tako razširjena in ima tako močan vpliv na mladostnike, je posledica njenih treh lastnosti: dostopnosti, brezplačnosti in anonimnosti.¹²

Čeprav večina držav z zakonodajo omejuje dostop do pornografije otrokom, mlajšim od 15 let, se povsod opaza, da ni dobrih sistemov, ki bi jim dejansko preprečevali dostop. Zato lahko učitelji in starši pričakujejo, da se bo otrok okrog devetega leta že srečal s pornografskimi vsebinami.¹³ Zakaj je za otroke pornografija zanimiva? Velika težava je v tem, da se vzgojitelji z otroki najpogosteje o pornografiji ne pogovarjajo. Ker pa otroke zanima spolnost, pornografija postane zanje zelo zanimiva in je za marsikoga glavna učiteljica za spolne odnose. Druge možnosti otroci najpogosteje sploh nimajo. Pornografija pogosto vsebuje nasilne prizore, ki so prikazani kot nekaj običajnega, pogosto celo zaželenega. Po nekaterih podatkih kar 88 % pornografskih videoposnetkov vsebuje nasilje.¹⁴ Zato niso redki primeri, ko pri prvem spolnem odnosu fant stiska dekle za vrat, saj je v pornografskih videoposnetkih to velikokrat gledal, kjer je bilo prikazano, da so ženske pri tem uživale.

Pornografija spolnosti ne prikazuje realno. Pornoigralci so povedali, da je snemanje pornografskih videoposnetkov delo in v službi se drugače obnašaš kot doma, sploh če je tvoj poklic igranje.¹⁵ Povprečen čas gledanja določenega pornografskega prizora je tako kratek, da v dejanskem spolnem odnosu nikakor ne more priti do tako hitrih sprememb in posledično tako velikega vznburjenja, kot je prikazano v posnetkih. Zato to v realnosti pri osebah, ki gledajo pornografijo, velikokrat privede do erektilne disfunkcije in nezadovoljstva v odnosu.¹⁶ Pomembno vprašanje je tudi zasvojljivost pornografije. Uradno pornografije še ne uvrščamo na seznam nekemičnih zasvojenosti, se je pa z ICD 11 (mednarodno klasifikacijo bolezni) v letu 2023 na seznamu kompulzivnih spolnih motenj znašla tudi zasvojenost s pornografijo.¹⁷ Psihatri in terapevti v centrih za nekemične zasvojenosti pa že leta izpostavljajo pornografijo kot eno izmed najpogostejših oblik zasvojenosti.

Pornografija mladim prikazuje spolnost, ki je pogosto nasilna, ni realna, je vedno na dosegu in za katero se ni treba potruditi. Ker je zelo razširjena, močno vpliva na pogled na spolnost, verjetno precej bolj, kot si predstavljamo. Vedno več je razi-

skav, ki kažejo na to, da je ena od posledic velike prisotnosti in normalizacije pornografije tudi normalizacija spolnih zlorab in 'sex trafficking'.¹⁸

Zmeda v spolni identiteti

Kot pri vsaki zasvojenosti tudi zasvojenosti s pornografijo iščejo vedno večji 'odmerek', 'šus', vedno večje hitro vznemirjenje. Zato pornografija ustvarja vedno bolj bizarne prizore, bolj seksapilne, spolno vznemirjajoče, da dosežejo vznemirjenje v čim krajšem času. Kljub temu se čas gledanja vedno bolj podaljšuje, ker človek po vsaki taki zadovoljivti ostane prazen in osamljen. Pornografija išče vedno nove spolne prakse, kar potem ljudje prenesejo tudi v svoje življenje. Med temi je tudi skupinski seks, kar gledalec sprejme za normalno, zato preizkuša spolne odnose z več partnerji. Podobno je tudi, ko gre za seks z osebami istega spola, čeprav niso tako usmerjeni. Včasih to počnejo tudi zato, da bi se sami preizkusili v drugem spolu. Zmedenost na področju identitete in ljubezni, ki jo prinašajo mediji, družbena omrežja, videoigre in pornografija v naš svet, je ogromna. Vse to pa postaja tudi velik izziv za starše in vzgojitelje, o čemer bomo spregovorili v prihodnji številki Vzgoje.

Opombe

- 1 <https://www.niemanlab.org/2019/07/what-sort-of-news-travels-fastest-online-bad-news-you-wont-be-shocked-to-hear/>
- 2 <https://www.linkedin.com/pulse/women-advertising-how-womens-sexuality-used-sell-product-sanchez/>
- 3 <https://www.helpguide.org/articles/mental-health/social-media-and-mental-health.htm>
- 4 <https://www.imdb.com/title/tt21909646/>
- 5 <https://vstitifilm.cz/about-the-film.html>
- 6 <https://helplama.com/game-industry-usage-revenue-statistics/>
- 7 <https://newzoo.com/resources/blog/video-games-in-2023-the-year-in-numbers>
- 8 <https://www.videogames.org.au/skin-betting/>
- 9 <https://coinformarketcap.com/academy/article/nfts-and-the-gaming-skins-market>
- 10 <https://www.imdb.com/title/tt1677720/>
- 11 https://www.researchgate.net/publication/360719499_Having_skin_in_the_game_How_players_purchase_representation_in_games
- 12 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8426110/>
- 13 <https://www.bbc.com/news/technology-64451984>
- 14 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1359178918302404>
- 15 <https://over18doc.com/>
- 16 <https://www.express.co.uk/life-style/health/1878756-pornography-impotent-erectile-dysfunction>
- 17 <https://icd.who.int/en>
- 18 <https://brainheartworld.org/>

Viri moči učitelja ob novih izzivih

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor *Inštituta Franca Pedička*.

Učitelj vedno stoji pred novimi izzivi. Pred desetletji smo se ukvarjali s povečanjem agresivnega vedenja in razmahom zasvojenosti z drogami, potem smo razmišljali o tekmovalnosti v šoli in pretirani skrbi za uspešnost, nato s pretirano digitalizacijo družbe in šole ter lahko dostopnostjo do pornografije, se spopadali z vprašanjem spolnih zlorab in spletnih zlorab ter vprašanjem pravne regulacije tega področja. Nekateri države se že desetletja ukvarjajo z vzgojo otrok migrantov, ki se niso integrirali. Sekularizirana Evropa se sprašuje o uspešnosti etične in verske vzgoje v šoli, kjer je vera vse bolj marginalizirana in tabu tema. Môra šol so pogoste inšpekcije ter tožbe učiteljev in šole. To je povezano z upadom osnovnega spoštovanja učiteljskega poklica in zmanjšano vlogo avtoritete. Posledica je odhajanje učiteljev. Nova vprašanja prinaša umetna inteligenca. Srečanje SIESC-a 2024 smo posvetili vprašanju izgubljanja identitete mladih, s čimer je povezano tudi menjavanje spola.

Novi izzivi

Po svetu poteka prikrita in javna agenda mednarodnih lobijev o zgodnji spolni vzgoji,¹ prezgodnji seksualizaciji otrok in tihi izpostavitvi otrok spolnim izkoriščevalcem. Razmišljali smo, kako se danes pogovarjati z mladimi o spolnosti, ker jih družbeno okolje prezgodaj preplavi s podobami in besedami, ki jim še niso kos, ker spolno še niso razviti, jih pa zaznamujejo za vse življenje. Rektor Filozofske fakultete je na neki okrogli mizi dejal, da teorija spola ni teorija. Drži, to ni znanost, ni znanstvena teorija. Kaj pa je? To je ideologija,² ki mnoge mlade nagovarja, da spreminjajo spol. Mnogim je potem žal, ker spoznajo, da so se odločili napačno, prehitro, pod pritiskom, zavedeni na podlagi delnih, popačenih ali zavajajočih informacij. Potem se želijo 'vrniti' v svoj biološki spol. Posledice so hude in neozdravljive. Zato na sodiščih že potekajo mnoge tožbe, zapirajo klinike, pojavljajo se nove pravne regulacije, prepoved hormonske in kirurške terapije, sprejemajo novi etični in pravni standardi.³ Kdor

mladega človeka zavaja glede spolne identitete in ga spodbuja k dejanjem, ki imajo nepopravljive posledice zanj, krši otrokove pravice, še posebej, če se to dogaja brez vednosti staršev ali proti njihovi volji.⁴

Zato je pomembno, da učitelj o tej temi razmišlja, da bo samega sebe zavaroval pred pastmi, ki mu grozijo, ter predvsem zaradi mladih, da bo lahko dober poslušalec in svetovalec, ko doživljajo manipulacijo in zlorabo. Kakšen učitelj bo kos tem nalogam? Na posvetu SIESC-a 2024 smo se spraševali, kaj lahko v tem času naredi učitelj kristjan. Kje najde smisel, upanje in moč, da bo vztrajal v poklicu, ga z veseljem in uspešno opravljal?

Celostni razvoj osebnosti

V knjigi *Vzgojni načrt v šoli*⁵ posvečam dve poglavji vprašanju, kaj je celostni razvoj osebnosti učencev. Ob porastu vpliva invazivnih ideologij v šoli je zelo pomembno, da ponovno preverimo svojo pedagoško orientacijo in vztrajamo, da je spodbujanje celostnega razvoja osebnosti

pomemben odgovor ideologijam s parcialnimi cilji.

Holistična (tudi gestalt, eksistencialna, razvojna) psihologija trdi, da se mora človek celostno razvijati. Cilj vzgoje je, da učenec postane zrela, samostojna in izpolnjena osebnost. Človek je gnetljivo bitje, zato v procesu vzgoje razvija osebnost preko razvojnih stopenj. Izpolnitev ponazorimo z besedo zrelost ali »popoln razcvet človeka« (Delors, 1996).⁶ To je jedro teorij o izpolnitvi ali uresnitvi sebe. Izraz izpolnitev (fulfillment) uporabljajo Rogers, Maslow, Adler, White, Alport, Fromm in mnogi drugi (Maddi, 1996).⁷ Izraz samouresničenje (self-actualization) je uvedel Kurt Goldstein (1939), ki je trdil, da vsak organizem teži k popolni uresnitvi svojih zmožnosti (iskanje znanja, ustvarjalnost, duhovna spoznanja, ustvarjanje skupnosti). Tudi Rogers (1961) je svojo teorijo osebnosti gradil na težnji človeka, da v polnosti uresniči svoje zmožnosti in postane osebnost. Maslow (1962) je uvedel izraz samouresničitev. Negova lestvica hierarhije potreb je zgrajena od fizioloških potreb (hrana, voda, streha, toplota), potrebe po varnosti (izogibanje bolečini) do potrebe po pripadnosti in ljubezni (intimnost, povezovanje, poistovetenje) ter potrebe po spoštovanju (cenjenje sebe in drugih). Po mnenju Maslowa se posameznik razvija od zadovoljevanja nižjih potreb do zadovoljevanja višjih potreb, samouresničitev pa se zgodi, ko človek pride na najvišjo stopnjo razvoja. Musek rast vidi v izpolnitvi vrednot: hedonskih, potenčnih, moralnih in izpolnitvenih. Slednje sodijo na vrh človeškega razvoja. Te vrednote so na primer resnica, modrost, lepota, dobrota, povezanost in svetost. Zrel človek doživlja, da je lepo biti človek, da lahko v polnosti živi in se uresničuje, ker lahko spoznava, dela, ustvarja, ljubi.

Sveto pismo vidi človeka kot bogupodobnega, sposobnega sprejemati ljubezen in ljubiti. Unescov dokument *Učenje: skriti zaklad* uporabi izraz »učiti se biti«. Šola naj ne bi pripravljala učencev samo za trošenje, uživanje, zadovoljevanje potreb (potrošnik), delo v proizvodnji, hlastanje za najboljšimi rezultati, doseganje uspehov, pridobivanje moči, saj hedonske in potenčne vrednote ne izpolnijo osebnosti. Izpolnitev prinese slog življenja, ki omogoča v človeško naravo zapisano najvišjo stopnjo razvoja, zato se morajo mladi učiti biti človek – polno razvit človek, zrela osebnost, postati osebnost.

Osebnostna rast poteka preko različnih področij. Katera področja naj šola razvija, na katerih področjih se dogaja vzgoja? Če si predstavljamo, da je človek sestavljen iz telesa in duše (Platon), izpolnitev pričakujemo v razvoju telesnih in duševnih zmožnosti s poudarkom na razvoju duše; če si človeka predstavljamo, da je sestavljen iz telesa, duševnosti in duha (Ščuka, Kristovič in drugi), izpolnitev iščemo v razvoju vseh treh razsežnosti s poudarkom na razvoju duha; če človeško življenje povzamemo kot delovanje rok, srca in razuma (Pestalozzi), izpolnitev iščemo v razvoju teh razsežnosti s poudarkom na pridobivanju modrosti; če si predstavljamo, da je oseba sestavljena iz telesa, čustev, razuma, vedenja, socialne vključenosti in ustvarjalnosti (Humphreys), izpolnitev vidimo v razvoju jaza preko vseh šestih razsežnosti. Apostol Janez pa pravi: »Mi smo spoznali ljubezen, ki jo ima Bog do nas« (1 Jn 4,16). To je vrh spoznanja za Sveto pismo.

Avtorjev je veliko. Poglejmo še dva dokumenta. Definicija Unescove komisije želi, da šola prispeva k razvoju vsakega učenca, »k njegovemu duševnemu in telesnemu razvoju, čustvovanju, smislu za lepoto, k osebni odgovornosti in duhovnim vrednotam« (Delors, 1996). Zakon o osnovni šoli Republike Slovenije poudari »spodbujanje skladnega telesnega, spoznavnega, čustvenega, moralnega, duhovnega in socialnega razvoja posameznika« (ZOŠ, 2007, 2. člen). Iz sinteze teh dveh dokumentov imamo sedem področij razvoja:

1. telesni razvoj: poslušati modrost telesa;

Foto: Rebeka Hozjan

2. čustveni razvoj: čustvena pismenost;
 3. spoznavni razvoj: od znanja k modrosti;
 4. osebna odgovornost ali moralni razvoj: od uspešnosti k profesionalni etični skupnosti;
 5. socialni razvoj: od pravne države do skupnosti spoštovanja, zaupanja in sodelovanja;
 6. smisel za lepoto: od poznavanja umetnosti do doživljanja lepote;
 7. duhovni razvoj: odkrivanje svetega.
- Če želimo spodbujati celosten razvoj osebnosti, ki pripelje do izpolnitve, je v vzgojo in izobraževanje pomembno vključiti vseh sedem področij. Zato je nedopustno, da določene ideologije zredcirajo človeka na spolnost.

Učitelj in njegova moč

Kje lahko učitelj najde moč, da bo trdno stal v svojem poklicu in lahko mladim stal ob strani pri njihovem razvoju, tudi vprašanih spolnosti, razvoju identitete in osebne integritete? Mladi so dragocen zaklad, učiteljski poklic pa neprecenljiv dar. Viri učiteljeve moči so različni. Kaj bi na to odgovorila umetna inteligenca? Vprašal sem program Chat GPT (UI), kaj predlaga učitelju kristjanu, kje lahko najde vire moči za svoje delo. Predlagal je naslednje točke:

Molitev in duhovna rast: Redno se povezuje z Bogom preko molitve in Svetega pisma. Vaša duhovna rast bo vplivala na

vašo sposobnost, da ljubeče služite svojim učencem.

Ljubezen in sočutje: Učitelj naj bo poln ljubezni in sočutja do svojih učencev. Poslušajte jih, razumite njihove potrebe in se odzivajte na njihove čustvene in duhovne stiske.

Zgled: Bodite zgled svojim učencem. Vaše besede in dejanja naj odražajo krščanske vrednote. S svojim življenjem pokazite, kako živeti po Božji volji.

Poučevanje z ljubeznijo: Ne gre samo za prenos znanja, ampak tudi za oblikovanje značaja. Spodbujajte etične vrednote, spoštovanje drugih in odgovornost.

Sodelovanje s starši: Komunicirajte s starši in se povežite z njimi. Skupaj delajte za dobrobit učencev. Starši so vaši partnerji pri vzgoji.

Prilagodljivost: Vsak učenec je edinstven. Prilagodite svoj pristop, da zadovoljite različne potrebe in učne sloge.

Hvaležnost: Bodite hvaležni za priložnost, da lahko služite kot učitelj. Vsak dan se zahvalite Bogu za to vlogo.

Ti predlogi so koristni, ob vsaki točki lahko razmislimo o svojih vrednotah, držah in načinu dela. Od teh točk se mi zdi ta prva in zadnja ključni, saj odgovorita na vprašanje, kje dobiti notranjo moč, da lahko učim ljubeče, čutim vsakega učenca, ga razumem, sprejemam, mu pomagam pri osebni rasti, sodelujem s starši itd. Učitelj mora sam izluščiti svoj odgovor na vprašanje, kje dobiva moč za ose-

no življenje in poklicno delo. Kje so njegovi duhovni viri moči (molitev, uporaba zakramentalov, zakramenti, sveta maša kot vrhunec vere, Božja beseda, duhovno branje ipd.) Sv. Pavel spodbuja: »Neprenehoma molite.« Jezus nas vabi: »Prosíte in vam bo dano! Iščíte in boste našli! Trkajte in se vam bo odprlo!« (Lk 11,9) Zato vztrajajmo pri duhovnem delu.

Človečnost in svetost

Učitelj danes ne more konkurirati digitalnim napravam za posredovanje vsebin. Njegovi učenci imajo na voljo neskončno morje informacij. V tem svetu

bo učitelj strojem lahko konkuriral s svojo človeškostjo. Generalni direktor Unesca Federico Mayor je že pred tridesetimi leti rekel, da je 'nežna materina roka' bolj pomembna kot televizija ali računalnik. Tudi učitelj se bo moral zavedati, da s svojo človeškostjo, s kakovostjo svoje osebnosti opravlja svoje poslanstvo. Zato je tudi zanj prva naloga 'učiti se biti'. Učiti se biti človek, izpolnjen in srečen človek. Zato bo še bolj potrebno, da bo storil vse, kar more na področju samospoštovanja, čustvene pismenosti, etičnosti, doživljanja lepega in svetega. Plemenit človek v svet hladne tehnologije prinaša upanje in kaže pot do osebne izpolnitve.

Človek je duhovno bitje, toda sodobna antropologija, psihološka in pedagoška, je duhovnost črtala. Človek je zreduciran na 'miselne vzorce' in na voljo. Terapevti so prevzeli vlogo duhovnikov. Vera ni več relevantna. »Nimamo več vere v vero,« je rekla gospa na nekem predavanju. To je natančna diagnoza evropskega vernika. Še hodimo k maši, še sprejemamo zakramente in ohranjamo krščansko tradicijo, toda nimamo več vere, da ta naša vera vpliva na življenje, da ima moč. Naloga krščanskega učitelja je, da v svet brez vere prinaša upanje. Bolj kot se kopiči število učencev s posebnimi potrebami, več kot je nerešljivih težav, tudi v povezavi s spolno identiteto, bolj zavzeto bomo morali iskati vzroke in rešitve za te pojave tudi znotraj duhovnosti.

Kjer je svetost, se mora zlo umakniti. V svet teme je treba prinesiti Luč, v svet laži resnico, v svet krivic pravičnost, v svet zla svetost. Učitelj bo učinkovit, če bo uporabljal tudi duhovna sredstva. Svetost bo rešila svet, tudi učence, starše in učitelje. Gospod je blizu in daje roko vsakemu od nas. Močno se je držimo.

Opombe

- 1 Primer takega dokumenta: WHO Regional Office for Europe and BzGA. Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists Federal Center for Health Education, BzGA. Cologne 2010. Ozadje te ideologije je teorija Alfreda Kinseyja (1894–1956), ki je leta 1947 ustanovil inštitut za raziskovanje spolnosti in oblikoval teorijo spola – da spol ni vezan na naravo, ampak je družbeno določen. John Money (1921–2006) je leta 1966 na John's Hopkins University ustanovil Gender Identity Clinic in prvi eksperimentalni klinični operaciji za menjava spola in na podlagi tega izdeloval teorijo spola – da spolna identiteta ni vezana na genetiko, ampak je spol nedoločen, zato tudi spremenljiv in lahko zamenljiv. Njegova sta izraza *gender role* in *gender identity/role*. Iz te ideologije je zraslo gibanje, ki spodbuja menjava spola.
- 2 Ta ideologija je vnesena tudi v Istanbulsko konvencijo Sveta Evrope leta 2011, ki ima velik vpliv na nacionalne politike na šolskem področju. Konvencija eksplicitno sloni na teoriji spola, zato so v njej ključni izrazi: enakost spolov, družbeni spol, spodbujanje in učinkovito izvajanje politike enakosti spolov. Izrazit porast pojavov spolne disforije, za 1000 % po letu 2011, je povezan tudi z načrtnim uvajanjem ideologije spola v pravni red držav podpisnic Istanbulske konvencije.
- 3 Glej članek dr. Grošlja v tej številki.
- 4 Že v preambuli Konvencije o otrokovih pravicah (1989) je zapisano, da otrok zaradi telesne in duševne nezrelosti potrebuje posebno varstvo in skrb. Nihče ne more odločiti namesto staršev, zakonitih skrbnikov otrok (3. člen).
- 5 Šinkovec, Silvo (2017): *Vzgojni načrt v šoli*. Ljubljana: Jutro.
- 6 Delors, Jacques (ur.) (1996): *Učenje: skriti zaklad*. Poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za Unesco. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- 7 Maddi, Salvatore R. (1996): *Personality Theories. A Comparative Analysis*. Long Grove. Illinois: Waveland Press, Inc.

Foto: Peter Prebil

Viri informacij o ideologiji spola

■ **Mojca Belcl Magdič** je študirala teologijo na Mednarodnem teološkem inštitutu v Gmüngu (Avstrija), leta 2010 pa magistrirala na temo teologija družine in zakona na Papeškem teološkem inštitutu za znanosti o družini in zakonu v Rimu. Po končanem študiju od leta 2015 v Sloveniji piše in izvaja predavanja ter seminarje s področja teorije spola. Hkrati je tudi sourednica portala iskreni.net.

V Sloveniji se šele dobro desetletje piše o ideologiji spola in opozarja na njen izkrivljen pogled na človeka, njegovo spolnost in spolno identiteto. Eden od razlogov za to je dejstvo, da v slovenskem jeziku ni bilo knjig, ki bi osvetlile to tematiko. Danes je na srečo izdanih že skoraj 10 knjig, ki pomagajo bolje razumeti izvor ideologije, njeno širjenje in načine, kako jo prepoznati in se ji zoperstaviti. V tem prispevku predstavljam tri knjige, ki so dragocen vir za starše, pedagoge in vse, ki želijo k tej temi pristopiti z znanjem in argumenti.

John Colapinto (2017): *Bruce, Brenda, David*

Ko govorimo o začetkih ideologije spola, ne moremo mimo zgodbe, ki jo natančno opisuje avtor John Colapinto v knjigi *Bruce, Brenda, David*. Resnična zgodba govori o nekajmesečnem dečku, ki mu je kirurg med rutinsko operacijo fimoze (prirojene različice zraščanja kože penisa) po nesreči odrezal večino spolnega uda. Ta situacija bi bila manj tragična, če ne bi deček pristal v rokah psihologa dr. Johna Moneyja (1921–2006), ki je razvijal lastno teorijo o spolni identiteti znotraj univerzitetne bolnišnice John Hopkins, kjer je tudi vzpostavil pionirsko kliniko za transseksualne operacije.

Dr. Money je namreč več let raziskoval hermafroditizem (prirojena motnja spolnega razvoja, ki jo danes imenujemo interseksualnost). Po preučevanju nekaj več kot sto bolnikov (od dojenčkov do odraslih oseb) je dejal, da ti predstavljajo »dokaz, da primarni dejavnik pri določanju spolne identitete interseksualnega otroka ni biologija, temveč način otrokove vzgoje« (str. 48). Postal je prepričan, da so ti otroci ob rojstvu »povsem nediferencirani v pomenu psihološkega spola in da predstavo o sebi kot osebi moškega ali ženskega spola oblikujejo izključno z vzgojo« (str. 48).

Vsi otroci se rodijo psihoseksualno nevtralni (Money).

Kmalu je ta njegova teorija postala podlaga, na kateri je dr. Money kirurgom in endokrinologom v bolnišnici John Hopkins priporočal, naj interseksualne novorojenčke z operacijo in hormonsko terapijo usmerijo, v katerikoli spol želijo – moškega ali ženskega. Toda dr. Moneyja niso zanimali samo interseksualni primeri. Teorijo o psihoseksualni nevtralnosti je želel posplošiti na vse otroke, celo na tiste, ki se rodijo brez genitalnih nepravilnosti. Tako je zaslovel z idejo, da se vsi otroci rodijo psihoseksualno nevtralni in da jim do drugega ali tretjega leta lahko od zunaj 'privzgojimo' katerikoli spol in se otrok tega niti ne bo zavedal.

Kot je zapisal avtor knjige: »Money je zagovarjal stališče, da otroci občutek o sebi kot dečku in deklici oblikujejo na to, ali jih oblačijo v modro ali rožnato, v hlače ali krila, jim dajo moško ali žensko ime ter za igrače pištole ali barbike« (str. 49). Iz tega prepričanja je iznašel tudi nov pojem: »spolna vloga« (ang. gender role), preko katerega je želel vzpostaviti nov način razumevanja človekove spolne identitete: spol je le skupek vlog, ki nam jih v določenem zgodovinskem obdobju naloži ali nam jih privzgoji kultura. Biologija je v tem oziru brezpredmetna. Mnogo let pozneje je Money opisal, da je prišel do ne-

katerih bolj radikalnih teorij preko »preigravanja s pojmi in razvojem morebitnih hipotez.« Vse to je videl le kot »znanstvenofantastično igro« (str. 49).

Zgodba Davida Raimerja

Omenjene teze o psihoseksualni nevtralnosti novorojenčkov in praksa spremembe spola bi po vsej verjetnosti ostale omejene na bolnišnico John Hopkins, če ne bi leta 1966 prišlo do nečesa nepričakovanega. Nekaj mesecev prej, 22. 8. 1965, sta se staršema Ronu in Janet rodila dvojčka Bruce in Brian, ki sta trpela za fimozo, zaradi česar sta imela težave z uriniranjem. Zdravnik je staršema svetoval rutinsko obrezovanje, vendar je med posegom zaradi napake pri uporabi električnega noža Bruceu povzročil nepopravljivo poškodbo. Starša sta bila obupana in leto kasneje preko televizije spoznala dr. Moneyja, ki je promoviral spremembo spola pri otrocih. Obrnila sta se nanj, ta pa ju je prepričal, naj Brucea vzgajata kot deklico. Bruce je dobil ime Brenda.

A kot je zapisano v knjigi, se fantič nikakor ni mogel živeti v žensko identiteto. Odklanjal je obleke, raje se je igral s pištolami kot s punčkami, razstavljal je igrače na delce in kazal izrazito fantovske lastnosti. Kljub temu je Money ta primer predstavljal kot dokaz, da je spol družbeni konstrukt, in ga promoviral kot velik uspeh svoje kariere. Znanstvene revije in mediji so povzeli njegove trditve, da se 'Brenda' brez težav identificira kot deklica.

Po tem 'uspešnem primeru' je Moneyjev sloves postal neizpodbiten. S svojo teorijo je pridobival vedno več vpliva v akademskem in znanstvenem svetu ter tako oblikoval znanstveno krajino za naslednja desetletja. Še leta 1998 je profesorica Suzanne Kessler v svoji knjigi *Lessons from*

Foto: Peter Prebil

the Intersexed (Lekcije interseksualcev) nakazala, da glede Moneyjevih stališč med zdravniki vlada »soglasje, kakršnega v znanosti redko vidiš«.

Vseeno pa ima ta zgodba tudi svoj epilog: Brian se je postopoma vedno bolj upiral temu, da mora živeti kot deklica, in je pri devetih letih doživel živčni zlom. Čeprav sta starša še nekaj let sledila Moneyjevemu nasvetu, naj dečku nikoli ne izdeta resnice o njegovem biološkem spolu, sta mu pri štirinajstih letih le povedala, kdo v resnici je. Brian se je nemudoma odločil, da bo spet zaživel kot fant, nadel si je ime David in prekinil vse stike z dr. Moneyjem. Nastopil je tudi v javnosti, da je opozoril na svojo bolečo izkušnjo, ker je želel druge obvarovati pred tako izkušnjo.

Žal se Davidova zgodba konča tragično, leta 2004 si je namreč vzel življenje. V svetu znanosti in medicine bi morala biti alarm, da se kaj takega ne bi zgodilo nikoli več. Res pa je, da je praksa spremembe spola po letu 2011 bliskovito narasla.

Dokumentirana zgodba

Knjiga je izjemno delo raziskovalnega novinarja, saj odlično predstavi 'duh časa', v katerem se je vse to dogajalo, opisuje vsa trenja med določenimi zdravniki, ki se niso strinjali z Moneyjevo teorijo, in priporoča, kakšno je bilo dejansko dečkovo življenje in življenje celotne družine. Zgodba opisuje tudi travmatične izkušnje, ki sta jih bratca Bruce in Brian doživljala pri letnih obiskih pri dr. Moneyju.

Pomembno je tudi omeniti, da so v knjigi vsi odlomki dialogov dobesedni prepisi posnetkov psiholoških razgovorov med dr. Moneyjem in dečkoma Raimer ter drugimi strokovnjaki ter neposredni spomini prič ali sodelujočih v dogodkih, povezanih z življenjem Davida Raimerja.

Moneyjeva teorija ne drži

V knjigi spoznamo tudi, da je do večjega javnega preboja, da Moneyjeva teorija ne drži, prišlo šele leta 1997, ko sta se opogumila dva strokovnjaka in v revijo *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine* napisala članek Spolna identiteta navsezadnje ni prilagodljiva. Takrat se je javno pojavil tudi David in se v naslednjih letih pogosto pojavljal v medijih. Žal pa je za več vidikov bilo že prepozno. Radikalne feministke, ki so 70. letih Moneyjevo teorijo vzele kot znanstveni dokaz in trdile, da so razlike med moškimi in ženskami zgolj plod patriarhalne kulture, so se v 90. že aktivno vključevale v politiko in akademijo ter spreminjale splošno razumevanje spola.

Marguerite A. Peeters (2024): *Globalizacija zahodne kulturne revolucije*

Kot logično nadaljevanje te tematike omenjamo knjigo avtorice Marguerite A. Peeters, novinarke, doktorice političnih znanosti in direktorice Inštituta za dinamiko medkulturnega dialoga (*Dialogue*

Dynamics s sedežem v Bruslju), ki je v 90. letih po spletu naključij začela od blizu opazovati in preučevati novo globalno etiko, ki so jo promovirali Združeni narodi. V knjigi *Globalizacija zahodne kulturne revolucije* omenja najpomembnejše ideološke procese, ki so jih sprožile t. i. 'znanstvene avtoritete' (Simone de Beauvoir, Alfred Kinsey, dr. John Money in drugi), ter kako so se kasneje njihovi sledilci in aktivisti včlenili v vrh svetovne politike.

Avtorica najprej odlično pojasni razvoj zahodne feministične in seksualne revolucije, ki se je odvijala v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja, nato pa se usmeri v Združene narode, ki so od leta 1990 začeli organizirati velike medvladne konference, kakršnih še ni bilo in ki so pokrivalo vse vidike življenja v družbi. Kot novinarka je Peeterisonova sodelovala na vseh konferencah OZN po Kairu (1994). Zapiše, da je bil cilj tega konferenčnega procesa »oblikovati novo vizijo sveta, nov svetovni red, novo globalno soglasje o normah, vrednotah in prednostnih nalogah mednarodne skupnosti v 21. stoletju« (str. 56). Pri tem pa je eno izmed pglavitnih vlog odigralo ravno feministično gibanje *Mednarodna zveza za načrtovano starševstvo* (IPPF), ki se je pri OZN uveljavila kot nesporni svetovni ekspert za vprašanja »spolnega in reproduktivnega zdravja«.

Ideološke skupine dobijo preobleko 'strokovnjakov'.

Poleg te skupine, ki je imela radikalen pogled na spol, spolnost in reproduktivno zdravje, so znotraj OZN obstajale še druge ideološke manjšine in posamezniki, ki naj bi jih mednarodna skupnost potrebovala, da bi se lahko odzvala na nove izzive človeštva. Šlo je za manjšino ideologov z enakimi mnenji, ki so dobili v svoje roke krmilo svetovnega upravljanja.

Da so bili učinkoviti in po svoje ne preveč 'napadalni', so se posluževali strategije 'prijateljstva': poskušali so si pridobiti zaupanje tistih, katerih vrednote so želeli preoblikovati. Njihov pristop je temeljil na sodelovanju, soglasju, sodelužbi, dialogu in upravljanju. Niso se želeli predstavljati kot 'gospodarji', ampak kot 'neopazni oza-veščevalci ali mediatorji'. Njihovi argumenti, ki so jih pripravile visoko inteligentne skupine, so bili prepričljivi, racionalni,

dobro zasnovani; zdeli so se 'znanstveni' in neizpodbitni.

Kot piše Peetersonova, so nosilci te revolucije z nepopustljivo vztrajnostjo 'vtkali' svoje ideološke zahteve v temeljne človekove pravice, dokler niso postale neločljive od njih. Pravice so radikalizirali od znotraj. S tem pa so začeli spreminjati običaje, družbo, destabilizirati tradicionalno družino, spodbujati alternativne družinske strukture (homoseksualnost, homoseksualno starševstvo ...), spreminjati življenjske sloge in spolne prakse.

Avtorica omenja: »Šlo je za tiho revolucijo, ki je potekala brez prelivanja krvi in brez prevratov, pa tudi brez kršenja demokratičnih načel« (str. 206).

Nadideologija

Peetersonova predstavi, kako se je globalna etika postavila nad vse: nad nacionalno suverenost, nad avtoriteto staršev in učiteljev, celo nad nauke velikih svetovnih religij. In še nekaj, čemur smo lahko priča danes: kampanja širjenja revolucije je potekala tako vertikalno kot horizontalno. In horizontalna je bila namenjena mladim: »Mladi sami postanejo nosilci preobrazanja miselnosti in vedenja drugih mladih – kar je eden od najbolj sprevrženih vidikov te kampanje. Družbeni inženirji učijo mlade, kako naj prepričujejo svoje vrstnike, naj uporabljajo storitve spolnega in reproduktivnega zdravja, se borijo za sprejetje svojih idej in izvajajo pritisk na politične institucije vse do najvišje ravni« (str. 160–161).

Zakaj je knjigo vredno prebrati? Knjiga je praktično orodje za vse, ki se želijo seznaniti z novim globalnim jezikom in njegovo etiko, razumeti zgodovinske dogodke, ki so povezani z radikalnimi spremembami v družbi (konferenca v Kairu, Pekingu itd.), se seznaniti s 'strokovnjaki', knjigami, fundacijami in politiki ter mnogimi drugimi, ki so pripomogli k temu, da je do globalne kulturne revolucije resnično prišlo.

Aleš Primc (2024): *Za otroke gre!*

Tretja knjiga je priročnik Aleša Primca *Za otroke gre! Priročnik za mame, očete in učitelje za zaščito pred LGBTQIA+ ideologijo*,

ki je izšel pred kratkim in je namenjen mamam, očetom in učiteljem, da bi svoje otroke zmogli zavarovati pred t. i. ideologijo LGBTQIA+ (ideologijo spola).

Avtor s preprostimi in jasnimi stavki bralca seznaja z osnovnimi informacijami o obravnavani ideologiji (12 dejstev o ideologiji LGBTQIA+), hkrati pa opozarja na njene resne posledice za otroke. Vsako znanstveno dejstvo o teh posledicah je podprto z virom študije ali raziskave, kar daje vsebini dodatno težo. Prav tako izpostavlja nevarnost vstopa te ideologije v šole in vrtce ter opozarja, da si ne smemo delati utvar, da je naša šola ali vrtec pri tem izjema.

Pravne podlage

Zelo koristno je poglavje, v katerem Primc navaja slovenske in mednarodne pravne podlage, ki staršem zagotavljajo pravico do zaščite svojih otrok pred tovrstno ideologijo. Ta pravna načela jim lahko predstavljajo dragoceno oporo pri soočanju s šolami, ki so podlegle ideološkemu aktivizmu ali indoktrinaciji.

Preventiva

V naslednjih poglavjih se avtor priročnika osredotoča tudi na preventivo – kako vzgojiti otroke, da ne bi podlegel vplivu ideologije, ter izpostavlja ključne dejavnike, ki prispevajo k razvoju zdrave samopodobe. Kot pomemben del preventive Primc spodbuja starše k proaktivnosti in vključevanju v svet staršev, saj jim to omogoča, da od blizu spremljajo šolske vsebine, preprečijo morebitne posege aktivistov, predvsem pa s svojimi dobrimi predlogi pripomorejo k oblikovanju kakovostnih vsebin, ki jih bodo deležni njihovi otroci.

Aktivno spremljanje otrok

V poglavju *Kako ukrepati*, ko na šoli zaznate ideologijo LGBTQIA+? avtor nudi 10 nasvetov, številne spletne povezave in osnutke pisem, ki lahko staršem pomagajo, da je njihovo spremljanje otrok in zavzemanje za otroke čim bolj učinkovito. Poleg tega pa namenja pozornost tudi učiteljem, ki želijo otroke zaščititi pred vplivom ideologije, in jih navdušiti, da bodo

nekega dne postali možje in žene ter očete in mame.

Priročnik je dragocen vir informacij o ideologiji spola in njenih posledicah za otroke, še posebej pa je nepogrešljiv v kriznih situacijah, ko je treba hitro in učinkovito ukrepati ter preprečiti širjenje te ideologije. Poleg bogate vsebine izstopa tudi vizualno – odlikujejo ga barvitost, izbrane slike, citati ter številni spodbudni nasveti. Opozarjamo pa na pomembno dejstvo: priročnik ni primeren za prosto dostopnost otrokom, zlasti mlajšim. V njem so namreč slike kirurških posegov spremembe spola ter izseki iz (žal) slovenskih priročnikov za mlade, ki opisujejo nazorne in zdravstveno sporne (in škodljive) spolne prakse. Za odrasle pa so ti prikazi lahko pomembno opozorilo, kam lahko takšna ideologija pripelje otroke, če se nanjo ne odzovemo pravočasno.

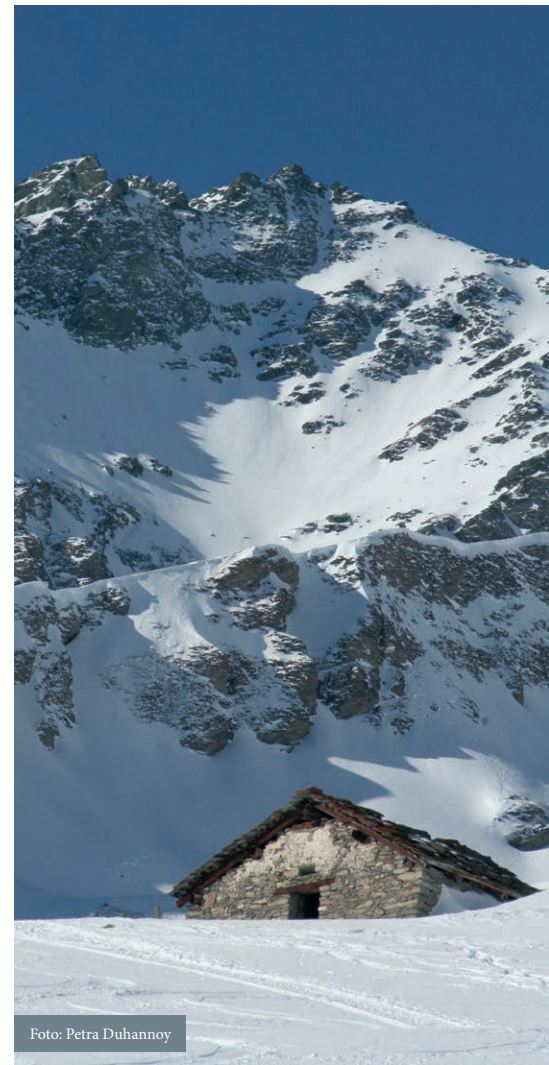

Foto: Petra Duhanoy

Razmišljanje maturanta ob kongresu SIESC-a

■ **Matjaž Mihael Mars**, maturant, ki je v dijaškem domu skrbel za goste.

Najvišja človekova psihološka potreba je potreba po pripadnosti oziroma sprejetosti. Človek sam je majhen in nebogljen, zato vedno išče nekaj, kar bi ga naredilo večjega od njega samega. Takšnemu klicu so se odzvali evropski krščanski učitelji, ki so poleti zasedali na Škofijski gimnaziji Vipava na temo Novi izzivi za učitelje – vzgoja za spol in spolnost. Zaradi potrebe po pripadnosti je človek pripravljen spremeniti bržkone vse – tudi sebe samega. V sodobnosti se to močno kaže pri mladostnikih, odrasčajočih v hiperindividualističnem svetu, ki ne pušča veliko prostora za nastanek skupnosti.

Kriza identitete in iskanje pripadnosti

Mlad človek se je primoran udeleževati preko uporništv, ki se kaže v pripadnosti, npr. skupnosti LGBTQ+ ali pa hedonističnemu zabavljaštvu. Obema je skupno slednje: zelo učinkovito sprejemata medse tiste, ki so se jima pripravljene pridružiti. Zaradi enostavnosti včlanitve v ti dve skupnosti se ogromno mladostnikov zelo hitro znajde v njunih krempljih.

Žal je nasilen izgon iz socialnega življenja v času koronavirusa povzročil osamljenost, ki jo je človek nadomestil z vzpostavitev zvez na družbenih omrežjih, ki pa so zgolj približek človeškega odnosa. Te parasocialne odnose so mnogi (neveščici socialne komunikacije) obdržali tudi po koncu pandemije. Tudi zato je ideja LGBTQ+ zrasla do takšnih višav, ki jih dosega danes. V krizi identitete Zahoda (in Rimskokatoliške cerkve) je mladostnikom dala odgovor na vprašanje, kdo so, in s tem identiteto, po kateri so hlepli.

Starši, kje ste?

Krivo do za to globoko krizo identitete pri mladih je moč pripisati družbi sami. Po odgovor na to, kdo so, so se mladi vedno zatekali k starejšim generacijam. Lončar

je svojega sina podučil o lončarstvu in tako je sin vedel, kako mora živeti, da se mu bo dobro pisalo. Danes se mladostniki zatekajo k svojim staršem, ki ne znajo več tvoriti zdrave družinske celice. Komajda vedo, kdo v resnici so in kaj je njihovo poslanstvo. Kako naj bi tak negotov starš svojemu otroku ali celo muhastemu mladostniku uspešno pomagal, da prebrodi krizo identitete?

Vrline starih časov so se razgradile v anarhijo misli in poželenj, ki danes vladajo povprečnemu človeku. In takšne so posredovane mladostnikom, ki posledično rahljajo moralne zadržke ob izvenzakonskem občevarju in spremenjanju narave svojega telesa. Slednje so zdaj pripravljeni podvreči nehumanim posegom, da bi jo ukalupili v nekaj, kar bi dajalo trajni smisel in pripadnost – da bi se spet počutili kot človek. Ali res lahko svojo človeškost nekdo pridobi preko človeku nedostojanstvenega posega, ki je v nasprotju z njegovo naravo?

Družba se vrača v predkrščansko preteklost

»Današnja mladina ljubi razkošje, se grdo vede, prezira avtoriteto, nima nobenega spoštovanja do starejših in raje govori, kot dela.« Ta odlomek je napisal starogrški filozof Sokrat. V njem se nanaša na razsipno in uporniško mla-

dino, ki se je izogibala odgovornostim odraslega življenja. Starši so mladim že takrat omogočali udobno življenje brez odgovornosti. Kdo bi se tega branil? Kdo bi se bil pripravljen odreči pravicam, danim od zibelke naprej? Sodobna mladina se jim očitno ni, saj ji je več do omame in preziranja starejših kot pa do odgovornega življenja. Ali je lahko človek, ki kaže takšen pristop k življenju, odrasel? Kristus, ki je dve tisočletji predstavljal arhetipsko definicijo pravega odraslega človeka, je rekel: »Če hoče kdo priti za menoj, naj se odpove sam sebi in vzame svoj križ ter hodi za menoj.« Križ je slehernemu človeku odgovornost oziroma dolžnost. Slediti temu arhetipu samoodpovedovanja je znak prave odraslosti.

Kdo je zgled današnji mladini?

Nič kaj bolje se ne piše mladim, ki se obrnejo na svet drugih odraslih, v katerem so varanje, pornografija, laganje in hedonizem povsakdanjeni. »To je normalno,« si bodo samopotrjevali in se s sklicevanjem na početje odraslih podali v neizpolnjujoč svet iskanja takojšnje zadovoljitve svojih telesnih potreb. Končno bodo dosegli svoj cilj – četudi na zabavljaki sceni – pripadnost. 'Dober zgled' tako poskrbi, da se ta uničujoča nagnjenja prenašajo iz generacije v generacijo in omogočajo, da človek vedno bolj pada v brezsmiselno življenje in trpljenje. Stare vrednote, ki niso brezhibne, vendar so našim prednikom omogočale osmišljeno življenje, so zdaj večinoma popolnoma izkoreninjene zaradi 'hipnih' vrednot, modnih muh današnjosti, razširjenih preko industrije zabave. Slednja se razglaša za prinašalko luči, smisla, toda kar res prinaša, sta tema in brezsmiselnost – torej nasprotje smisla samega.

Foto: Benedikt Lavrih

Mladi so naučeni obupovanja

Luč, upanje v lepšo bodočnost potomcev – nas, ki je gnala naše prednike, da so trdo garali po poljih, je pri nas ugasnila, kar je lepo nakazano v našem brezglavem obupu v odnosu do svetovnih problemov. Ta resignacija, obup, najbolj pride do izraza ravno med mladimi, ki se počutijo že tako nemočne. Sprašujem se, kako se bo lahko odraščajoča generacija zmožla postaviti po robu tem težavam, če pa se počuti tako izključeno, majhno in nemočno. In zakaj bi se sploh kdo potrudil za rojstvo otrok, družino in za reševanje težav civilizacije, ki jo prezira zaradi njenih izključujočih drž? Današnja odraščajoča generacija Z je zatorej, psihološko rečeno, naučena nemoči. Odrasli to počasi začenjajo čutiti, a kakor pravi star pregovor: »Jabolko ne pade daleč od drevesa.« Ob tem nič ne ukrenejo, saj so

sami tudi že obupali nad temino svetle, nove sedanjosti.

Mladi potrebujejo pomoč

Na mladih svet stoji, a kaj, ko so mladi padli pod težo sveta. Kdo jim bo pomagal, da se bodo pobrali? Na srečo so nekateri to opazili in prevzeli breme ukvarjanja z 'izgubljeno' mladino. Delček tega prizadevanja predstavlja letošnji kongres SIESC-a, na katerem je med učitelji in profesorji stekel konstruktiven pogovor o grenkih temah spolnosti in spolne vzgoje. Menim, da so – v odsotnosti dobrega zgleda pri večini staršev – takšne pobude pedagoških delavcev začetek sprememb na bolje. Srčno upam, da bo trud pedagogov sčasoma obrodil sadove.

Vsaka minuta pasivnosti družbe, nekaterih učiteljev, voditeljev in vseh, ki imajo vpliv na mladino, ugonablja mla-

de, ki iščejo smisel na napačnih mestih, predvsem v lahko dostopnem prestopništvu. Zato pozivam vse, ki imajo vpliv, da izpolnijo svoje moralne dolžnosti in z dejanji pokažejo luč, smisel, temelječ na vrednotah družine, skupnosti in naravnega prava. Le s pomočjo dobrega zgleda starejših ljudi bomo mladi spet občutili hvaležnost za to, kar smo prejeli. ◀

Tema naslednjega žarišča:
Klic v stiski

Zakaj so zaprli kliniko Tavistock

Naš pogovor: dr. Željka Markić

■ **Dragica Motik**, prof. zgodovine in geografije, je upokojena. Bila je učiteljica dopolnilnega pouka slovenščine v Nemčiji, vrsto let višja svetovalka za dopolnilni pouk slovenščine v tujini na *Zavodu RS za šolstvo*, od leta 2010 do 2017 pa je ponovno poučevala dopolnilni pouk slovenščine v Čabru, Tršću, Prezidu, Buzetu, Pulju in na Reki.

Doktorica Željka Markić je žena, mati štirih sinov, zdravnica, podjetnica, prevajalka, novinarka, družbena aktivistka, zagovornica zaščite šibkih. Njen glas seže v deveto vas. Verjame v to, da je treba imeti svoja stališča, prepričanja in vrednote ter jih znati v javnosti zagovarjati. Zaveda se skritih sporočil Istanbulske konvencije, zato smo jo tudi povabili k pogovoru.

Spoštovana gospa Markić, kaj bi še dodali k osebni predstavitvi?

Sem tudi babica čudovitega štiriletnega Toma, ki mi je dodatna spodbuda za družbeno delovanje. Izrabljam čas, ki mi je na voljo, in priložnosti, ki jih ta prinaša za spremembe na bolje. Več kot deset let sem vključena v delo združenja *V imenu družine (U ime obitelji)*. Delam polni delovni čas, najmanj 40 ur tedensko, prostovoljno, brez plačila, spodbujam zakonske zveze, družine, dobrobit otrok in pravico do življenja od spočetja do naravne smrti. Takšno delo je globoko povezano s prizadevanjem za demokratizacijo družbe, spoštovanjem volje državljanov, pravičnim volilnim sistemom, z vlaganjem javnega denarja v družine, zagovarjanjem dela proste nedelje in možnosti za odločanje o družbenih vprašanjih, ki temeljijo na resnici, znanosti, dejstvih, argumentih in ne na ideologiji. Hvaležna sem, da sta mi podjetniška kariera in velika podpora moža omogočili, da lahko velik del svojega časa vlagam v vsebine, ki so danes zelo pomembne, se dotikajo sedanjosti in prihodnosti mojega naroda in moje domovine. Ponosna sem na ljudi, s katerimi delam in sodelujem, na številne prostovoljce, znane in neznane, ki skupaj z nami hodijo v isto smer.

Leta 2018 se je v hrvaškem saboru razpravljalo o zaščiti žensk pred nasiljem. V središču razprave je bila ratifikacija Istanbulske konvencije (IK). Jasno in glasno ste nasprotovali ratifikaciji. Zakaj?

Ratifikacija Istanbulske konvencije je bila le politično orodje za uvedbo ideologije spola, financiranje mreže feminističnih združenj, ki si prizadevajo vsiliti svojo ideologijo družbi, in za uničenje subsidiarnosti znotraj EU oz. nespoštovanje demokratičnih načel, na katerih je temeljilo zavezništvo držav, združenih v Evropski uniji. Po nekaj letih ugotavljamo, da Istanbulska konvencija ni okrepila zaščite žensk in otrok, ampak se z njo ideologija spola vsiljuje v izobraževalni sistem in zakonodajo. Na Hrvaškem je bil zelo velik odpor proti tej ratifikaciji, bile so velike demonstracije. Vse, kar je bilo povedano o zaščiti žensk in otrok, je že obstajalo v hrvaški zakonodaji. Kljub temu jo je sedanjemu predsedniku vlade uspelo uveljaviti, z njo je dosegel svoje osebne cilje ter izpolnil načrte, ki so mu bili politično pomembni. Kljub vsemu smo vlado ob pomoči številnih ustanov prisilili, da uvede interpretativno izjavo, ki se distancira od ideologije spolov. V praksi pa žal

ugotavljamo, da se ta razlagalna izjava ne spoštuje.

Kateri deli Istanbulske konvencije so po vašem mnenju škodljivi?

Vsi deli konvencije, ki temeljijo na ideologiji spola, ki opredeljujejo nasilje v družini, kot da bi to bilo pogojeno izključno 'na podlagi spola', da je izključno moški nasilnež in ženska žrtev. Takšna razlaga je škodljiva. Poleg tega se vsiljuje 'spolno nevtralen' pristop in s tem tudi vsiljevanje tega v izobraževalni sistem. Pojem spola v IK je opredeljen izključno z »vedenjem, dejavnostmi, vlogami« (družbeno določen, *gender*), izpuščen pa je spol kot naravna, biološka konstanta in ontološka danost (kromosomsko določen, *sex*). Z Istanbulske konvencije so bile politično vsiljene teze o spolu in spolnem ustroju človeka, ki niso znanstveno dokazane. Poleg vsega tega se staršem negira naravna pravica, da vzgajajo otroke v skladu s svojim svetovnim nazorom. Ali ni neverjetno, da se v 21. st., po tragični izkušnji dveh levičarskih ideologij – nacionalsocializma in komunizma – v Evropi in svetu vsiljuje nova ideologija? Pretekla leta so pokazala, kako daleč so šli z vsiljevanjem ideologije spola kot konstrukta že otrokom od vrtca. Toliko osebnih tragedij, 'sprememb spola', toliko pohabljenih otrok in mladostnikov žal potrjuje bolno politično agendo, ki je v ozadju IK in s katero je bila otrokom vsiljena ideja, da lahko spremenijo spol. To seveda ni mogoče. Ponosna sem, da smo se že na samem začetku postavili po robu vsiljevanju te laži in iluzije.

Kdo je pripravil Istanbulske konvencije?

Polno ime dokumenta je Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju in borbi proti nasilju nad ženskami in nasilja v družini, bolj znana kot Istanbulska konvencija. Dokument je pravno zavezujoč mednarodni dokument in mehanizem. Z njim je predpisan tudi mednarodni organ, poimenovan Grevio. Sestavljen je iz zagovornikov ideologije spola. Z ratifikacijo je dobil pravico vmešavanja v suverenost držav. Za nesrečno usodo žensk in otrok se skriva ideologija spola, da bi dosegla svoje ideološke cilje.

Kaj je ozadje vsega tega?

V ozadju je vsiljevanje ideologije spola. V IK pojem »ženske vključuje tudi dekleta, mlajša od 18 let«. Ker je koncept spola v IK opredeljen izključno z »vedenjem, dejavnostmi, vlogami«, definicija ženske v IK dejansko pomeni: »Naziv ženska v tej konvenciji vključuje osebo moškega ali ženskega spola, ki je prevzela vedenje, dejavnosti in vloge žensk v družini in družbi.« Tega seveda niso napisali tako odkrito, ker bi to sprožilo odpor vseh razumnih ljudi.

Kakšno vlogo ima Grevio?

Grevio je organ, ki nadzoruje uvajanje ideologije spolov v pravni sistem držav in zagotavljanje financiranja združen in

institucij, ki spodbujajo ideologijo spola. Vidimo, da se vse to izvaja, in to z vsemi katastrofalnimi posledicami.

Je Republika Hrvaška ratificirala IK? Katere države Sveta Evrope so jo podpisale, katere ne?

Po podatkih iz januarja 2024 je IK podpisalo vseh 27 držav članic EU, le 22 pa jo je tudi ratificiralo. Med njimi je tudi Hrvaška. IK niso ratificirale Češka, Slovaška, Madžarska, Bolgarija in Litva. Kar pa zadeva Svet Evrope, je IK ratificiralo 39 članic od 46.

Kakšne so obveznosti države, ki je ratificirala Istanbulske konvencije?

Zanikanje moških in ženskih spolnih ter vseh drugih posledičnih razlik, ki so biološke, evolucijske, anatomske in funkcionalne. Preko IK se vsiljuje teza, da med moškimi in ženskami ni razlik, ki izhajajo iz njihovih bioloških in evolucijskih razlik. To izhodišče se mora upoštevati in vnesti v pravni sistem držav, v šolsko in kulturno življenje. Ta ideologija mora biti vnesena v vse pore družbe. Je pa res vloga politikov in vse družbe zagotoviti, da razlike med moškimi in ženskami ne bodo razlog za diskriminacijo. To bi bilo v duhu preprečevanja nasilja v družinah in nad ženskami.

Kako vi gledate na epidemijo spreminjanja spola? Kaj za mladega človeka pomeni zamenjava spola?

Spola ni mogoče spremeniti. Da je nekdo moški ali ženska, je opredeljeno v vsaki celici človeškega telesa, ne le v spolnih organih. Zato je zgodba o 'spremembi spola', kot jo ponujajo zagovorniki ideologije spolov, laž. Zaprtje največje svetovne klinike Tavistock, ki je ponujala postopke zamenjave spola (pred letom in pol), nam najbolj ponazarja zlorabo znanosti, s katero je bila otrokom in mladostnikom povzročena nepopravljiva škoda. Ta javna zdravstvena ustanova ni imela spodnje starostne meje za otroke, ki so bili tja napoteni na psihološko analizo. Statistični podatki, ki so bili zbrani, kažejo osupljivo povečanje števila mladih, ki so bili v preteklih letih napoteni tja in jim je bila 'diagnosticirana' transspolnost. Na primer, v letih 2010–2011 je bila transspolnost diagnosticirana 136 otrokom in mladostnikom, v letih 2021–2022 pa celo 3.585. Nadaljnji primeri podrobno pokažejo, da je bilo v tem obdobju na kliniko napotnih 12 triletnikov, 61 štiriletnikov, 140 petletnikov in 169 šestletnikov. Omenjena klinika za transspolnost je bila zaprta po izbruhu velikega škandala, ko se je v javnosti oglasilo več nekdanjih zaposlenih. Pričali so, da je bila 'diagnoza' transspolnosti postavljena po samo enem ali dveh pogovorih z otroki ali starši. Zdravstveni delavci so delovali kot aktivisti in ne kot strokovnjaki in znanstveniki, ki skrbijo za najboljše interese otrok in mladih. Po tako hitro postavljenih diagnozah so otrokom dajali hormone še pred nastopom pubertete in na njih so bile opravljene operacije, ki so jih dejansko pohabile.

Kakšne so fizične, duševne in osebnostne posledice spremembe spola?

Revizija delovanja klinike Tavistock je razkrila grozljive podatke. Raziskavo je leta 2020 naročila britanska nacionalna zdravstvena služba po vrtočnem povečanju zahtev staršev majhnih otrok in mladostnikov za 'spremembo spola'. Raziskavo je vodila pediatriinja dr. Hilary

Cass, zato je poročilo poimenovano po dr. Cassovi – The Cass Review. Raziskava je pokazala, da so bili otroci prevarani zaradi pomanjkanja raziskav in dokazov o učinkovitosti medicinskih posegov v primeru težav s spolno identiteto. Sočasno pa je potekala 'izjemno strupena' javna razprava o tem vprašanju.

Je res, da se zdaj lahko sprememba spola vpiše v rojstno knjigo?

Da, na žalost se lahko vpiše. To je administrativno poseganje v spolno identiteto. Pri tem sodelujejo psihologi in zdravniki, ki delujejo kot aktivisti. Ti pogosto ne ščitijo ranljivih mladih, ampak jim lažno obljublajo, da bodo s 'spremembo spola' rešili vse svoje težave.

Kaj to pomeni za mlade?

Poročilo dr. Cassove je pokazalo, da tako imenovana socialna spolna tranzicija škoduje velikemu številu otrok in mladostnikov. Otroci in mladostniki lahko občutijo 'psihološke' težave, ker so jim dovolili spremeniti ime in osebni zaimsek skladno z izbranim spolom. V vmesnem poročilu za leto 2022 je navedeno, da sprememba imena in zaimka nikakor ni 'nevtralno dejanje'.

Poročilo dr. Cassove je pokazalo tudi, da pri diagnosticiranju 'transspolnosti' ni bilo upoštevano, da veliko število otrok in mladostnikov trpi zaradi depresije, da je med njimi nadpovprečno visok delež

avtizma, da imajo različne psihološke težave in da so bile vse te težave prezrte in skrite pod diagnozo 'transspolnost'. Dr. Cassova je dodala, da »ni trdnih dokazov o dolgoročni učinkovitosti medicinskih posegov za težave, povezane s spolom«. To se nanaša najprej na zaviralce pubertete, psihosocialne posege in predpisovanje hormonske terapije. Prav zaradi tega naj bi se takšni posegi izvajali »previdno in v izjemnih primerih«.

Kaj bi morali po vašem mnenju storiti, da bi se lahko na državni ravni učinkoviteje uprli pritisku ideologije spola, ki se že uvaja v vrte in šole?

Treba se je vrniti k zdravemu razumu in znanosti. Odmakniti se je treba od ideologije spola, ki jo velik del politikov in nekaterih zdravstvenih delavcev izvaja, da bi bili 'politično korektni', pri tem pa ignorirajo interese tistih, za katere bi morali skrbeti.

Kaj lahko storijo učitelji in drugi pedagoški delavci?

Odgovorno naj opravljajo svoje delo. Spoštujejo naj znanstvena dejstva in izkušnje, spoštujejo naj razvojne stopnje otrok in jih tako zaščitijo pred seksualizacijo. Pedagoški delavci naj otrokom in mladim odpirajo obzorja, da odrasčajo in svobodno raziskujejo svet brez ideologije, ki jih nepovratno pohablja.

Kakšna je prihodnost naše družbe, kar zadeva ideologijo spolov?

Priča smo močnemu gibanju staršev, učiteljev, vzgojiteljev, zdravnikov in tudi nekaterih politikov po vsem svetu, ki nasprotujejo ideologiji spolov in nasilnemu uvajanju transspolnosti. Upam, da se vrnemo k zdravi pameti.

Kateri je za vas največji uspeh, ki ste ga dosegli s svojimi sodelavci v združenju U ime obitelji?

S svojimi dejavnostmi poskušamo oza-veščati družbo o vsebinah, o katerih smo se pogovarjali. Spodbujati želimo mlade, starše in tudi odločevalce na vseh področjih družbenega delovanja, zlasti socialne deležnike, h kritičnemu razmišljanju in delovanju na osnovi dejstev oz. argumentov.

Ali ima vaše združenje U ime obitelji podporo uradnih oblasti?

Ne. Trenutna vlada na Hrvaškem zase trdi, da je 'desničarska' in 'konservativna', dejansko pa deluje kot zastopnica ideologije spolov in celo promovira levičarsko ideologijo. Mi v združenju *U ime obitelji* nasprotujemo vsem ideologijam, ker te zanikajo dostojanstvo osebe, ji jemljejo svobodo, za katero so naši ljudje oz. je naš narod preveč pretrpel, zdaj pa naj bi se pod pritiskom kulturne revolucije tej svobodi kar odrekel.

Se povezujete mednarodno?

Učimo se iz izkušenj drugih držav. Poskušamo preprečiti ponovitev njihovih slabih dejanj na Hrvaškem. Učimo se iz dobrih izkušenj drugih in te uporabljamo tudi na Hrvaškem.

Povezani ste s podobno mislečimi v Sloveniji. Kako?

Izmenjujemo izkušnje, pomagamo drug drugemu. Družina je enako pomembna v vsaki državi.

Hvala lepa za pogovor! ◀

Narodni ponos v globaliziranem svetu

■ **Marijana Miljančič Ruter**, mag. prof. angl. in univ. dipl. prev., je učiteljica angleščine na *Osnovni šoli Koper*.

Društvo katoliških pedagogov Slovenije je 23. novembra 2024 priredilo šesto mednarodno konferenco pod krovnim vodilom Vzgoja za ljubezen do domovine in države. Konferenco je drugo leto gostila OŠ Notranjskega odreda Cerknica. Njen letošnji naslov Narodni ponos v globaliziranem svetu¹ je na simbolni ravni še posebej odmeval, saj je potekal na dan, posvečen izjemnemu Slovincu, generalu Rudolfu Maistru.

Vprašanja in izzivi

Govoriti o narodnem ponosu v postmoderni dobi je pogosto označeno za zastarelo in škodljivo. Organizatorji so tako udeležencem mednarodne konference v premislek zastavili naslednja vprašanja: Kako se soočamo s hitrimi spremembami v svetu ter z množičnimi migracijami? Kako se oblikuje nacionalna identiteta v dobi, ko so meje vse bolj zabrisane? Kje so prednosti in kje izzivi? Katere so naše naloge, če želimo ohraniti svojo identiteto in se hkrati ponosno vključiti v globalni svet? Kako naj narod ohrani svojo identiteto, kulturo, jezik, navade v današnjem svetu? Zakaj je to pomembno? Kako se drugi narodi vključujejo v naše okolje in kaj to pomeni za nas? Kako je na ta proces vplivala osamosvojitev Slovenije? Kam vodi pot izgrajene identitete in narodnega ponosa ter kam pot brisanja (narodne) identitete? Česa si želimo in kako bomo tja prišli?

Navdihujoča zgodba

V plenarnem delu, ki je sledil uvodnim pozdravnim nagovorom ravnateljice gostiteljske osnovne šole Ines Ožbolt in predsednice DKPS gospe Marije Žabjek, smo prisluhnili referatom gospoda Boruta Pahorja, nekdanjega predsednika Republike Slovenije, gospe Vide Petrovčič, novinarko in predavateljice, ter dr. Karla Hrena, direktorja Mohorjeve družbe v Celovcu. G. Borut Pahor je v svojem navdihujočem govoru orisal zorenje slovenskega naroda od časov taborniškega gibanja do osamo-

svojitve. To obdobje ni zaznamovalo le trpljenje, čeprav ga je slovenski narod izkusil izjemno veliko, ampak tudi zorenje narodne zavesti in samozavesti ter ponosa, ki je preraščalo okvire kulturniške skrbi za jezik. Konec prejšnjega stoletja je prinesel polno politično samozavedanje in zrelost naroda, ki se je z ustanovitvijo države kvalificiral kot nacija (državotvoren). Poudaril je, da narodni ponos ni nekaj samoumevnega. Je čustvena kategorija posameznika in skupnosti, ki se gradi v družini, šolskem okolju, preko ustanov države do posameznikove proste volje.

Prav v tej luči je pomembno omeniti apel nekdanjega predsednika vsem, ki delujejo v šolstvu, da posredujejo izjemno zgodbo o nastanku države Slovenije vsem otro-

kom – od vrtca naprej. Nastanek slovenske države je po njegovem mnenju ena najbolj navdihujočih globalnih zgodb, ki osupne mnoge po vsem svetu, s katerimi se srečuje. Sprašuje se, ali je res mogoče, da so bili v neki državi, ki je bila del nečesa, kar je razpadalo, ljudje, ki so bili v manj kot letu dni sposobni prehoditi toliko korakov: izpeljati demokratične volitve, konstituirati novo skupščino, imenovati Demosovo vlado, sprejeti dogovor vseh skupščinskih strank za plebiscit, izvesti plebiscit, na tej podlagi razglasiti samostojno državo, jo v desetdnevni vojni ubraniti in nato v pol leta umestiti na zemljevid mednarodne skupnosti. Izpostavil je, da otroci pogosto sploh nimajo priložnosti slišati za to zmagovito zgodbo, zato je pozval zbrane pedagoge, naj se dogovorijo, kako te čudovite stvari iz ne tako oddaljene preteklosti umestiti v učne načrte in predstaviti mlademu človeku, da bi začutil prvinsko moč posameznika in skupnosti, ki vzbuja upravičen ponos. Pri tem je pozdravil prizadevanja *Društva katoliških pedagogov Slovenije* ter drugih na tem področju.

Foto: Petra Duhannoy

Foto: Peter Prebil

Varujmo svoje narodne in državne korenine

G. Pahor je poudaril, da je Slovenija ob osamosvojitvi umeščala svojo geopolitično in vrednostno pripadnost Zahodu, česar Slovenci po njegovih besedah nismo jemali kot grožnjo svoji komaj pridobljeni suverenosti, temveč kot njeno logično nadaljevanje. Opozoril pa je, da čeprav »Slovenci zdaj živimo najboljši, najvarnejši, tudi najplodnejši del svoje zgodovine, te zgodovine ni konec, tudi našega razvoja narodnega vprašanja ni konec. Tudi če bi bila naša umeščenost v EU trajna, za kar nimamo zgodovinskih dokazov, naša narodna skupnost ni odrešena skrbi za razvoj narodne identitete.« Tako je treba paziti na našo državo in jo razvijati, pri čemer je nekdanji predsednik še posebej izpostavil pomen narodnega ponosa kot izraza ljubezni do lastne domovine, navdušenja nad njo in skrbi za njo, ki še zdaleč ni zastarel, postmoderen ali škodljiv. Pri tem opaza, da smo Slovenci v razvoju zastali, kot da nam primanjkuje »želje, volje in strasti, da nekaj naredimo skupaj, da poiščemo tisto, kar nas povezuje, in gremo naprej«. Svoj referat je zaključil s pozivom: »Poiščimo tisto, kar nam je skupno – ob vseh razlikah, ki so med nami – in naredimo nekaj novega in velikega, zavarujmo svoje narodne in državne korenine. Če in kolikor nam bo to uspelo, pa bo to razlog za velik ponos našega naroda, zlasti naših mladih ljudi.«

Kako vem, da sem Slovenec

Ga. Vida Petrovič je svoj referat zastavila kot motivacijsko predavanje, pri čemer je odprla vprašanje o tem, kako prebujamo narodni ponos pri otrocih ter jih ozaveščamo o kulturni dediščini, jeziku in zgodovini naroda. Opozorila je na pogosto neustrezen odnos do narodnih simbolov. Učitelje je pozvala, naj v šoli pripravijo učno uro, pri kateri bi odgovorili na vprašanja, kdo sem, zakaj sem, to kar sem, torej Slovenec, kako vem, da sem Slovenec, na kaj sem kot Slovenec ponosen ... Izpostavila je tudi, da tako otroci kot odrasli premalo poznamo izjemne dosežke slovenskih Elanov Muskov in bi bilo treba narediti seznam izjemnih posameznikov, ki nam s svojimi dosežki upravičeno budijo ponos v svetu.

Slovenska skupnost na avstrijskem Koroškem je stabilna in živa

Plenarni del se je nadaljeval s predavanjem direktorja *Mohorjeve družbe Celovec* dr. Karla Hrena. Poudaril je, da narodnostno vprašanje na avstrijskem Koroškem nikoli ni bilo postmoderno. Predstavil je položaj Slovencev na tem območju – skupnost se je v zadnjem stoletju izjemno skrčila, a je kljub temu stabilna, živa in ekonomsko močnejša kot kadarkoli prej. Med izzivi, s katerimi se soočajo, je navedel pomanjkanje učinkovitega enotnega zastopstva narodne skupnosti. Tako se odpira vprašanje legitimnosti pri zastopanju interesov vseh koroških Slovencev. Drugi izziv je širjenje dvojezičnega predšolskega izobraževanja, ki je podvrženo volji lokalne skupnosti. Izpostavil je kakovostno mrežo zasebnih dvojezičnih vrtcev. Prenos dobrih praks iz teh vrtcev v javne vrtce je sicer zelo okrnjen; pri tem je pozval k sprejetju krovnega zakona na državni ravni, ki bi urejal to področje. Tretji izziv je z ustreznimi ukrepi privabiti izobražene mlade, da se po končanem šolanju vrnejo na Koroško. Zadnji izziv, ki ga je izpostavil dr. Hren, pa je oblikovanje vključujoče in čezmejno povezane narodne skupnosti. Po njegovem mnenju mora skupnost ob prizadevanjih za ohranitev lastne identitete ohraniti odprtost za nove člane – tako za Slovence, ki se priseljujejo, kot tudi za nemško skupnost, ki vedno bolj sprejema slovenščino.

Majhni in veliki imamo isto nalogo v globaliziranem svetu

Plenarni del mednarodne konference je sklenil predsednik *Združenja za vrednote slovenske osamosvojitve* g. Lojze Peterle. Poudaril je, da imamo Slovenci številne posebnosti, na katere smo lahko upravičeno ponosni. Spomnil je, da prepogosto opozarjamo na majhnost svoje države, pri čemer na primer predstavniki iz Luksemburga tega nikoli ne počnejo, ampak izpostavljajo velike projekte, ki jih želijo izpeljati. Z grenkobo ugotavlja, da se otroci prepogosto prilagajajo tujcem in se premalo zavedajo veličine slovenskega jezika. Svoj nastop je sklenil z besedami Borisa Pahorja, da če se Kitajcem, ki jih je toliko, zdi vredno učiti kitajsko, potem se tudi njemu zdi še bolj vredno učiti slovensko.

V drugem delu so sledili referati po skupinah, pri čemer sta dve skupini od petih potekali videokonferenčno. Udeleženci tako iz Slovenije kot tudi iz sosednjih držav in Argentine so predstavili dejavnosti, s katerimi v okviru rednega pouka, formalnih in neformalnih obšolskih ali gospodarskih in drugih dejavnosti spodbujajo ljubezen do domovine in s tem narodni ponos. Predstavljene so bile številne dejavnosti, ki so lahko navdih tako za učitelje kot tudi ljudi iz drugih poklicev. Med njimi je tudi pomemben prispevek dr. Sande Ham z Univerze v Osijeku, ki ustvarja hrvaški jezik in pripoveduje o njihovi trnovi poti za ohranjanje lastnega jezika v sosednji Hrvaški.² Njihovi prispevki bodo objavljeni v e-zborniku.

Mednarodna konferenca je bila navdihujoča. Odprla je številna vprašanja o tem, kako buditi narodni ponos v svetu, ki je postal globalna vas, sodobni Babilon. Državniški govor nekdanjega predsednika g. Boruta Pahorja nas opogumlja in nam nalaga odgovornost, da pripovedujemo navdihujočo zgodbo o nastanku naše države otrokom, učencem, številne zgodbe slovenskih izseljencev pa so dokaz, da je le z narodnim ponosom, ki izvira iz ljubezni do domovine, moč stati in obstati. ❧

Opombe

- ¹ <https://www.revija-vzgoja.si/izobrazevanje/mednarodna-konferenca>.
- ² Zelo zanimiv pogovor z njo si lahko preberete v 101. številki Vzgoje.

Trubarjevo prizadevanje za šolstvo

■ **Matija Nared**, dok. znanosti, teolog, vzgojitelj v dijaškem domu.

V zadnjem delu predstavitve Trubarjevega dela na pedagoškem področju pogledimo njegovo prizadevanje za šolstvo.

Trubar je bil že kot navaden protestantski pridigar in zanesenjak zavezan priporočanju šol, kajti Luter je učil, da »Bog ohranja Cerkev skozi šole« (Vidmar, 2005: 46).¹ Ko je Trubar posredoval ponudbo vojvode Krištofa za dodelitev štipendije dvema kranjskima študentoma deželnim stanovom v Ljubljani, ti niso našli primernih kandidatov. Zato je Trubar predlagal, da bi morali v Ljubljani ustanoviti šolo, ki bi vzgajala za vstop na univerzo. S tem je bil Trubar pravzaprav pobudnik stanovske šole v Ljubljani, ki je bila z njegovim prizadevanjem ustanovljena leta 1563. Začela se je kot enorazrednica, vendar je kmalu napredovala, predvsem pod Bohoričevim vodstvom, in postala prava sekundarna šola.

Skrb za šole in uvedba slovenščine kot učnega jezika

Sicer je Trubarjevo delovanje na področju šolstva dobilo svojo posebno obliko v času, ko je postal ljubljanski superintendent – najvišji predstojnik protestantske cerkvene pokrajine. Svoje videnje ureditve je pojasnil v Cerkveni ordninki leta 1564. Latinske in nemške šole naj bi bile v vsakem mestu in trgu, v župnijah pa šole, kjer bi se učili v slovenščini.² Uvedli naj bi tudi začetne osnovne šole.³ Vedeti moramo namreč, da »slovenščine v šoli pred protestanti ni bilo; tudi osnovne šole kot elementarne šole, dostopne vsem dečkom, na Slovenskem do reformacije ni bilo, bile pa so ponekod župnijske, samostanske in mestne elementarne šole, kjer so učence pripravljali na določen poklic ali določeno zaposlitev, kot učni jezik v njih pa so uporabljali latinščino in od začetka 16. stoletja vse bolj tudi nemščino« (Ahačič, 2008: 103). Ta določba pa je bila za 'splošno' slovensko kulturo bistvena in prelomna, kajti Trubar je s tem na formalni, programski ravni uvajal slovenščino kot učni jezik (Ahačič, 2008: 104). Za ustanovitev šole je bila po Trubarjevem mnenju zadolžena oblast. Na podlagi takih Trubarjevih zahtev Vidmar (2007: 127)

ugotavlja, »da je bila Trubarjeva zamisel ljudske šole med najbolj demokratičnimi pedagoškimi idejami v 16. stoletju«.

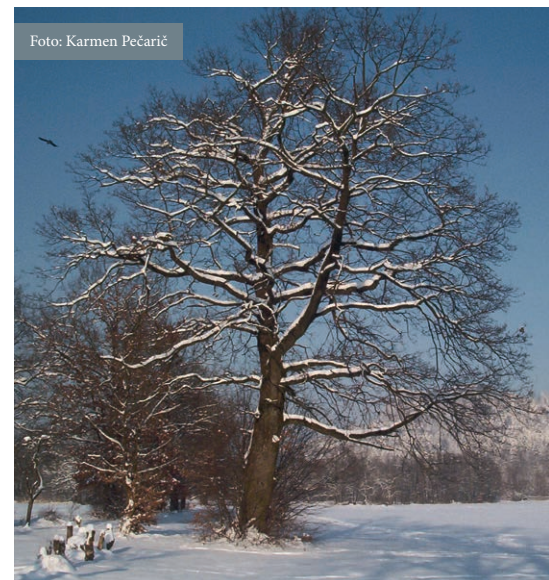
Trubarjeva diverzija na šolskem področju

Seveda je bilo vse skupaj samo 'programska' podlaga. Dejansko se šole niso ustanovile povsod in tako, kakor si je zamišljal superintendent. Svojevrsten pokazatelj tega je bilo že to, da se knjiga ni smela tiskati v Sloveniji. Za zakone je bil namreč še vedno zadolžen deželni knez, ne pa Trubar. Trubar je s svojo knjigo v Slovenijo pravzaprav uvajal 'parazakone' in zaradi tega ga je deželni knez tudi izgnal, knjigo pa zaplenil (Gerjolj, 2009: 263). Šolski red je urejal imenovanje in vzdrževanje učiteljev ter nadzorništvo, kar je tudi sodilo v pristojnost deželnega kneza. Tudi ko je Trubar živel v izgnanstvu, je bil ves čas pomemben zagovornik šol, saj je s šolsko dejavnostjo ostal še vedno v najtesnejšem stiku. Tudi Cerkevna ordninka, čeprav zaplenjena in uničena, je ostala v zavesti ljudi (in verjetno tudi materialno), kajti sam Trubar je še leta 1575 nanjo opozarjal kranjske duhovnike (Vidmar, 2005: 122).

Težave z učitelji, 'zaledjem' in financami

Koliko šol se je dejansko ustanovilo po Trubarjevih zamislih, se niti ne ve. Težave je predstavljalo vzdrževanje šol in učiteljev. Druga večja težava je bila, kje učitelje sploh dobiti. Prijatelj (1997: 11) navaja: »Po vsej Kranjski, kakor tudi po drugih pokrajinah, ni dobiti učitelja, ki bi znal učence kaj drugega naučiti, kot brati in peti. O gramatiki in drugih stvareh, ki se zahtevajo v tem slučju, razumejo toliko kot nič ...« Vidmar (2007: 127) navaja, da so obstajale ljudske šole v naslednjih krajih: v Mariboru, Krškem, Kranju, Brežicah, Kamniku, Žužemberku, Črnomlju, Metliki, Idriji, Šentvidu na Koroškem, v Beli pri Železni Kapli, v Brežah, Starem Dvoru, Velikovcu in Lendavi. Pri tem pa je videl težavo še v tem, da so bili sloji, ki jim je bila ta šola namenjena, predvsem katoliški. Šole po Trubarjevi zamisli bi morali ustanavljati predvsem protestantski deželni stanovi in plemiči, privrženi novemu gibanju. Največja težava, ki se je pojavljala, pa je bila predvsem finančne narave.

Foto: Karmen Pečarič

Stanovska šola v Ljubljani

Protestantska stanovska šola v Ljubljani je bila ustanovljena, kot smo že omenili, leta 1563, sprva kot enorazrednica. To ni bila začetna osnovna šola, saj se je za vstop predvidevalo že nekaj znanja latinskega jezika. Na prošnjo deželnih stanov jo je kot rektor in edini učitelj vodil magister Lenart Budina. Tako je bilo vse do leta 1566, ko so (Trubar in stanovi) določili za rektorja Adama Bohoriča. Bohorič je napisal šolski red, ki je bil prvič sprejet 1575. Po tem redu je imela Bohoričeva šola štiri razrede. Pravzaprav je šlo za večstopenjsko šolo, v kateri so se izpopolnjevali v znanju slovenščine, nemščine in kasneje latinščine. V četrtem, zadnjem razredu so se učenci učili aritmetiko, glasbo, grščino in latinščino (Vidmar, 2005: 122). Poleg teh rednih ur so se lahko najbolj zagnani in nadarjeni učenci učili še splošnih osnov dialektike, retorike, spoznavali naravoslovje in geografijo ter moralno filozofijo in teologijo. Za nameček so lahko proučevali še astronomijo. Če so ljubljanske učne uredbe temeljile na nemških, lahko domnevamo, da so se učenci šolsko snov učili na pamet, kot je bilo to v navadi v nemških protestantskih šolah (Vidmar, 2005: 89). Rektor je učil zadnji letnik, njegovi pomočniki pa so poučevali nižje tri razrede. Med razredi je učenec lahko napredoval po opravljenem preizkusu znanja, ki se je opravljal dvakrat letno. Bohoričeve humanistične ideje je bilo opaziti tudi v določanju kaznovanja; učitelju je namreč priporočal, da je bolje, da se sam »pregreši v tem, da manj kaznuje« (Vidmar, 2005: 126). Kljub vsem naporom pa naj bi bila

stopnja znanja, pridobljena v tej šoli, precej nizka. Za Bohoričem je prevzel rektorstvo Nikodem Frischlin. Svoj red je natančneje vzpostavil po nemških vzorih. Plačevanje šolnine je bilo učencem naloženo glede na premoženjsko stanje staršev. Rektor se ni več toliko posvečal poučevanju, temveč bolj nadziranju. Šola je imela pet razredov, od katerih so bili prvi štirje razdeljeni v oddelke. Kaznovanje je bilo strožje urejeno in določeno. Za Frischlinom je rektorstvo šole leta 1585 prevzel Jakob Pränzelius in ostal rektor do 1595. Kasneje je mesto rektorja začasno spet prevzel Bohorič in nazadnje Engelbert Engel. Šola je delovala do 30. oktobra 1598. Na ta dan so namreč protestantski pridigarji in učitelji morali na ukaz deželnega vladarja nadvojvode Ferdinanda zapustiti Ljubljano.

Trubarjeva skrb za pomoč študentom

Trubar je svoje sodelavce in naslednike vneto spodbujal, da bi se šolali, a pri tem ni šlo brez težav. Glede tega je imel izkušnje z Dalmatinom in svojima sinovoma, ki s svojim znanjem niso mogli prestopiti praga univerze v Nemčiji.⁴ Sam je vedno pomagal študentom po svojih močeh. Ne samo Dalmatinu, temveč tudi drugim; vsem tem je bil »v resnici pravi oče, ki jim je delil pamet in kruh« (Javoršek, 2008: 224). Tako je pri študiju pomagal (poleg že omenjenemu Dalmatinu) še Janezu Weidingerju, Juriju Dienerju, Bernardinu Barbu, Mavriciju Fašanku in drugim. Neutrudno je bilo tudi Trubarjevo zavzemanje za sprejem učenecv s slovenskega področja v samostansko

šolo in za šolanje na tübingenški univerzi (Vidmar, 2007: 123).

Za konec

Širjenje šolstva na Kranjskem takrat kljub zavzetosti slovenskih protestantov ni imelo večjega razmaha. Materialna osnova nemških šol je bilo predvsem razlastnjenost cerkveno premoženje, na Slovenskem pa tega ni bilo. Reformacijsko gibanje pa ni imelo težav samo na finančnem področju. Vidmar upravičeno nakazuje jezikovne težave: prebivalstvo je govorilo pretežno slovensko, jezik izobraženstva in šol je bila še vedno latinščina, višji sloj pa se je praviloma pogovarjal v nemškem jeziku (Vidmar, 2007: 124). In ravno tukaj je bila glavna Trubarjeva zasluga (čeprav je moral Trubar sam pisati svoje zagovore v nemščini in Nemcem!): slovensko ljudstvo je naučil uporabljati svoj jezik v pisni obliki, ki jo je sam tudi oblikoval in ji postavil temelje. Slovence je učil brati in pisati v slovenskem jeziku, česar do takrat ni naredil nihče drug. Povedano drugače: Trubar je dal slovenskemu človeku ne samo ribo (knjigo), temveč – po starem nepisanem zakonu o vzgoji – tudi trnek: abecednik in šolo! Svoje delo je opravil goreče in pogumno. ◀

Viri in literatura

- Ahačič, Kozma (2008): Verske in kulturne dimenzije delovanja protestantskih piscev ni mogoče kar tako ločevati. Intervju – spraševal je Brane Senegačnik. *Nova revija*, št. 312–314, str. 101–115.
- Gerjolj, Stanko (2009): Pedagoška razsežnost Trubarjevih katekizmov. V: *Primož Trubar, Trubarjev simpozij* (2008, Rim), Celje (Mohorjeva družba), Rim (Slovenska teološka akademija), Ljubljana (Inštitut za zgodovino Cerkve pri TF), str. 261–270.
- Javoršek, Jože (2008): *Primož Trubar*. Ljubljana: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar.
- Prijatelj, Ivan (1997): *O kulturnem pomenu slovenske reformacije*. Celovec: Založba Weiser.
- Vidmar, Tadej (2005): *Nastajanje novoveške stopenjske šolske strukture*. Razprave Filozofske fakultete. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (predvsem od str. 121 naprej).
- Vidmar, Tadej (2007): Šola in komponente vseživljenjskega učenja pri Primožu Trubarju. *Stati inu obstati*, št. 5–6, str. 118–133.

Opombe

- 1 V tem delu proučevanja, še posebej pa pri obravnavanju šol se prvenstveno naslanjam na Vidmarja, in sicer: Vidmar, 2007, in Vidmar, 2005.
- 2 »... v slednjem mestu, v trgu in per sledni fari šulmojstre inu šularje držati, v mejstih inu trgih de se latinsku inu nemšku, per tih farah od farmoštrov, podružnikov inu mežnarjev tu slovensku pismu, brane inu pisane vuči« (navaja Vidmar, 2007: 126–127).
- 3 »Raven tiga en vsaki pridigar inu farmošter ima tudi per suje fari eniga šulmojstra oli mežnarja imejti inu držati, de te mlade hlapčice inu dekllice, purgarske inu kmetiške otroke vuči slovenski brati inu pisati, ta katekizmus zred s to kratko izlago izvuna povejdati« (Vidmar, 2007: 127).
- 4 Dalmatina so začasno poslali v pripravljeno samostansko šolo in na koncu je bil leta 1566 le sprejet na univerzo.

Vloga staršev in šole pri oblikovanju telesne samopodobe

■ **Octavian M. Machidon**, dr. znanosti iz elektrotehnike in telekomunikacij ter diplomirani teolog, je docent na Fakulteti za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani.

V našem prejšnjem članku smo raziskali negativni vpliv K-pop kulture na telesno samopodobo otrok in mladostnikov. Problematični lepotni ideali, ki jih ta kultura promovira, pogosto povzročajo škodljive posledice za telesno in duševno zdravje mladih, saj spodbujajo nerealna pričakovanja in nezadovoljstvo z lastnim videzom. Vendar K-pop ni osamljen primer; gre za del širšega pojava, pri katerem so otroci in mladostniki izpostavljeni škodljivim vsebinam na družbenih omrežjih.

Medijska industrija je neizprosna

Raziskava *Wall Street Journala* je razkrila, da algoritmi TikToka otrokom in mladostnikom pogosto prikazujejo škodljive videoposnetke, ki promovirajo ekstremne diete, kot je uživanje manj kot 300 kalorij na dan, ter povečujejo izjemno shujšan videz s trendi, kot je t. i. 'corpse bride dieta' (Hobbs idr., 2021). V nekaj tednih so ti algoritmi ranljivim uporabnikom prikazali na tisoče takih vsebin, kar je poslabšalo resne težave z duševnim zdravjem, vključno z motnjami hranjenja in samomorilnimi mislimi. Žal te prakse niso omejene zgolj na TikTok, temveč odražajo širšo industrijsko normo, ki temelji na skoraj enajstih milijardah dolarjev letnih prihodkov od oglaševanja, usmerjenega na mlade, stare od 0 do 17 let (Costello idr., 2023). S hitrim napredkom umetne inteligence in osredotočenostjo družbenih platform na dobiček je malo verjetno, da se bodo te težave rešile same od sebe. Trenutni pravni okviri v mnogih državah platformam omogočajo široko imuniteto za vsebine, ki jih ustvarijo uporabniki, kar jih ščiti pred odgovornostjo.

Glede na resnost teh težav se nadaljevalni članek osredotoča na izvedljive rešitve. Razmišljamo, kako lahko starši, šole in

družba skupaj prispevajo k spodbujanju zdrave telesne samopodobe pri otrocih in mladostnikih, da bi jim pomagali premagovati vseprisotne pritiske medijev in družbenih norm ter graditi odpornost in samozavest.

Vloga staršev in družine

Starši in družine igrajo ključno vlogo pri oblikovanju odnosa otrok do njihovega telesa in videza, zlasti v njihovih razvojnih letih. Način, kako starši komunicirajo in usmerjajo vedenje ter ustvarjajo podporno okolje, pomembno vpliva na to, kako otroci dojemajo svoje telo (Butterfly Foundation, 2022). Skrbno družinsko okolje lahko deluje kot močan zaščitni dejavnik pred nerealnimi lepotnimi standardi, ki jih spodbujajo mediji in vrstniški pritiski.

Pozitivna komunikacija je bistvenega pomena za spodbujanje zdrave telesne podobe. Otroci pogosto posnemajo stališča in vedenje svojih staršev, zato je izjemno pomembno, da se izogibamo negativnemu govoru o lastnem telesu ali kritiki drugih. Namesto tega naj starši poudarijo funkcionalnost telesa, ne pa njegovega videza ter poudarjajo, kaj telo zmore. Pohvale, kot so »Občudujem tvojo ustvarjalnost« ali »Tvoja prijaznost odpira vrata«, lahko pomagajo otrokom razviti samospoštovanje, ki ni

odvisno od fizičnih lastnosti (The Trust Mental Health Care Team, 2024). Prav tako naj starši pokažejo sprejemanje svojega telesa in se izogibajo omalovažujočim pripombam, saj s tem spodbujajo pozitiven odnos do lastnega videza in samozavest pri otrocih.

Enako pomembno je ustvarjanje podporne družinskega okolja. Odprt in iskren pogovor o telesni podobi, družbenih pritiskih ter vplivu družbenih omrežij lahko otrokom pomaga izraziti skrb in razviti odpornost proti zunanjim kritikam (Butterfly Foundation, 2022). Starši morajo biti pozorni, kdaj otrokom omogočijo dostop do pametnih telefonov, interneta in družbenih omrežij, saj lahko prezgodnja izpostavljenost poveča ranljivost za škodljive lepotne standarde. Redni pogovori o spletnih vsebinah in spodbujanje kritičnega razmisleka o tem, kar otroci vidijo, pomagajo graditi informiran in uravnotežen pogled. S spodbujanjem otrok, da postavljajo

Foto: Matej Hozjan

vprašanja o nerealnih lepotnih standardih, lahko starši še dodatno okrepijo njihovo samozavest in samosprejemanje.

Pomembno vlogo igra tudi vključevanje v zdrave aktivnosti. Družine lahko spodbujajo aktiven življenjski slog z udeležbo v prijetnih telesnih dejavnostih, kot so pohodništvo, ples ali športne igre, pri tem pa se izogibajo osredotočanju na tekmovalnost ali videz. Podobno lahko uravnovešen pristop k prehranjevanju, pri katerem otroci sodelujejo pri načrtovanju in pripravi obrokov, vzpostavi pozitiven odnos do hrane. Če hrano obravnavamo kot vir hranil in ne kot 'dobro' ali 'slabo', zmanjšamo tesnobo glede prehranjevanja in spodbujamo uravnotežene prehranjevalne navade.

Vloga šol in vrstniških odnosov

Šole imajo edinstveno priložnost, da mladim zagotovijo orodja za spopadanje z družbenimi pritiski in vplivi medijev. Vključitev medijske pismenosti v učne načrte je ključen korak. Poučevanje učencev o tem, kako kritično ovrednotiti manipulirane ali obdelane slike ter nerealne telesne ideale, ki jih predstavljajo mediji, lahko pomaga zmanjšati ponotranjenost škodljivih standardov. Programi, ki združujejo izobraževanje o samospoštovanju, soci-

alno-čustvenem učenju in zdravju, lahko učencem pomagajo zgraditi bolj pozitiven odnos do lastnega telesa.

Vrstniški odnosi imajo prav tako pomembno vlogo pri oblikovanju telesne podobe. Podporna prijateljstva lahko delujejo kot zaščitni mehanizem proti nezadovoljstvu s telesno podobo, še posebej pri mladostnikih, ki se soočajo z izzivi, kot sta draženje glede teže ali družbena stigmatizacija (Sharpe idr., 2014). Raziskave kažejo, da močne in pozitivne vrstniške povezave spodbujajo sprejemanje in samospoštovanje ter ščitijo mlade pred negativnimi učinki sodb o videzu. Pri dekletih, zlasti tistih s prekomerno težo, je druženje z vrstniki dokazano zmanjšalo nezadovoljstvo s telesno podobo (Caccavale idr., 2012). Šole lahko spodbujajo te povezave z vključevanjem mladih v klube, ekipne športe in druge skupinske dejavnosti, ki se osredotočajo na spretnosti, interese in skupnost, ne pa na videz.

Poleg tega bi morale šole zagotoviti dostop do virov za duševno zdravje, vključno s svetovalci in psihologi, da bi podprle učence, ki se spopadajo s težavami, povezanimi s telesno podobo. Te storitve lahko obravnavajo posledice uporabe družbenih omrežij, vrstniškega pritiska in družbenih pričakovanj ter zagotovijo, da mladi dobijo potrebno pomoč.

Spodbujanje odpornosti v digitalnem svetu

Družbena omrežja močno vplivajo na oblikovanje zaznavanja lepote in samovrednotenja mladih. Čeprav jih ni mogoče popolnoma zaščititi pred tem vplivom, je poučevanje digitalne pismenosti ključno orodje, s katerim jih opreмимо za kritično navigacijo v tem prostoru. Izobraževanje mladostnikov o manipulaciji in obdelavi slik jim lahko pomaga ločiti resničnost od iluzije ter zmanjšati pritisk po skladnosti z nerealnimi lepotnimi standardi. Prav tako je pomembno, da otroke in mladostnike seznanimo s tem, kako družbena omrežja delujejo, ter jih opozorimo na tveganja, povezana z njimi.

Algoritmi družbenih omrežij so zasnovani tako, da dajejo prednost uporabniški vključenosti, pogosto promovirajo vsebine, ki pritegnejo pozornost, namesto tistih, ki so zdrave ali koristne. Mladostniki morajo razumeti, da priporočila, ki jih vidijo na svojih družbenih omrežjih, niso nevtralna niti nujno v skladu z njihovo dobrobitjo. Ti algoritmi lahko okrepijo senzacionalne ali na videz osredotočene vsebine, s čimer povečajo ranljivost in vodijo do nezdravega vedenja. Z učenjem kritičnega vrednotenja vsebin na družbenih omrežjih lahko mladi premislijo, kaj konzumirajo, in se bolj premišljeno odločajo, kako uporabljajo te platforme.

Poleg tega je ključnega pomena, da otroci niso prežgodaj izpostavljeni družbenim omrežjem. Obsežne raziskave so pokazale, da lahko uporaba pametnih telefonov pri otrocih povzroči resne težave z duševnim zdravjem, kot sta tesnoba in depresija, saj pametni telefoni pogosto služijo kot vrata do družbenih omrežij in drugih škodljivih digitalnih vsebin (Haidt, 2024). Naraščajoče svetovno gibanje opozarja na to problematiko, med drugim tudi knjiga *The Anxious Generation*, ki jo je marca 2024 izdal ameriški socialni psiholog Jonathan Haidt. Knjiga, podprta z močnimi dokazi, predlaga, da otroci ne bi smeli dobiti pametnih telefonov, dokler ne vstopijo v srednjo šolo, in da ne bi smeli imeti računov na družbenih omrežjih pred 16. letom starosti (Haidt, 2024). Te smernice poudarjajo pomen odložitve izpostavljenosti potencialno škodljivim digitalnim okoljem v ključnih razvojnih letih.

Foto: Karmen Pečarič

Spodbujanje odmorov od družbenih omrežij ali postavljanje omejitev glede časa, preživetega na zaslonu, lahko dodatno zaščitita otroke pred negativnimi učinki stalne izpostavljenosti idealiziranim podobam. Promoviranje raznolike vsebine, ki praznuje individualnost in samosprejemanje, je še ena strategija za spodbujanje bolj zdravega odnosa do telesne podobe. Starši in vzgojitelji lahko mlade usmerjajo k sledenju vplivnežem, kanalom ali skupnostim, ki izzivajo družbene norme in ponujajo pozitivna, vključujoča sporočila. Z združevanjem teh prizadevanj in globljim razumevanjem delovanja družbenih omrežij lahko otroci razvijejo odpornost in vzpostavijo bolj zdrav odnos z digitalnim svetom.

Skupna odgovornost

Skupna prizadevanja staršev, šol in skupnosti so ključnega pomena za spodbujanje zdrave telesne podobe pri mladih. Družine zagotavljajo čustveno podporo in modelirajo pozitivno vedenje, medtem ko šole učence opremljajo z orodji za kritično vrednotenje medijev, gradnjo samozavesti in oblikovanje zdravih odnosov. Te vplivne sile skupaj ustvarjajo trdno osnovo za zmanjšanje tveganj, povezanih z negativno telesno podobo, in spodbujajo odpornost. Reševanje teh izzivov zahteva skupno ukrepanje. Preložitve lastništva pametnih telefonov na srednješolska leta in omejitev uporabe družbenih omrežij vsaj do 16. leta sta nujna koraka za zaščito mladih umov (Haidt, 2024). Takšni ukrepi lahko zmanjšajo tveganja za duševno zdravje, povezana z zgodnjo izpostavljenostjo digitalnim platformam in njihovi škodljivi vsebini.

S spreminjanjem družbenih pritiskov se morajo prilagajati tudi naše strategije za opolnomočenje mladih. Tehnološka podjeteja je treba pozvati k odgovornosti, vzgojitelji, oblikovalci politik in skrbniki pa morajo odločno zagovarjati spremembe. Zaščita mladih pred škodljivimi lepotnimi standardi je skupna odgovornost. Z negovanjem raznolikosti, samozavesti in kritičnega razmišljanja jim lahko pomagamo odraščati v odporne in samozavestne posameznike.

Viri

- Butterfly Foundation (2022): *How parents can act early and support a positive body image*. Pridobljeno 13. 11. 2024 s spletne strani: <https://butterfly.org.au/how-parents-can-act-early-and-support-a-positive-body-image/>.

- Caccavale, Laura J.; Farhat, Tilda; Iannotti, Ronald J. (2012): Social engagement in adolescence moderates the association between weight status and body image. *Body Image*, 9(2), 221–226. Pridobljeno 13. 11. 2024 s spletne strani: <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2012.01.001>.
- Costello, Nancy; Sutton, Rebecca; Jones, Madeline idr. (2023): Algorithms, addiction, and adolescent mental health: An interdisciplinary study to inform state-level policy action to protect youth from the dangers of social media. *American Journal of Law & Medicine*, 49(2–3), 135–172.
- Haidt, Jonathan (2024): *The Anxious Generation: How the Great Rewiring of Childhood Is Causing an Epidemic of Mental Illness*. New York: Penguin Press. ISBN 9780593655030.
- Hobbs, Tawnell D.; Barry, Rob; Koh, Yoree (2021): 'The Corpse Bride Diet': How TikTok inundates teens with eating-di-

sorder videos. *Wall Street Journal*, 17. 12. 2021. Pridobljeno 10. 11. 2024 s spletne strani: <https://www.wsj.com/articles/how-tiktok-inundates-teens-with-eating-disorder-videos-11639754848>.

- Sharpe, Helen; Schober, Ilka; Treasure, Janet idr. (2014): The role of high-quality friendships in female adolescents' eating pathology and body dissatisfaction. *Eating and Weight Disorders*, 26. 3. 2014, 19, 159–168. Pridobljeno 20. 11. 2024 s spletne strani: <https://doi.org/10.1007/s40519-014-0113-8>.
- The Trust Mental Health Care Team (2024): *Understanding the Influence of Parents on Body Image*. Trust Mental Health, 12. 5. 2024. Pridobljeno 20. 11. 2024 s spletne strani: <https://trustmentalhealth.com/blog/understanding-the-influence-of-parents-on-body-image>.

V spomin Anici Nahtigal (1958–2025)

»Bila si glas Cerkve in usmiljenega Samarijana,« so pokojno Anico Nahtigal ob slovesu na trebanjskem pokopališču 14. januarja opisali njeni sodelavci Karitas. In prav to je resnično bila. Anica se je leta 1958 rodila v številčni družini. Zaradi njenega blagega značaja so jo vzljubili starejši bratje in sestre in je z leti postala – in ostala – vez med njimi. Prav tako sta znala z možem povezati tudi svojo družino, ki se ob nedeljah, skupaj z vnukinjami in vnuki, pogosto srečuje za skupno mizo.

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je končala študij pedagogike in psihologije ter nadaljevala s specializacijo družinskega svetovanja in katehetsko-pastoralno šolo. Zaposlena je bila kot šolska svetovalna delavka na osnovni šoli. Pri svojem delu se je zavzemala za otroke s posebnimi potrebami, vodila taborje za nadarjene otroke ... V okviru ministrstva za šolstvo je sodelovala pri uvajanju devetletke, vodila seminarje za učitelje v okviru Zavoda RS za šolstvo, bila je vodja skupnosti šolskih svetovalnih delavcev Dolenjske. Svoje izkušnje je delila tudi v Društvu katoliških pedagogov Slovenije, kjer je bila članica upravnega odbora, bila med pobudniki in ustanovitelji vzgojne svetovalnice ter sodelovala pri seminarjih za usposabljanje voditeljev šole za starše po različnih župnijah in šolah. Leta 2017 je za svoje delovanje prejela Slomškovo priznanje.

Čeprav se je na videz zdela krhka in neopazna, pa je bila zelo delavna in vztrajna. Še tri dni pred smrtjo je skupaj s sodelavci Karitas Trebnje načrtovala njihovo nadaljnje delo. V tridesetih letih, kolikor je sodelovala v tej plemeniti organizaciji, je vnesla nov način prostovoljstva, saj jo je vseskozi vodila misel, da je gmotno pomanjkanje lažje odpraviti kot najti in odpraviti stiske, ki so očem pogosto skrite. Tudi zaradi njenih spodbud in vztrajnosti so bili dejavni tako pri izvedbi srečanj starejših in zakonskih skupin, pri romanjih bolnikov in invalidov, obiskih v domu starejših in zbiranju pomoči za Ukrajino. Poskrbela pa je tudi, da je bila dejavnost Karitas predstavljena tako v cerkvi, v občinskem glasilu in na lokalnem radiu.

Draga Anica! Hvala ti za izjemno predanost delu za druge, za tvojo odločnost in pogum pomagati sočloveku.

Janko Jarc

Narodni ponos

Poročilo s šeste mednarodne konference Vzgoja za ljubezen do domovine in države

■ **Dragica Motik**, članica organizacijskega odbora za pripravo 6. mednarodne konference.

Organizatorji in udeleženci šeste mednarodne konference, ki je letos nosila naslov Narodni ponos v globaliziranem svetu, smo na gostiteljski OŠ Notranjski odred Cerknica ob koncu enodnevnega strokovnega združenja z zadovoljstvom izražali veselje, da smo bili del skupnega izobraževalnega projekta.

Če izhajamo iz naslova letošnje konference, zaznamo težišče, na katerem smo želeli udeležence spodbuditi, da bi najprej pri sebi, potem pa pri otrocih, učencih in dijakih znali zaznavati in postavljati v ospredje prvine, ki jih kot posameznike opredeljujejo, ohranjajo in jih povezujejo z družino, narodom, z državo Slovenijo ter s širšo civilizacijsko skupnostjo – z Evropo, ki je zgrajena na stebrih krščansko-judovskih prvin, grške filozofske misli in rimskega prava. V tem civilizacijskem krogu so naši predniki pognali korenine, tu je rasla in se širila krošnja z bogatimi plodovi kulturne

dediščine. To dediščino želimo razvijati naprej, se upreti silnicam, ki nameravajo uničiti korenine, oklestiti krošnjo in preprečiti sadeže na njej. Pedagoški delavci bi to dediščino morali mladim posredovati naprej, jih dramiti in ozaveščati, da bi (za) čutili dom, domovino, da bi želeli spoznavati kulturne razsežnosti svojega naroda ter spoštovati svojo domovino in državo. Zavedati bi se morali, da so država in njeni državljani mediji, ki varujejo domovino. To vse smo snovalci programa imeli v mislih, ko smo se odločali za podnaslov letošnje konference.

Dom, družina, domovina

Pogosto posamezniki z vrha politike in tudi iz civilnih nevladnih organizacij v javnosti zaobidejo besede, kot so dom, domovina, narod, domoljubje ... Ti pojmi v aktualnih globalističnih družbenih okoliščinah pri nekaterih sprožajo negativen odziv. Ker besede delujejo, te nehote pri ljudeh sprožajo čustva. Družbene organizacije z globalistično usmerjenostjo se zato teh besed in čustev bojijo, z lahkoto jih zaobidejo, včasih zaničujejo, v zadnjem času pa smo priče, da jih poskušajo celo prepovedovati.

Bom bolj konkretna. Ideologijo globalizma lahko razumemo tudi kot proces, ki stremlji k izenačitvi sveta. Ta proces vstopa neposredno v vse pore življenja. Briše specifično in nacionalno ter otežuje ali celo preprečuje oblikovanje in identifikacijo z izvornim kulturnim okoljem, preprosto briše razlike. Globalizem z lahkoto vstopa v otroški svet zelo zgodaj, saj prihaja tudi v najmanjše lokalne skupnosti, do vsakega posameznika, trči v to okolje, ki zamaja otrokovo identiteto. Pedagogi smo poklicani, da stopimo vmes in v vzgojnem procesu ustvarjamo mostove med lokalnim in globalnim ter preprečujemo, da bi globalni proces prevladal in prekinil identifikacijski proces otroka v domačem okolju.

Preplet znanja in veselja do lastne kulturne dediščine

Za uspešno vzgojno delovanje sta potrebna znanje in pedagoška ustvarjalnost. Možnosti za ustvarjalen pristop imamo pedagoški delavci dovolj pri vseh učnih predmetih, na vseh izobraževalnih ravneh in v vseh izobraževalnih usmeritvah. Globalisti se tega dobro zavedajo in ravno zato napadajo prvine narodove kulture.

Foto: Peter Prebil

Pri tem so posebno vztrajne nevladne organizacije, ki jih plačujejo globalisti ali celo država in ki našo kulturo in tradicijo omalovažujejo ter jo poskušajo nadomestiti z novimi oblikami in običaji, pogosto komercialne narave, ki nimajo nobene povezave z našo izvirno kulturo. To so močni razlogi, da smo na letošnji konferenci dali temu večji poudarek.

Program smo zastavili celostno. Vabljenim predavateljem smo predstavili svoje cilje, kaj želimo sporočiti pedagoški in tudi širši javnosti, kaj bi radi dosegli in zakaj navorjamo ravno njih kot nosilce plenarnega dela konference. Vsi predavatelji so v Sloveniji znane osebnosti na določenem strokovnem področju, so ljudje s profesionalnimi izkušnjami in v življenju sledijo vrednotam, h katerim stremimo tudi v *Društvu katoliških pedagogov Slovenije*.

Udeležencem konference smo želeli poleg znanj in informacij, ki segajo v razumski del osebnosti, dodati še vsebine in metode dela z mladimi, ki delujejo na posameznikova čustva in hkrati ustvarjajo prijetno vzdušje med sodelujočimi na sami konferenci.

Gostujoči predavatelji

V plenarnem delu so sodelovali: nekdanji predsednik RS Borut Pahor s predavanjem *Kako živeti narodni ponos v svetu*, ko so meje vse bolj zabrisane; novinarka in predavateljica Vida Petrovič s prispevkom *Bodimo ponosni na naš jezik in kulturo, ohranjamo ju za prihodnje generacije*; direktor *Mohorjeve družbe* iz Celovca dr. Karl Hren s temo *Aktualni izzivi za slovensko manjšino na avstrijskem Koroškem*.

V drugem delu strokovnega programa so sledili prispevki učiteljev in vzgojiteljev iz Slovenije, pa tudi Slovencev iz Argentine in Avstrije ter prispevki tujih udeležencev. S *Filozofske fakultete Univerze v Osijeku* je prišla dr. Sanda Ham, filologinja, ki je v svojem prispevku nazorno predstavila, kako velik napor vlagajo strokovnjaki na Hrvaškem, da bi v lastni državi ohranili svoj materni, hrvaški jezik in mu zagotovili položaj, ki ga kot uradni in narodni jezik mora imeti v samostojni državi. Iz Madžarske je kolegica Judit Hallgatone, nekdanja ravnateljica kršćanske gimnazije, izpostavila moč in željo madžarskega na-

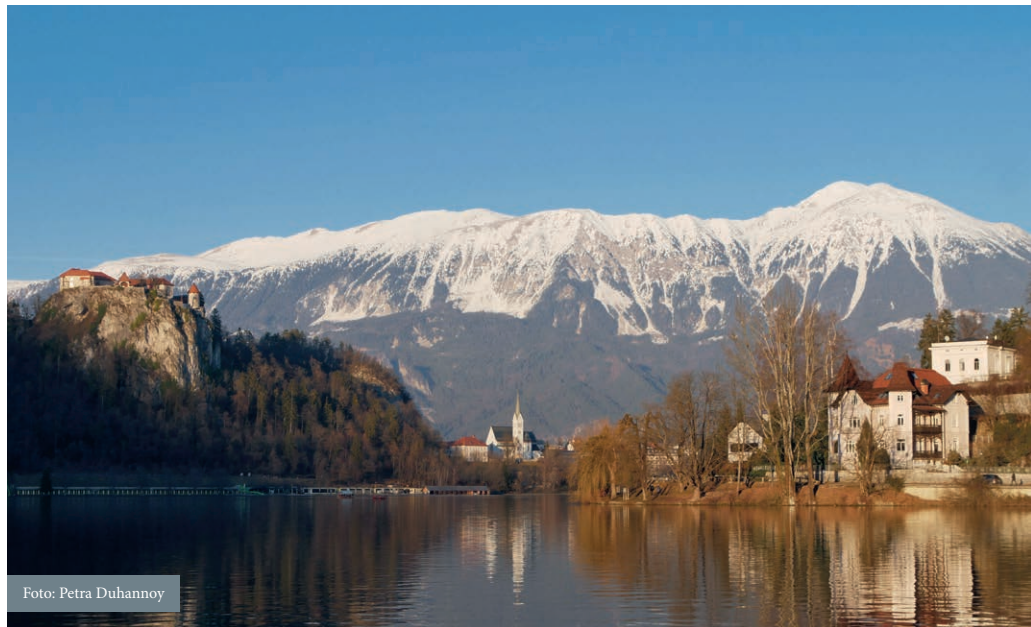

Foto: Petra Duhannoy

roda po ohranitvi in posredovanju prvini madžarske kulture in jezika od vrtca naprej. Poudarila je: »Če jezik izgine, umre tudi narod.«

Bogastvo in narodovo moč skozi jezik in kulturo so prispevali še naši rojaki iz Argentine, tako tisti, ki so pred leti prišli v Slovenijo in zdaj živijo tukaj, kakor tudi tisti, ki so še del slovenske skupnosti v Argentini, konkretno v Mendozi.

Borza idej za vzgojno-izobraževalno delo

Slovenski učitelji in vzgojitelji so prispevali odlične primere iz pedagoške prakse. To je bila prava borza idej za takojšnji prenos oz. posnemanje v lastnem vzgojno-izobraževalnem delu z otroki, učenci in dijaki. Na konferenci smo načrtno poskrbeli tudi za desno možgansko polovico. Z glasbenimi, solističnimi in zborovskimi točkami, ki so jih prispevali učenci OŠ *Notranjski odred Cerknica* in slovenski zbor *Tabor z vodjo Janezom Gostišo*, smo se na poseben način dodatno dotaknili čustev. Omenjeni zbor je prisotne navdušil z izvedbo pesmi G. Ipavca *Kje so tiste stezice* in *Slovenec sem*.

Tudi organizatorji, člani DKPS, smo seveda poskrbeli za prijazen in vključujoč sprejem vseh gostov in sodelujočih. Konferenca je bila namenjena vzgojiteljem in učiteljem slovenskih javnih in zasebnih šol. Vsebine, o katerih je tekla beseda, lah-

ko vsi pedagoški delavci vključujejo v delo z otroki, učenci in dijaki na vseh ravneh šolanja, tako pri učnih urah vseh učnih predmetov, pri različnih zunajšolskih dejavnostih in tudi pri delu s starši. Naj poudarim, da s tem, ko mlade spodbujamo h krepitvi lastne identitete, ne izključujemo nikogar v današnji kulturno heterogeni družbi. Vsakdo ima pravico, celo zaželeno je, da ohranja tisto v sebi, kar je. Samo močna in samozavestna oseba bo lahko v odrasli dobi vodila konstruktiven dialog z ljudmi različnih ver, narodnosti in ideoloških usmeritev.

Naj zaključim: bodimo skupaj nosilci procesa, ki prispeva h krepitvi nacionalne identitete različnih posameznikov, in poskrbimo za razvoj in obstoj naroda ter se s prepričljivimi dejstvi uprimo procesu globalizacije, ki stremi k izenačitvi sveta.

Več o konferenci:

Izzivi starševstva pri uporabi digitalnih tehnologij mladih

■ **Tina Cupar**, dr. znanosti, je asistentka za predmetno področje sociologije na *Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru*. Ukvarja se s področjem mladih in mladinskega dela ter vzgoje in izobraževanja.

Starši lahko s svojo vzgojo in praksami ključno prispevajo k temu, da otroci in mladostniki varno in odgovorno uporabljajo digitalne tehnologije. Pri tem je ključno, da so dobro opremljeni z znanji, kako k temu pristopiti v različnih obdobjih odrasčanja. V prispevku obravnavamo izzive in vlogo staršev na področju uporabe digitalnih tehnologij ter specifičnosti starševske vzgoje v različnih razvojnih obdobjih mladih.¹ Oboje povezujemo z načini, kako lahko starši spodbujajo razvoj digitalnih veščin in kompetenc pri mladih.

Otroci prehitevajo starše

Ob vseprisotnosti digitalnih tehnologij v vsakdanjem življenju se povečujejo priljubljenosti, da se z njimi slej kot prej srečajo tudi otroci in mladostniki. Ti predstavljajo posebej ranljivo skupino z vidika negativnih učinkov teh tehnologij, saj so še v intenzivni fazi razvoja, prav tako pa so manj izkušeni in sposobni kritičnega mišljenja. Zanje je zato ključno učinkovito

usposabljanje in izobraževanje o varni in odgovorni uporabi digitalnih tehnologij. K temu lahko poleg vzgojno-izobraževalnih ustanov v veliki meri prispevajo starši oziroma primarni skrbniki.

Čeprav je v splošnem javnem diskurzu prisotnega veliko ozaveščanja o nevarnostih in pasteh uporabe digitalnih tehnologij, so starši v praksi pogosto postavljeni pred številne izzive, ko se srečujejo z dejansko

uporabo pri svojih otrocih in mladostnikih. Delno je to povezano z dejstvom, da je odrasčanje v sodobnem digitaliziranem svetu precej drugačno od odrasčanja, ki so ga bile vajene pretekle generacije, torej starši. Včasih se zdi, da se nekatere tehnologije razvijajo hitreje, kot razvoju zmorejo slediti odrasli, ki naj bi mlade usmerjali pri njihovi uporabi. Nemalokrat slišimo, da uporabo mladostniki obvladajo celo hitreje in bolje kot starši. Takšne okoliščine od staršev terjajo nenehno skrb glede lastne usposobljenosti, predvsem pa glede vzgoje otrok v smeri varne in odgovorne rabe digitalnih tehnologij. Prav tako se z odrasčanjem mladih hitro spreminjajo tudi njihove potrebe in želje glede uporabe tehnologij, kar lahko starše še dodatno postavlja v negotovost, ko iščejo optimalne pristope v različnih razvojnih obdobjih.

Zgled in vpletenost staršev v uporabo digitalnih tehnologij

Starševske prakse in vedenje ves čas odrasčanja pomembno prispevajo k učenju mladih o primerni rabi digitalnih tehnologij. To v prvi vrsti vključuje dober zgled staršev glede lastnega časa in načina uporabe, raziskave pa izpostavljajo tudi pomembno vlogo starševske vpletenosti v uporabo teh tehnologij pri mladih. Bolj pozitivni učinki se namreč kažejo, če so starši v večji meri vključeni v uporabo, tako da denimo nadzorujejo aktivnosti, z otroki gledajo vsebine in se o njih pogovarjajo. Prav tako je pomembno, da so tudi sami dobro tehnološko usposobljeni, saj tako lažje sledijo spremembam, so pozorni na nevarnosti in usmerjajo mlade ob uporabi (Mark in Nguyẽn, 2017; Wang in Xing, 2018).

Priporočila Sveta Evrope na področju vzgoje v sodobnem digitalnem svetu, ki te-

Foto: Nataša Pezdır

meljijo na konceptu t. i. »pozitivnega digitalnega starševstva«, izpostavljajo pomen kombinacije starševske skrbi, nadzora ter vodenja otrok in mladostnikov ob njihovi uporabi digitalnih tehnologij. To vključuje komunikacijo staršev z otroki o rabi različnih tehnologij, njihovo spodbujanje razvoja kritičnega mišljenja in digitalnega državljanstva, pa tudi iskanje podpore pri tem v širši skupnosti (Milovidov, 2020). V praksi je takšna splošna priporočila seveda treba nenehno prilagajati številnim spremembam, ki se pojavljajo med odrasčanjem.

Raba digitalnih tehnologij in starševska vloga v različnih obdobjih odrasčanja

V času odrasčanja mladih se spreminjata tako uporaba digitalnih tehnologij kot tudi splošen način starševske vzgoje. Za optimalne izide tako starši v različnih razvojnih obdobjih uveljavljajo starševsko avtoriteto na različne načine (Smetana idr., 2005). Način starševske vzgoje je tesno povezan tudi s tem, kako bodo mladi dojemali starševske usmeritve in spoštovali omejitve glede rabe digitalnih tehnologij. V skladu s smernicami NIJZ naj otroci v zgodnjem otroštvu (do drugega leta) ne bi bili nič izpostavljeni digitalnim tehnologijam oz. v čim manjši meri (Vintar Spreitzer idr., 2021). Prvi poskusi upiranja starševski avtoriteti (že od drugega leta dalje) se lahko kažejo tudi kot poskus pomikanja mej glede uporabe zaslonov. V tem času je pomembna predvsem doslednost staršev pri omejevanju izpostavljenosti. V obdobju med četrtem in osim letom začne večina otrok uporabljati digitalne naprave za izobraževanje in zabavo. Pri tem je ključno, da jih starši »aktivno spodbujajo, usmerjajo pozitivne izbire, jasno omejujejo čas na spletu in podajajo alternativne načine preživljanja prostega časa« (Milovidov, 2020: 8).

Večji izzivi se začnejo pojavljati v obdobju mladostništva. Takrat se povečata količina in način uporabe tehnologij, obenem pa tudi težnje k vse večjemu vzpostavljanju avtonomije na področju osebnih zadev (Smetana idr., 2005). Mladostniki lahko določene načine nadzora staršev, ki so jih uporabljali do tedaj, hitro dojamajo

kot vsiljive. Kuhar in Reiter (2013) opisujeta, da je za spodbujanje razvoja občutka avtonomije v tem obdobju smiselno mladostniku postopno dovoljevati vse več svobode pri odločanju o njemu pomembnih osebnih zadevah, ohranjati pa nadzor predvsem nad dejavnostmi, ki so pomembne za njegovo zdravje in varnost. To bi denimo pomenilo omejevanje vrste in časa rabe digitalnih tehnologij, obenem pa dopuščanje določene zasebnosti pri njihovi uporabi, prilagojeno glede na obdobje mladostništva.

V zgodnjem mladostništvu (približno 9–12/13 let) se začnejo pojavljati predvsem težnje po več neodvisnosti, obenem pa so mladostniki že sposobni kritičnega mišljenja. To obdobje je zato ključno za vzpostavljanje zdravih navad in kritičnega vrednotenja informacij, vendar morajo starši zato tudi spremljati mladostnikovo uporabo digitalnih tehnologij (Milovidov, 2020). Smiselno je, da se pogovarjajo o primernem času uporabe, o nevarnostih na spletu ter o manipulativnih vsebinah. Če starši svoje odločitve dobro utemeljijo in imajo mladostniki občutek vključenosti v odločanje o aktivnostih, bodo usmeritve tudi bolj spoštovali.

V obdobju srednjega mladostništva (približno 14–17/18 let) se še poveča težnja po avtonomiji, neodvisnosti in zasebnosti. Ob vse več tveganjih, ki mladim pretijo na spletu (npr. spletni nadlegovalci, pornografija itd.), so starši pogosto v dilemi, kje postaviti mejo zasebnosti, da bo uporaba za mladostnika še vedno varna. Treba se je zavedati, da lahko starši v tem obdobju s pretiranim poseganjem na področje osebnih zadev mladostnikov (npr. z zahtevami po nadzoru njihovih profilov ali pogovorov z vrstniki ipd.) povečujejo verjetnost, da bodo mladostniki svojo zasebnost poskušali varovati na drugačne načine. Tako niso redki primeri, ko mladi ustvarjajo skrivne profile ali družbena omrežja uporabljajo na napravah pri vrstnikih, da bi prikrili svojo aktivnost pred starši. Zato je pomembno, da so starši v tem obdobju sicer pozorni na spletne aktivnosti mladostnikov, ampak obenem z njimi »ohranjajo pozitiven in zaupljiv odnos« (Milovidov, 2020: 10). Slednje je lahko ključno v primerih, ko se znajdejo v težavah, saj se bodo ob morebitnih slabih izkušnjah prej

pripravljeni obrniti po pomoč na starše. Temelji za zaupljiv odnos se sicer vzpostavljajo skozi vzgojo vse od rojstva, vendar lahko k temu pomembno prispeva tudi skrbno ozaveščanje o rabi digitalnih tehnologij ves čas odrasčanja. Bolje ozaveščeni mladostniki bodo namreč tudi v obdobju vzpostavljanja večje osebne avtonomije že bolj usposobljeni za prepoznavanje nevarnosti digitalnih tehnologij, prav tako pa bodo starši teh mladostnikov bolj zaupali njihovim večšinam za samostojno uporabo.

Starši so ključni

Starši so eden izmed ključnih akterjev na področju učenja in spodbujanja varne in odgovorne uporabe digitalnih tehnologij svojih otrok in mladostnikov. Temelje postavljajo s svojim zgledom, predvsem pa z aktivno vključenostjo v uporabo že v zgodnjih letih. To je v času odrasčanja smiselno prilagajati glede na razvojne spremembe in potrebe mladih. S primernimi pristopi lahko krepijo digitalne kompetence svojih otrok, ki so ključne za to, da jim lahko zlasti v kasnejših obdobjih mladostništva z večjim zaupanjem postopoma puščajo več svobode pri uporabi digitalnih tehnologij. Takšne starševske prakse skupaj s širšim kontekstom celotne starševske vzgoje postavljajo dobre temelje za razvoj odgovornih odraslih digitalnih uporabnikov.

Literatura

- Kuhar, Metka; Reiter, Herwig (2013): O konceptu starševske avtoritete v adolescenci. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 3(2), 135–155.
- Mark, Lauren; Nguyẽn, Thanh Truc T. (2017): An Invitation to Internet Safety and Ethics: School and family collaboration. *Journal of Invitational Theory and Practice*, 23, 62–75.
- Milovidov, Elizabeth (2020): *Parenting in the digital age: Positive parenting strategies for different scenarios*. Council of Europe. Pridobljeno 7. 6. 2024 s spletne strani: <https://edoc.coe.int/en/children-and-the-internet/8316-parenting-in-digital-age-positive-parenting-strategies-for-different-scenarios.html>.
- Smetana, Judith; Crean, Hugh F.; Campione-Barr, Nicole (2005): Adolescents' and parents' changing conceptions of parental authority. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (108), 31–46.
- Vintar Spreitzer, Mateja; Baš, Denis; Radšel, Anja idr. (2021): *Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih*. Ljubljana: Sekcija za primarno pediatrijo Združenja za pediatrijo Slovenskega zdravniškega društva.
- Wang, Xianhui; Xing, Wanli (2018): Exploring the influence of parental involvement and socioeconomic status on teen digital citizenship: A path modeling approach. *Educational Technology and Society*, 21(1), 186–199.

Opombe

- 1 V prispevku se izraz »mladi« uporablja kot nadpomenka za otroke in mladostnike.

Kako nas oblikujejo algoritmi priporočil na družbenih omrežjih?

■ **Octavian M. Machidon**, dr. znanosti s področja elektrotehnike in telekomunikacij ter diplomirani teolog, je docent na Fakulteti za računalništvo in elektrotehniko Univerze v Ljubljani.

Kdo odloča, katere vsebine si ogledujete na TikToku, YouTubu ali Instagramu? Ste prepričani, da ste to vi? Zmogljivi algoritmi priporočil v ozadju vplivajo na vsak vaš premik, vsehček ali ogled videa. Ti sistemi so zasnovani tako, da prilagodijo vašo izkušnjo, vendar pri tem oblikujejo veliko več kot le vaš tok objav na družbenih omrežjih – vplivajo na vaše misli, vedenje in celo na vaše odločitve.

Algoritmi

Algoritmi priporočil so ena izmed vrst umetne inteligence, s katerimi se ljudje najpogosteje srečujejo. Postali so nepogrešljiv del našega digitalnega vsakdana, saj nam pomagajo krmariti po poplavi vsebin, ki so na voljo na spletu. Razvili so se kot rešitev za preobremenjenost z informacijami in so nadomestili starejše pristope, kot sta kronološki prikaz objav ali prikaz objav glede na omrežje, ki ne zmoreta več slediti hitri rasti digitalnih vsebin (Narayanan, 2023). Danes ti algoritmi poganjajo vse od TikToka strani »For You«, predlogov videov na YouTubu, priporočil filmov na Netflixu do prilagojenih novičarskih tokov na Googlu. Njihov cilj je preprost, a zelo vpliven: pritegniti vašo pozornost, vas obdržati na platformi in pogosto ustvariti prihodek z oglasi.

Ti sistemi delujejo tako, da analizirajo ogromne količine podatkov – vaše vedenje, preference in celo to, kaj so všečkali ali gledali uporabniki, ki so vam podobni. Na primer: TikTokov algoritem ne priporoča naključnih videov; prilagodi vaš tok vsebin glede na to, kaj je všeč ljudem, ki so v podobnem kontekstu kot vi. Tako ustvarja izjemno privlačno – nekateri bi rekli tudi zasvojljivo – izkušnjo.

Razumevanje, kako ti algoritmi delujejo, je ključno za učitelje, starše in skrbnike. Algoritmi priporočil ne oblikujejo le tega,

kar otroci in najstniki vidijo na spletu – oblikujejo tudi njihov pogled na svet. V nadaljevanju bomo raziskali njihov vpliv na mlade, etične pomisleke, ki jih povzročajo, in kaj lahko storimo, da zmanjšamo njihova tveganja.

Algoritmi priporočil in njihovo delovanje

Sistemi priporočil ta izziv rešujejo z osebnimi predlogi, katerih cilj je pritegniti zanimanje uporabnikov, ohraniti njihovo pozornost in graditi zvestobo platformi. Čeprav želijo izboljšati 'zadovoljstvo' uporabnikov, imajo pomembno vlogo tudi pri ustvarjanju prihodkov, pogosto s pomočjo ciljnega oglaševanja.

V svojem jedru skušajo ti algoritmi odgovoriti na preprosto vprašanje: kako so se uporabniki s podobnimi interesi odzvali na podobne vsebine? To dosežejo z analizo različnih vrst podatkov: vzorcev vedenja uporabnikov, povezav z drugimi uporabniki na družbenih omrežjih in demografskih značilnosti. Na podlagi prepoznavanja trendov in podobnosti oblikujejo osebne izkušnje, ki se tesno ujemajo z interesi posameznikov.

Algoritmi priporočil večinoma delujejo po dveh glavnih pristopih: sodelovalno filtriranje (angl. *collaborative filtering*) in filtriranje na podlagi vsebine (angl.

content-based filtering). Sodelovalno filtriranje analizira vedenje uporabnikov s podobnimi profili. Na primer, če Nina, najstnica iz Maribora, uporablja TikTok, algoritem platforme preučuje, katere vsebine so privlačne drugim najstnicam v mestnih območjih Slovenije, kaj jih najbolj pritegne in ohrani na aplikaciji. Na podlagi teh podatkov Ninina stran prejme podobne predloge, saj algoritem predvideva, da bodo tudi njej všeč. Po drugi strani pa filtriranje na podlagi vsebine ocenjuje značilnosti videov, ki jih je Nina že gledala. Če pogosto gleda videe z izzivi plesa, ji bo algoritem predlagal več takšnih vsebin, da bi ohranil njeno zanimanje.

Sodobni algoritmi pogosto združujejo oba pristopa v hibridne sisteme, ki jih poganja strojno učenje, da bi izboljšali natančnost in ustreznost predlogov. Njihov glavni cilj je preoblikovati vedenje uporabnikov v 'berljive' podatke, s čimer ustvarijo algoritemski profil za vsakega uporabnika. Ti profili – sestavljeni iz merljivih podatkovnih točk, kot so zgodovina ogledov, preference in interakcije – so osnova za prilagajanje vsebin, ki se ujemajo z individualnimi zanimanji. Tako algoritmi priporočil močno vplivajo na to, kaj uporabniki vidijo, s čim se ukvarjajo in kako na koncu dojemajo ter uporabljajo digitalni svet.

Pomembne skrbi glede algoritmov priporočil

Čeprav algoritmi priporočil optimizirajo uporabniško izkušnjo in angažiranost, povzročajo pomembne etične skrbi, saj temeljijo na algoritmičnih interpretacijah vedenja uporabnikov. Pogosto izkoriščajo individualne ranljivosti, kot so zasvojenost, motnje hranjenja, težave s samopodobo, anksioznost in depresija, z namenom maksimiranja angažiranosti. Če na

primer Nina, naša najstnica iz Maribora, občuti negotovost glede svojega videza in na TikToku začne iskati vsebine, povezane s telesno podobo ali dietami, bo algoritem zaznal to vedenje. Da bi jo obdržal na platformi, ji bo začel prikazovati še več takšnih vsebin, s čimer bo njeno negotovost dodatno okrepil in ji vsilil škodljive vzorce. Takšen pristop lahko uporabnike, kot je Nina, ujame v začaran krog, kjer so nenehno izpostavljeni vse ožjim in pogosto nezdravim vsebinam. To pogosto vodi v tako imenovano »doomscrolling« – pretirano porabo vsebin, povezanih s samopoškodbami, dietami ali idealiziranimi telesnimi podobami, kar še pogloblja njihove ranljivosti (Panoptikon Foundation, 2023; Henry idr., 2023).

Ta vzorec povečevanja ranljivosti ima resnične posledice, še posebej za mlade. Tragičen primer je Molly Russell, 14-letnica, ki si je leta 2017 vzela življenje, potem ko je bila na platformah, kot je Instagram, izpostavljena vsebinam, povezanim s samopoškodbami in samomorom. Algoritmi, zasnovani za maksimiranje angažiranosti, so Molly ujeli v škodljiv krog vse bolj vznemirjajočih vsebin. Njena zgodba je postala globalni poziv k ukrepanju, ki je spodbudil

učitelje, starše in odločevalce, da ponovno preučijo etiko teh sistemov in zahtevajo boljše zaščitne ukrepe (Djeffal idr., 2021). Na žalost Mollyjin primer ni osamljen. Mnogi najstniki so doživeli podobne usode zaradi škodljivih vsebin, ki so jih okrepili algoritmi družbenih omrežij. Nevladne organizacije, kot je ParentsSOS: Parents for Safe Online Spaces, so dokumentirale številne primere, v katerih so mladi izgubili življenje – bodisi zaradi samomora bodisi nesreč – potem ko so bili izpostavljeni nevarnim spletnim vsebinam. Te organizacije si prizadevajo ozaveščati javnost z deljenjem zgodb otrok in najstnikov, katerih ranljivosti so te platforme izkoriščale, ter zagovarjati močnejše zaščitne ukrepe za preprečevanje nadaljnjih tragedij (ParentsSOS, 2024).

Odsev nujnosti tega problema je tudi tožba mesta New York, vložena v začetku leta 2024, proti družbenim omrežjem, kot so TikTok, Instagram in YouTube. Tožba obtožuje platforme, da izkoriščajo duševno zdravje mladih uporabnikov preko škodljivih vsebin, ki jih algoritmi priporočil dodatno spodbujajo. Povod za tožbo je bila zaskrbljujoča situacija, ko so bile ustanove za duševno zdravje v državi preplavljene

ne z otroki in mladimi, ki so trpeli zaradi težav, povezanih z uporabo teh platform (Murphy Kelly, 2024).

Vse družbene platforme se soočajo z enakimi težavami

Študija *Amnesty International*, izvedena leta 2023 v sodelovanju z Algorithmic Transparency Institute in AI Forensics, je razkrila zaskrbljujoče učinke TikTovih algoritmov priporočil na otroke in mlade (Amnesty International, 2023). Uporabniki, ki so kazali zanimanje za teme o duševnem zdravju, so po nekaj urah uporabe prejeli skoraj polovico videov, ki so bili ocenjeni kot škodljivi za duševno počutje – desetkrat več kot uporabniki, ki teh interesov niso izkazovali. Veliko teh videov je normaliziralo ali celo povečevalo škodljiva vedenja, kot so samopoškodbe in samomor. Študija je prav tako kritizirala TikTokovo zasnov, usmerjeno v čim večjo angažiranost, saj ta nesorazmerno spodbuja tovrstne vsebine in uporabnike zadržuje na platformi dlje časa, kar spodbuja zasvojenost in čustvene stiske. Toda ta problem ni omejen le na TikTok. Tudi YouTubov sistem priporočil je bil

Foto: Nataša Pezdir

Foto: Benedikt Lavrih

deležen kritik zaradi usmerjanja uporabnikov k škodljivim vsebinam. Leta 2019 je organizacija *Mozilla* začela globalno kampanjo, v kateri je skovala izraz »YouTube obžalovanja« (angl. YouTube regrets), s katerim je opisala, kako algoritmi uporabnike vodijo k zavajajočim ali škodljivim vsebinam, vključno s teorijami zarote in ekstremističnimi materiali. Med letoma 2020 in 2021 je Mozillin pripomoček RegretsReporter razkril, da je 71 % videov, ki so jih uporabniki označili kot obžalovanja vredne, izviralo iz YouTubeovih priporočil, pri čemer so priporočila imela 40 % večjo verjetnost, da bodo povzročila negativne izkušnje v primerjavi z iskalnimi rezultati. Poleg tega je bilo veliko teh videov nepovezanih s prejšnjo aktivnostjo uporabnikov, znaten delež pa je celo kršil YouTubeove smernice skupnosti (McCrosky in Geurkink, 2021).

Ti primeri kažejo zaskrbljujoč vzorec na vseh platformah: algoritmi, zasnovani za optimizacijo angažiranosti, pogosto izkoriščajo vedenje uporabnikov na način, ki spodbuja zasvojenost in krepi škodljive vsebine.

Ustvarjanje varnejšega digitalnega okolja

Za učitelje in starše so te teme izjemno pomembne, saj številni mladi vsak dan preživijo ure na platformah, kot so YouTube, TikTok in Instagram. Raziskovalno novinarstvo je dodatno osvetlilo ta problem. V letih 2022 in 2023 je Bloomberg poročal o škodljivih učinkih TikTokovih algoritmov priporočil, ki so bili povezani s primeri sa-

momorov med mladostniki in nenamernimi smrtnimi primeri. Te preiskave so pokazale, kako algoritmi ranljive uporabnike potiskajo proti nevarnim vsebinam, kar poudarja nujno potrebo po spremembah (Carville, 2022 in 2023).

Še posebej zaskrbljujoče je pomanjkanje mehanizmov za preprečevanje škode. Trenutni sistemi priporočil nimajo 'izklopne tipke' in ne sprožijo opozoril, da bi zaščitili uporabnike, kot je Nina – naša najstnica iz primera – ali druge ranljive mlade pred začaranimi krogi škodljive uporabe vsebin. Učitelji, starši in skrbniki morajo prepoznati to pomanjkljivost in sodelovati pri ustvarjanju varnejšega digitalnega okolja. Šole in družine imajo ključno vlogo pri poučevanju mladih, da prepoznajo škodljive vzorce, kritično razmišljajo o tem, kar vidijo na spletu, in odgovorno uporabljajo digitalne vsebine.

Ta skrb je zelo aktualna tudi v Sloveniji, kjer so družbena omrežja izjemno priljubljena. TikTok na primer uporablja več kot 600.000 Slovencev, pri čemer prevladujejo mlajše generacije. Devet od desetih slovenskih uporabnikov TikToka dostopa do platforme večkrat na dan, generacija Z pa dnevno porabi več kot dve uri za ogled videov (Mediana, 2024). Visoka angažiranost na tej platformi in njen vpliv na oblikovanje trendov poudarjata potrebo po večji ozaveščenosti o tveganjih, ki jih algoritmi priporočil predstavljajo za mlado, dojemljivo občinstvo.

Za spopadanje s temi izzivi bi morale šole vključiti digitalno pismenost in izobraževanje o varnosti na spletu v svoje učne načrte, da bi učence opremile z orodji

za odgovorno navigacijo po družbenih omrežjih. To mora dopolnjevati ozaveščanje staršev, da razumejo tveganja, povezana z uporabo družbenih omrežij, in da lahko vodijo svoje otroke k bolj zdravim digitalnim navadam. Skupaj moramo stremeti k ustvarjanju varnejše in premišljene digitalne prihodnosti za naslednjo generacijo.

Seveda je ključen vidik te težave dostop otrok in mladostnikov do pametnih telefonov in družbenih omrežij. Upravljanje tega dostopa je bistveni korak pri reševanju širših vprašanj, ki jih te tehnologije povzročajo. Ta tema pa si zasluži poglobljeno obravnavo, ki bo osrednja tema našega naslednjega članka. ◀

Viri

- Amnesty International (2023): Driven into darkness: How TikTok's 'For You' feed encourages self-harm and suicidal ideation. *Technical report*, 7. 11. 2023. Pridobljeno 20. 11. 2024 s spletne strani: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol40/7350/2023/en/>.
- Carville, Olivia (2022): TikTok's viral challenges keep luring young kids to their deaths. *Bloomberg Businessweek*, 30. 11. 2022. Pridobljeno 20. 11. 2024 s spletne strani: <https://www.bloomberg.com/news/features/2022-11-30/is-tiktok-responsible-if-kids-die-doing-dangerous-viral-challenges>.
- Carville, Olivia (2023): TikTok's algorithm keeps pushing suicide to vulnerable kids. *Bloomberg Businessweek*, 20. 4. 2023. Pridobljeno 20. 11. 2024 s spletne strani: <https://www.bloomberg.com/news/features/2023-04-20/tiktok-effects-on-mental-health-in-focus-after-teen-suicide>.
- Djeflal, Christian; Hitrova, Christina; Magrani, Eduardo (2021): Recommender systems and autonomy: A role for regulation of design, rights, and transparency. *Indian Journal of Law & Technology*, 17(1).
- Henry, Nathan; Pedersen, Mangor; Martin, Jamin idr. (2023): Reducing echo chamber effects: An allostatic regulator for recommendation algorithms. *ResearchSquare*. Pridobljeno 13. 11. 2024 s spletne strani: <https://www.researchsquare.com/article/rs-3708350/v1>.
- McCrosky, J.; Geurkink, B. (2021): *YouTube Regrets: A Crowdsourced Investigation into YouTube's Recommendation Algorithm*. Mozilla Foundation. Pridobljeno 13. 11. 2024 s spletne strani: https://assets.mofoprod.net/network/documents/Mozilla_YouTube_Regrets_Report.pdf.
- Mediana (2024): *TikTok v Sloveniji najbolj priljubljen med generacijo Z, z njim pa se spogledujejo tudi druge generacije*. Pridobljeno 20. 11. 2024 s spletne strani: <https://mediana.si/tiktok-v-sloveniji-najbolj-priljubljen-med-generacijo-z-z-njim-pa-se-spogledujejo-tudi-druge-generacije/>.
- Murphy Kelly, Samantha (2024): New York City sues social media platforms over youth mental health crisis. *CNN Business*, 16. 2. 2024. Pridobljeno 20. 11. 2024 s spletne strani: <https://edition.cnn.com/2024/02/14/tech/new-york-city-sues-social-media-platforms-youth-mental-health/index.html>.
- Narayanan, Arvind (2023): Understanding social media recommendation algorithms. *Knight First Amendment Institute at Columbia University*, 9. 3. 2023. Pridobljeno 13. 11. 2024 s spletne strani: <https://knightcolumbia.org/content/understanding-social-media-recommendation-algorithms>.
- Panoptikon Foundation (2023): *Fixing recommender systems – briefing note*. Technical report. Irish Council for Civil Liberties and the Panoptikon Foundation. Pridobljeno 13. 11. 2024 s spletne strani: <https://en.panoptikon.org/fixing-recommender-systems-identification-risk-factors-meaningful-transparency-and-mitigation>.
- ParentsSOS (2024): *Parents for Safe Online Spaces – Advocating for Online Harms Prevention*. Pridobljeno 20. 11. 2024 s spletne strani: <https://www.parentssos.org>.

Kritik človeškega nastopaštva, iskalec življenjskega smisla

Jože Ciuha: Niti humanist niti kaj drugega, akril in olje na pleksi steklu, 1972

■ **Akad. Milček Komelj**, dr. znanosti, likovni kritik in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. Je redni član umetniških razredov Slovenske akademije znanosti in umetnosti in redni član Evropske akademije znanosti in umetnosti v Salzburgu ter častni občan Novega mesta. Deset let je bil predsednik Slovenske matice. Njegova bibliografija obsega nad 2200 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov.

Naslikano bitje, ki lebdi v sivini brezčasa pred kvadratasto razčlenjenim sterilnim ozadjem kot nekakšen spomenik nad okrašenim podstavkom, vendar brez tal pod nogami, je že v naslovu podobe opredeljeno kot »niti humanist niti kaj drugega«. Slika s takim komentarjem je nastala pred več kot pol stoletja, a še vedno učinkuje sodobno, s svojo pomensko odprtostjo in kritičnostjo pa gotovo ni nič manj aktualna, kot je bila ob nastanku.

Ornamentalno razčlenjena silhueta figura je tudi zaradi z vrha prodirajoče sive zatemnenosti prej kot všečno dekorativna zlovešče nelagodna. Njeno veličastno razširjeno zvončasto poprsje je oblikovano kot povečan zaobljen paradni karabinjerski klobuk na drobceni glavi z belima očesnima pikama, okončine pa so spremenjene v lutkasto omahujoče roke z velikimi ohlapnimi dlanmi in v žuželkasto tanke opletajoče noge v visokopetnih pentljastih čevljih. Prek oprsja se ji diagonalno ovija zlati trak častne lente, na desni rami je ovenčana z odlikovanjem X, izpod roba oblačila pa ji bingljajo dekorativni obeski kot zbirka kavljev ali klešč in orožniških lisic, ki so videti kot migetajoče črke. Same črke se v zlatem razkošju razpenjajo še čez celotno sliko, tudi prek ploskovite figure, premišljeno postavljene v prostrano ploskev v zlatem rezu.

Lebdeča postava oblastnika ali »naredbodajalca« je očitno lutka, marioneta, vpeta v črkovni transparent razglašanih idej, ki so v resnici zgolj pretveza, saj gre le za prazen, veličastno zakamufliran videz. Pozlačene črke oziroma besede na sliki namreč ne pomenijo ničesar, ampak razglašajo le prazno deklaracijo ničevosti, tako kot njihov oznanjevalec, ki ni »niti humanist niti

kaj drugega«, ni nič drugega kot v oblastniški videz našemljeno in našopirjeno človeško ničè. Nič kaj bolj humanistični niso niti liki poprejšnjih umetnikovih humanistov. Ko žonglirajo z enigmatičnimi znamenji in trakovi s številkami, so še najbolj podobni slovesnim groteskam ali oznanjevalskim demonom in so sorodniki vseh tistih številnih prikazni, ki jih je umetnik označeval kot ikonograme človeške odtujenosti.

Takšna estetsko aranžirana, a vsebinsko angažirana podoba, v kakršni lahko gledamo slikarjev dialog z vse bolj razčlovečenim časom, se ne nanaša na kakega konkretno prepoznavnega 'junaka' in je lahko s svojo enigmatično sporočilnostjo vznemirljiva v vsakem času, še posebno pa v brezglavem današnjem. Sam način njene likovne uresnitve je povezan z umetniškovo življenjsko izkušnjo, med katero so se izoblikovale tipične značilnosti Ciuhovega že na prvi pogled prepoznavnega likovnega jezika, ki je začel črpati predvsem iz izročila bizantinske likovne in kulturne tradicije. V duhu starih tehnik in kultur so vse tovrstne Ciuhove podobe s hrbtne strani izglajeno naslikane na pleksisteklu, dopolnjene s ciriličnimi črkami in obogatene z večnostnim zlatom.

Za Jožeta Ciuho (1924–2015) je bila od nekdaj najznačilnejša filigransko precizna priostrena linijska figuralna risba, ki je v osnovi shematična, a izraža izrazito osebno slikarjevo značaj, saj je jedka in priostrena, a pogosto nič manj duhovita in nagnjena k lapidarni pripovedi. Slikar je bil vse življenje velik ljubitelj literature in tudi sam pisatelj ter knjižni ilustrator, predvsem pa svetovni popotnik, ki ga je najbolj vznemirjalo eksotično izročilo svetovnih kultur, posebej orientalskih z njihovim specifičnim dojemanjem transcendence. Na teh poteh se je deklariral kot nenehen iskalec resnice o človeku in življenju ter s tem samega sebe; zato so ga posebej pritegovali iniciacijski motivi obrednosti, od porok ali rojstev prek mašnih slovesnosti z ikonami in relikvijami do himnično slovesnih pogrebcev. Najprej pa ga je še v študentskih letih osvojila bizantinsko obarvana kultura v Makedoniji, kjer so ga očarale ikone s svetniško motiviko, pozlato in napisi.

Cirilično črkovje in druge starodavne pismenke so v povojnih desetletjih kot znamenje enigmatičnosti, tedaj moderne arhaičnosti in kot estetske poudarke vključevali v svoja dela tudi nekateri drugi slovenski umetniki, posebno tisti, ki so se srečevali s starimi glagolskimi napisi med kopiranjem srednjeveških fresk. Kot umsko razgiban ustvarjalec, ki je o vsem dvomil, tudi o pristnosti oblastnikov in svečnikov, je Ciuha iz motivnih spominov na bizantinsko liturgično umetnost izoblikoval številne novodobne ikone, pa tudi kritične aluzije na življenje družbenih hierarhij in njegove ustaljene obrazce. Pri tem je težko potegniti mejo med lepотно krasilnimi učinki in izpovedno močjo, satiričnostjo ali ironijo; ničkolikokrat pa skozi

arabeske naslikanega okrasja izstopajo umetnikove izzivalne intencije, aluzije in kritične bodice. Zlasti pozneje, ko je postal bolj izrazno slikovitejši, pa jim slede tudi vse bolj temačna in bolj trpko izražena spoznanja o človeškem križevem potu in večnih bojevanjih, skratka o neznani poti človeškega rodu in njegovi tragiki, ki jo tudi Ciuhu ponazarjata arhetipski križ ali motiv pietà, pa tudi o človeškem cirkusantstvu s hlepenjem po imenitnosti in estetskem užitku, ki mu ga najznačilneje ponazarjajo dragocene in teatralno starinske človeške noše. Zato je Ciuhov človek že na začetku pogosto naslikan kot harlekin, o ritualni moči nespametnih vladajočih in oznanjevalcev zapovedujočih kategorij pa nam izvotljeno govorijo zlasti njegovi brezosebni oblastniki, hieratični svečeniki in lažni preroki, ki skozi navidezno, zunanjo kompozicijsko urejenost v resnici proklamirajo življenjsko absurdnost.

Zaradi spoznanja o pogosti navideznosti in grotesknosti razglašane človeške avtoritete je umetnik njeno človeškost postopoma spremenil v gomazenje insektov in svoje figure preoblikoval v papirnate podobne z igralnih kart in v groteskna bitja, ki so lahko tudi totemi in idoli, med katerimi se lahko pojavi tudi kak »mali rdeči vrag«. V jedro kakšne njegove ikone se namesto Boga ali svetnika lahko priplazi celo muha ali druga žuželka, tudi škorpion, njegovi preroki in oblastniki, še posebno

sodniki, pa so v posebnem ciklu slik s prav hiperrealistično plastičnostjo in čudovito preciznostjo upodobljeni tudi kot opice z oblastniškimi pokrivali, zakamuflirane v imenitnost starinskih čipkastih oblačil. Najbolj monumentalen izmed takih šimpanzov nas na sliki Profet nepremično motri iznad podstavka z rdečo diagonalo, prav takšno, kakršno poznamo z Bernikovih slik; pred opico pa lebdi tanko izrisano prozorno stereometrično telo, nekakšen tridimenzionalen kristaliničen molekularni model, ki ga na vogalnih pregibih zaznamujejo zlate enigmatične črke. S takim kontrastom med umom in neumom umetnik očitno odpira vprašanje, kako se lahko znanstvena odkritja obnesejo v rokah opic, ki naj bi po naših ne najbolj umestnih predstavah simbolizirale človeško neumnost.

Tako nakazana preroškost, ki tolikokrat odmeva iz omizij in zborov naslikanih Ciuhovih velikašev, v resnici lažnih veljakov, pa v svoji daljnosežnosti očitno napoveduje tudi prihodnost, kakršna je sedanjost, ko različni profeti in modrijani pogosto z opičjim posnemanjem razglašajo različne in nekoč gotovo celo nepojmljive norosti, kakršne so na primer trditve o spolu kot zgolj družbeni kategoriji, ki se lahko celo poljubno spreminja. Taka stališča lahko oznanjajo v resnici le taka groteskna bitja, »niti humanisti niti kaj drugega«, ki so v bistvu podobna Ciuhovim praznim lut-

kam, napihnjenim harlekinom ali opicam, kakršne lahko danes gledamo med nastopajočimi na družbenih 'odrih', kako lebdiijo kot prazne silhete brez vsakršne življenjske teže in avtentične vsebine. Oprta na bleščavo paragrafov ali pismenk, znamenjujočih neumljive doktrine, so vzeta od vsepovsod, včasih tudi spodbujena ob nadrealizmu Fellinijevih filmov, iz katerih je umetnik rad črpal, ko je med svoje opičje modrijane vključil tudi kakšno plastično naslikano žensko figuro. V takih kompozicijah je povezal in premešal sveto in posvetno, svetlobo in temino, preteklost in prihodnost ter ves človeški nesmisel z estetsko izbranostjo prelil v sijočo navideznost in slepečo lepoto, ki lahko vse, kar je, in vse, česar ni, spreminja v bleščeč privid. V takem duhovnem ozračju pa je lahko 'spomeniško' ali teatralno proslavljano tudi bitje, ki ni »niti humanist niti kaj drugega«.

Na taki ustvarjalni poti skozi zgodovino je dragoceno tudi že samo človekovo iskanje, ki se trudi predreti lupine nič, spregledati oznanjanje ničevosti in laži ter slediti instinktu, ki nas vodi iz ujetosti v duhovno svobodo. Taki svobodi je kot ustvarjalnemu idealu skušal po svojih močeh slediti tudi iščoč in zelo izobraženi umetnik Jože Ciuha. Neko sliko z značilnimi figuralnimi silhuetami, ki prazno gestikulirajo, je naslovil »*To bodo še dolgo počenjali*«, sicer pa je v poznejših, bolj izrazno ekspresivnih in meditativno obarvanih podobah človeško sprenevedanje in iskanje vse bolj povezoval tudi s križi trpljenja kot arhetipi krščanske zgodovine in iščočje ljudi dojel kot »romarje hudega časa« na »potovanju v noč«. Pogled v razjedenega človeka mu je razkrival, da tako bitje ni »*Niti telo. Niti duša*«, eno od zadnjih značilnih slik pa je naslovil z nadvse iskrenimi besedami »*Nikjer se ne najdem*«. Pri takem iskanju na poti skozi svetovne mite in legende, skozi čase in kontinente, na kateri ob vsem bogastvu ritualov in rekvizitov ni mogel najti dokončne odreditve, ampak je vedno najbolj zaupal v naslednjo, še neuresničeno sliko, je ostajal sizifovsko vztrajen humanist. Bil pa je »tudi še kaj drugega«, predvsem zelo kultiviran in za verovanja in nesmisle sveta dojemljiv nomad, ki je vse življenje iskal smisel. ◀

Pristop CLIL v predšolskem obdobju

■ **Tina Jeras**, dipl. vzgojiteljica predšolskih otrok, je vzgojiteljica v Vrtcu Ciciban.

V članku bom opisala pristop CLIL in možnost njegove uporabe na kurikularnih področjih v predšolskem obdobju. Pristop CLIL predstavlja inovativno metodo poučevanja, ki omogoča simultano učenje jezika in vsebine. Kljub izzivom, ki jih prinaša, njegove prednosti kažejo na velik potencial za izboljšanje večjezičnosti in akademske uspešnosti učencev.

Kaj je pristop CLIL

Pri pristopu CLIL gre za vsebinsko in jezikovno integrirano učenje. Pri tem pristopu sta zelo pomembna jezik in nejezikovna vsebina (Pevce Semec, 2015).

Ta pristop je primeren za vse starosti, tako za odrasle kot tudi za otroke v predšolskem obdobju. Otrokom ponuja drugačen način učenja, jezik hitreje razumejo, saj se ga celostno in aktivno učijo (Lipavc Oštir idr., 2015).

Content and Language Integrated Learning (CLIL) je pedagoški pristop, ki združuje poučevanje predmetne vsebine in tujega jezika. Učenci pridobivajo znanje o specifičnih vsebinah (npr. naravoslovje, zgodovina, geografija) hkrati s pridobivanjem jezikovnih kompetenc v ciljnem jeziku. Ta pristop se je uveljavil predvsem v Evropi, kjer ga spodbuja Evropska unija kot orodje za spodbujanje večjezičnosti in izboljšanje znanja tujih jezikov (Coyle idr., 2010).

Pristop CLIL temelji na štirih ključnih elementih, znanih kot okvir »4C« (Coyle, 2007):

- Content (vsebina) se osredotoča na predmetno znanje in veščine.
- Communication (komunikacija) – učenci uporabljajo ciljni jezik za pridobivanje in izražanje znanja.
- Cognition (kognicija) spodbuja razvoj mišljenja, reševanja problemov in analitičnih sposobnosti.
- Culture (kultura) omogoča razumevanje različnih kulturnih kontekstov in spodbuja medkulturno ozaveščenost.

Prvi element CLIL-a v ospredje postavlja vsebino ter pridobivanje znanja, spretnosti in razumevanja, ki so vezani na področje (4 »Cs« in CLIL). Drugi element opredeljuje jezik kot sredstvo za komunikacijo in učenje. To pomeni, da se jezika naučimo v avtentičnih situacijah, ki pa so vodene. Tretji element je kognicija, kjer je poudarek na zavedanju, da morajo vsebine otrokom predstavljati kognitivni izziv. Poznati moramo njihove sposobnosti ter zagotoviti potrebno spodbudno okolje. Četrty element vključuje razvijanje medkulturnega zavedanja in razumevanja (Coyle, 2002).

Usvajanje tujega jezika v predšolskem obdobju

Učenje tujih jezikov se je začelo že v zgodovini. Učile so se lahko le privilegirane

osebe. Da so dosegli znanje tujih jezikov, so si pomagali z naravnimi govorci (Fekonya Fonteyn, 2016). V današnjih časih je učenje tujih jezikov dostopno praktično vsem. Poučevanje tujega jezika se začne že v predšolskem obdobju (Pevce Semec, 2015).

Pedagogi poudarjajo, da je zgodnje učenje tujega jezika pomembno za razvoj povezovanja med kulturami in sposobnosti razumevanja. Zavedati pa se moramo, da je v našem svetu zelo pomembno, da s poučevanjem tujega jezika začnemo čim prej (Brumen, 2003).

Cilj poučevanja tujega jezika v predšolskem obdobju je, da pripravimo otroka na jezikovno in psihološko učenje tujega jezika. Upoštevati moramo otrokov celostni razvoj, učimo pa jih predvsem preko različnih dejavnosti in iger (Brumen, 2003).

Prvi znani pristop je komunikacijski pristop. Tu otroci preko osmišljanja sporazumevanja v tujem jeziku posnemajo resnične življenjske položaje. Pomembno je, da se osredotočimo na poučevanje

Foto: BS

Foto: Matej Hozjan

otroka. Otroke spodbudimo k sodelovanju, medsebojni pomoči ter timske delu (Bratož, 2017).

V predšolskem obdobju uporabljamo pristop celostnega telesnega odziva (ang. TPR – total physical response). Pri tem pridejo v ospredje slušno razumevanje jezika in telesni odzivi. Ta pristop je zelo učinkovit na začetni stopnji jezika (Bratož, 2017).

Pri pristopu, ki ima poudarek na dejavnosti in ne na razvijanju jezika, je pomembna 'tekočnost' jezika. Otrokom predstavimo nove jezikovne prvine in nato v parih izvedejo dejavnost ter jo analizirajo (Bratož, 2017). Tu pride v ospredje pristop CLIL, pri katerem je poudarek na poučevanju jezika, integriranega z vsebino.

Pri predšolskih otrocih je pomembno poučevanje tujega jezika s pomočjo podpornih strategij. Uporabljamo različne vrste podpore, ki jih nudimo pri izvedbi dejavnosti. Dejavnosti morajo biti izvedljive glede na otrokovo predznanje in njegove izkušnje (Dumont idr., 2013).

Brumnova (2009) pravi, da ima učenje tujega jezika v predšolskem obdobju številne prednosti. Ena izmed teh je hitro usvajanje izgovorjave, melodije in ritma tujega jezika. Otroci se lahko v tem pogledu zelo približajo govoru naravnega

govorca. Otroci, ki že od malega govorijo več tujih jezikov, dosegajo pri jezikovnih in nejezikovnih testih boljše rezultate kot tisti, ki nimajo te možnosti.

Poučevanje matematike po pristopu CLIL

Veliko kurikularnih področjih lahko vzgojitelj predstavi med vsakdanjimi opravili in z vnaprej pripravljenimi dejavnostmi. Otroci v predšolskem obdobju spoznavajo umetnost, jezik, matematiko, gibanje, naravo ter družbo (Bahovec idr., 1999).

Matematiko lahko vpletemo v vsakdanja opravila. Otroci se takrat niti ne zavedajo, da se učijo matematiko. Ne le takrat, ko otroci preživijo čas pri usmerjenih dejavnostih v vrtcu, ampak tudi v prostem času, na sprehodu, na igrišču ali med rutino (Marjanovič Umek, 2001). Veliko matematičnih vsebin lahko preprosto izvedemo med igro ali med bivanjem na prostem. Z otroki merimo korake ali jih štejemo, razvrščamo nabrane stvari, opazujemo vzorce, ob skrivanju predmetov pa vadimo prostorske pojme (Marjanovič Umek, 2001).

Matematične vsebine, ki jih srečamo v predšolskem obdobju, so: razvoj številskih predstav, razvrščanje, urejanje,

spoznavanje relacij, vzorcev, zaporedja, števila, štetje, obdelava podatkov, geometrija, orientacija v prostoru in merjenje (Japelj Pavešič, 2001).

Vzgojitelji dejavnosti s področij kurikula povežejo, povezave prepoznajo in prenesejo v prakso (Bahovec idr., 1999). V predšolskem obdobju matematiko spoznavajo že od prvega dne v vrtcu. Zato jim tega področja ni težko predstaviti v tujem jeziku. Vse besede, ki se jih naučijo pri temah v tujem jeziku, lahko uporabljajo v vsakdanjem življenju (Bahovec idr., 1999).

Nekateri matematiki verjamejo, da je tudi matematika neke vrste jezik. Matematični jezik lahko premaga razlike med materinim in tujim jezikom. Če otrokom pokažemo napisano število 3, bodo razumeli povedano, pa čeprav to povemo v tujem jeziku. To je podporna strategija, ki pripomore k učenju. Otroci povežejo znak 3 s pojmom v slovenskem jeziku (Lipavica Oštir idr., 2015).

Literatura

- Bahovec, Eva; Bregar, Ksenija; Čas, Metka idr. (1999): *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Zavod za šolstvo.
- Bratož, Silva (2017): Pristopi k poučevanju tujega jezika s sodobne perspektive. V Silva Bratož (ur.), *Razsežnosti sodobnih učnih okolij* (str. 221–239). Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Brumen, Mihaela (2003): *Pridobivanje tujega jezika v otroštvu: priročnik za učitelje*. Teoretična in praktična izhodišča za učitelje tujega jezika v prvem in drugem triletnju osnovne šole. Ljubljana: DZS.
- Brumen, Mihaela (2009): Prednosti učenja tujega jezika v predšolskih dobi. V Karmen Pižorn (ur.), *Učenje in poučevanje dodatnih jezikov v otroštvu: priročnik za učitelje* (str. 53–64). Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.
- Coyle, Do (2002): *4 »Cs« in CLIL*. Combat, pridobljeno 21. 4. 2024 s spletne strani: <https://combat.ecml.at/en/Resources/Glossary/4-Cs-in-CLIL>.
- Coyle, Do (2007): Content and Language Integrated Learning: Towards a Connected Research Agenda for CLIL Pedagogies. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 10(5), 543–562.
- Coyle, Do; Hood, Philip; Marsh, David (2010): *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press.
- Dumont, Hanna; Istance, David; Benavides, Francisco (2013): *O naravi učenja; uporaba raziskav za navdih prakse*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Fekonja Fonteyn, Laura (2016): Metode poučevanja tujih jezikov. *Slovenika* II, 2, 13–20.
- Japelj Pavešič, B. (2001). Matematika. V Ljubica Marjanovič Umek (ur.), *Otrok v vrtcu: priročnik h Kurikulu za vrtce* (str. 179–192). Maribor: Založba Obzorja.
- Lipavica Oštir, Alja; Lipovec, Alenka; Rajšp, Martina (2015): CLIL – orodje za izbiro nejezikovnih vsebin. *Revija za elementarno izobraževanje* 8, št. 1/2, 11–26. Maribor: Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru.
- Marjanovič Umek, Ljubica (2001): *Otrok v vrtcu: priročnik h Kurikulu za vrtce*. Maribor: Založba Obzorja.
- Pevac Semec, Katica (2015): Pedagoški pristop CLIL – izziv za profesionalni razvoj učiteljev tujega jezika na zgodnji stopnji šolanja. *Revija za elementarno izobraževanje* 8, št. 1/2, 43–63.

Življenje s Svetim Duhom

■ **Ksenija Fänrich**, mag. znanosti, učiteljica slovenščine na OŠ *Nazarje* in šolska koordinatorica Mreže Unesco pridruženih šol, kot učiteljica podpira vseživljenjsko učenje in v tem duhu tudi deluje.

Za adventno duhovno obnovo, ki je bila 26. novembra 2024 v župniji Celje – Sv. Danijel v organizaciji Društva katoliških pedagogov Slovenije – Območna skupnost Celje, smo gospoda nadškofa dr. Marjana Turnška prosili, da nam spregovori o tem, kako biti in ostati odprt Svetemu Duhu v vsakdanjem življenju, v župniji in šoli, kako graditi misijonsko občestvo in krepiti osebno vero v Jezusa Kristusa, ki je temelj vsega.

Kdo je Sveti Duh

Spoštovani sogovornik z bogatim teološkim znanjem in globokim uvidom v delovanje Sv. Duha nam je povedal: »Za tisto, kar želimo doseči, je najprej potrebna prošnja. Včasih so učili, da je vsak dan treba prositi k Sv. Duhu, da nas vodi. Prošnja za odprtost Sv. Duhu je moj osebni delež, kajti Bog ničesar ne dela na silo, ampak vedno le odgovarja na prošnjo, na mojo pripravljenost. O Sv. Duhu je dobro nekaj vedeti, čeprav to ni bistveno. Pomembnejša je izkušnja kakor vednost, čeprav tudi ta pomaga, kajti Bog nam je dal pamet, razum. Nekateri stvari nam je razodel tako, da jih lahko tudi z razumom dojamemo. Najprej si moramo odgovoriti na vprašanje: Kdo je zame Sv. Duh?

To je tretja Božja oseba in za osebo je bistven odnos. Tako lahko z njim stopim v odnos, tj. vzpostaviva globlji odnos. Je živa oseba, s katero se pogovarjam na tak in drugačen način. Bil je dejaven v Jezusovem življenju. Na binkošti se razkrije kot duša Cerkve. Duša je tisto, kar oživlja človeka, dela človeka. Tako je Sv. Duh gibal Cerkve. Tu je odgovor na vprašanje, kako naj kot župnija prepoznavamo, kaj Sveti Duh hoče.«

Sledila je ponazoritev odnosa med telesom in dušo: »Kako se počutim jaz, kako moje telo? Moja duša je lahko potrta, čeprav je moje telo zdravo. Tu se vidi, da je duša tista, ki je več vredna. Duša pove, kdo sem. Iz tega lahko izpeljemo, da Sv. Duh pove, kdo je Cerkev. Sveto pismo govori o tem, da je na binkošti Sv. Duh napolnil sobo in vse, ki so bili v njej. Sv. Duh je vse

jezike poenotil, da so se razumeli. V veroizpovedi molimo, da je Sv. Duh tisti, ki oživlja. Tam, kjer je v delu mojega življenja smrt, pa se je spet pojavilo življenje, to ni moje delo. To je delo Sv. Duha. In to je treba prepoznati.«

Sveti Duh moli v nas

Na vprašanje, kako naj prepoznamo, da je v nas Sv. Duh, je odgovoril: »V nas je Sv. Duh, saj je v Božji besedi tako zapisano. V evangeliju je napisano, da je Bog razlil svojo ljubezen v naša srca po Sv. Duhu, ki nam je bil dan. Torej je to konstitutivni del človeka. Božja ljubezen je Sv. Duh. Ob stvarjenju nam je to ljubezen zlil v srce. Tako ima predokus, predvednost o Sv. Duhu vsak človek, zato ga lahko prepozna tudi kasneje v življenju.«

Nato nas je g. nadškof pomenljivo vprašal, ali se vsak dan pokrižamo, in nadaljeval: »Kljub temu, da vsak dan izrečemo 'V imenu Očeta in Sina in Sv. Duha', še vedno ne vemo, kdo je Sv. Duh, čeprav nam je ta najbližji glede na svoje delovanje, saj v nas prebiva na poseben način. Je tudi duša našega duhovnega življenja, saj moli v nas. Ko se sprašujemo, kako naj molimo, se raje samo pridružimo molitvi Sv. Duha, ki v nas moli k Bogu Očetu. On nam omogoča, da smo povezani tako z Očetom kot z Jezusom. Napolnjuje nas od krsta naprej, ko postanemo tempelj Sv. Duha. Krst je s tega vidika potopitev v Sv. Duha. In voda je eden od njegovih simbolov. Z njim postanemo prepojeni. Sv. Duh je Božja oseba, ki mi daje Božje življenje.«

Dotiki Svetega Duha

O delovanju Sv. Duha je povedal: »Sv. Duh je Ljubezen. Prvi dar Sv. Duha je ljubezen, ki se na binkošti razliva čez vse. Lahko smo vod, po katerem pripeljemo ljubezen tja, kjer je ni.« Za primer je navedel par, ki se poroči iz ljubezni, pa se kmalu loči. Zakonca se ne razumeta več, čeprav govorita isti jezik, saj sta se jima zmešala srčna jezika. Sv. Duh pa lahko obnovi razumevanje srčnih jezikov. Še ena izmed podob njegovega delovanja je moč besede.

Foto: Ksenija Fänrich

»Sv. Duh daje našim besedam moč. Ko ne vemo, kaj reči, prosimo Sv. Duha, da on deluje po naših besedah. Tudi ko se moramo s kom pogovoriti bodisi v službi ali v zakonu, prosimo Sv. Duha za moč besede, da govori po nas.« To je ponazoril še na primeru zakramentov: spremenjenje kruha in vina, sklenitev zakonske zveze. »Moč Sv. Duha naredi tisto, česar človek sam ne zmore narediti. Tako je tudi pri evanglizaciji.«

O umetnosti razločevanja duhov

»Pri spoznavanju, kaj je od Sv. Duha in kaj ni, je pomemben prvi korak, tj. zaznavanje samega sebe. To je danes oteženo zaradi številnih informacij in naglice vsakdanjega življenja. Današnji način življenja preprečuje čutenje samega sebe, čeprav je to nekaj popolnoma preprostega, ko se tega naučiš. Pri spoznavanju vzgibov notranjega čutenja dajemo pogosto le površne odgovore, npr. v redu sem. Globlje ne gremo, ker ne znamo ali pa ne želimo. Pa vendar je to izredno pomembno.«

Nadaljeval je s tem, da je pri razločevanju na osebni ali župnijski ravni potrebna postopnost: »Kaj te premika? Kaj te vodi? Najprej je treba odkriti pravo smer. Ko najdemo pravo smer, je možnih več poti. Katera je prava? Če smo napačno usmerjeni, lahko iščemo pravo pot, a je ni. Lahko je tudi več pravih poti, ki peljejo do istega cilja. Katera izmed njih je najvarnejša zame? Če se odločamo sami, pogosto povzročamo bolečino, celo trpljenje sebi in drugim.

Eno izmed znamenj, kako prepoznavati pravo pot, pravo smer, je uvideti, kaj delamo. Če nizamo slabo za slabim, smer ni prava. Če me kdo na tej slabi poti potrjuje in tolaži, to ni Sv. Duh. Kaj takrat dela Sv. Duh, ko sem v tej napačni smeri? Na vse načine me poskuša ustaviti. Ampak takrat mi to ni všeč, ker mislim, da sem na pravi poti. Prepoznavni znak je torej ta, da vem, v katero smer gre to, kar hočem. Ali gre stran od Boga ali gre k Bogu. Če sem usmerjen k Bogu, me na tej poti potrjuje Sv. Duh in me hudobni duh zadržuje. To so osnovna znamenja razločevanja duhov, tj. kateri duh giblje mojo

notranjost. Osnova pa je, da zaznavam sebe, kaj se v meni dogaja, kaj me spodbuja, kje se čutim potolaženega, potrjenega in kje se čutim v potrtosti. Če me vleče stran od Boga, sem potrjen v slabem, ampak se dobro počutim in me Sv. Duh grize v vesti. In obratno, če grem v pravo smer, me hudobni duh zadržuje in Sv. Duh spodbuja, da vztrajam na pravi poti, kjer bo prišlo do izpolnitve. Pozoren sem, ali čutim okrepitev na tej poti ali neko oslabitev in potrtost. Sv. Duh vedno povečuje duhovne življenjske moči, jim daje neko okrepitev. Moč duše so tri božanske kreposti: ljubezen, upanje in vera. Kadar se to pogloblja, je to delovanje Sv. Duha. Hudobni duh pa bo krepil drugo, npr. naslado, željo po imeti. Kadar deluje Sv. Duh, postajajo kreposti vir moči, da grem lahko naprej. Postajam močnejši v dobrem.

Duhovna tolažba ali okrepitev ni nujno ugodna našemu doživljanju. Napačno je razmišljati, da nas Sv. Duh potrjuje na neki poti samo takrat, ko se tudi čustveno počutimo prijetno in dobro. Npr. mati Tereza je delovala v dobrem in ni dajala videza žalosti. Po njeni smrti pa so v njenih zapiskih našli zapis, da dolgo ni več doživljala bližine Boga, je pa kljub temu imela moč za delovanje.«

Na vprašanje, kako naj izostrimo svoj čut, da bi v vsakdanjem življenju prepoznali delovanje Sv. Duha, je odgovoril: »Ob vsakdanjih stvareh, ki se ti zgodijo, poskušaj uvideti njihovo zunanjo raven, jo povezati s svojim notranjim počutjem in razbrati, kaj zate konkretno pomeni v tej situaciji. Začeti moraš s preprostimi stvarmi, in ko osvojiš to tehniko, lahko tudi v težjih situacijah prepoznaš, kdaj te navdihuje dobri duh in kdaj hudobni. Tako si pridobivamo okus ali vonj po Sv. Duhu. S pomočjo zunanjih čutil razvijamo notranje. Zunanje znamenje, notranje znamenje, Božja navzočnost. Ko enkrat doživiš npr. 'vonj po Bogu', si ga zapomniš za vedno in ga prepoznaš tudi pri drugih ljudeh, ki prihajajo k tebi.«

Navedel je nekaj primerov te poti, kjer je zunanjemu znamenju sledilo notranje znamenje. Chiara Amirante je npr. ob strašni diagnozi prisluhnila Božji besedi, ki jo je nagovorila ter ji vrnila zaupanje

in vero v življenje. Dodal je še primer sv. Avgušтина tik pred spreobrnjenjem, ko je slišal glas, povabilo k branju. »Tolle lege! Vzemi in beri!« Branje naključnega odlomka v izbrani knjigi je osmislił glede na svoje notranje razpoloženje in po branju je doživel spremembo, ki jo je pripisal le Božjemu delovanju.

Iskanje Božje volje za skupnost

»Če tisti, ki to iščejo, nimajo okusa po Sv. Duhu ali Bogu, lahko delajo, kar hočejo, pa ne bodo našli odgovora. Najprej je potrebno skupno razločevanje. Nemogoče se je poenotiti, če eden vse naredi, da bi zbežal od trpljenja, drugemu pa je trpljenje znamenje velike noči. Kako naj odločajo o Sv. Duhu ljudje, ki so različni glede tega? Najprej se morajo zediniti, ker Sv. Duh povezuje, ne razbija. To je osnova za skupinsko iskanje Božje volje. Še prej pa se morajo duhovno razviti. Tisti, ki so v skupini iskalcev, se morajo duhovno osrediniti v Sv. Duhu. Pri vsakem razločevanju pa je izredno pomembna svoboda. Še posebej svoboda od svojega predloga.«

Kot primer za svobodo od lastnega predloga je dal sedemčlansko družino, ki se odloča o tem, kako bo skupaj preživela nedeljsko popoldne. »Najprej je treba zmoliti k Sv. Duhu. Nato v prvem krogu da vsak svoj predlog in ga pojasni, zakaj bi bilo to dobro za družino. V drugem krogu se vsak odpove svojemu predlogu in izbira med predlogi drugih, kateri se mu zdi najboljše za družino. Ker je moral vsak svojega opustiti, bo lahko bolj svobodno gledal druge. Vidik svobode od samega sebe je zelo pomemben. Kdor tega ni sposoben, ni sposoben za skupinsko razločevanje.« Gospod Turnšek je sproščeno in jasno zaključil svoje misli: »Poleg zaznavanja, čutenja, občutljivosti za vzgibe Sv. Duha je pomembna tudi svoboda od samega sebe.«

Predavanju je sledila sv. maša, ki je bila posebej svečana zaradi obletnice posvetitve stolnice in rojstnega dneva bl. A. Martina Slomška, daroval pa jo je gospod nadškof Marjan Turnšek ob somaševanju škofa Stanislava Lipovška in stolnega župnika Tadeja Linasija.

Pa sem poravnal svoj greh

■ **Eva Strajnar**, žena, mamica ter koordinatorka Svetopisemskega maratona.

Bili smo na morju in preživljali čudovite dni na soncu ter drug ob drugem. Sinu je ravno izpadel zob in zobna miška mu je prinesla nekaj hrvaških kun. Vpraša me, ali lahko odide v trgovino in si zanje kaj kupi. Privolila sem in čez slabe četrte ure pride iz trgovine praznih rok – brez denarja ali kakšnega priboljška. Začudim se in ga vprašam: »Nisi nič kupil?« Pove mi, da je kupil bombone, a je že tam vse pojedel. Začudeno ga pogledam in privzdignem obrvi. Dodam, da tega nisem pričakovala. Nekaj je kujanja, nekaj solz. Na plaži znova pride do mene in me prosi, da mu posodim 20 kun. »Rad bi znova odšel v trgovino,« še doda. Začudim se, a mu dovolim. Nazaj prinese vrečko bombonov, skliče otroke in jih izroči. Pogleda me in doda: »No, pa sem poravnal svoj greh.«

Pravo moč Božje ljubezni sem verjetno prvič dožela v globino, ko sem postala mati. Prej sem težko sprejela, da me Bog ljubi ne glede na vse, ne glede na moje napake in pomanjkljivosti. Ko pa so se nama začeli rojevati otroci, sem razumela, kaj pomeni videti poln potencial, kaj pomeni ljubiti do konca – ne glede na to, kaj storijo, svoje otroke vedno ljubim.

Ob tej misli pri vzgoji večkrat iščem ločnico med tem, kako odločno postaviti meje, hkrati pa pokazati, da otroka zato nimam nič manj rada. Kako mu pokazati, da njegovo dejanje ni dobro, a da je on dober človek? Na načelni ravni vedno vse 'šiba', ob teži dneva in hitrem tempu pa velikokrat naredim napako, se odzovem na neljubeč način in dosežem ravno nasprotno – pridigam in se pritožujem nad njimi. Takrat se moji otroci, verjame, počutijo neljubljene.

Tudi sama se včasih tako počutim, sploh kadar pride do spora in se ne znam odzvati ljubeče – bodisi ob možu, otrocih ali drugje. Na plano privrejo moje po-

manjkljivosti, moji grehi in vse, kar me bremeni. Takrat pozabim, kdo sem in kdo je moj Oče. Reagiram iz potrebe, da bi bila slišana, sprejeta, ljubljena. Popolnoma pozabim, da to že sem – v polnosti od Očka, ki me kljub vsem pomanjkljivostim vedno ljubi.

Opazam, da se mi to dogaja, ko hitim, sem obremenjena in si ne vzamem časa za odnos. Bodisi z možem, otroki, predvsem pa z Bogom. Tako kot si sama želim, da mi otroci povejo, kako so, kako se počutijo, kaj se dogaja v njihovih dnevih, tudi Očka želi, da se z njim pogovarjam, mu pripovedujem. Morda je malo izzivalno, pa vendar – On niti ne potrebuje tega toliko kot jaz, ko se po dobrem pogovoru vedno počutim bolje.

Všeč mi je bilo, da si je sin želel 'poravnati greh'. Ne zato, da bi ga 'spet imela rada', ampak ker je dojel, da za mir v srcu mora nekaj storiti. Tako se tudi jaz učim od

sina; moj Očka me bo vedno in ne glede na vse ljubil, jaz pa lahko prispevam svoj delček v vzgoji same sebe – poravnavam, kjer se da poravnati, se opravičim, kjer sem storila narobe, odpustim, kjer moram odpustiti. In tako pridam svoj delček v Njegov načrt: da bi se nekoč vsi počutili popolnoma sprejete in ljubljene. Tako z Njim sodelujem, da je Njegovo kraljestvo lahko že tu na zemlji.

Kaj pa ti?

Si že začutil, da te Bog ljubi v globino, v vsem, kar si?

Dovoli, da ti pokaže, kako rad te ima.

Tudi ti lahko dodaš svoj košček ljubezni – zase ali za drugega.

Zapis je nastal ob 17. Svetopisemskem maratonu 2025, katerega geslo je bilo: Vzljubil me je (Gal 2, 20). Potekal je od nedelje, 26. 1., do četrtna, 30. 1. 2025.

Foto: Petra Duhannyo

Pogovori z Jezusom

■ **Janko Jarc**, spec. pedagog in univ. dipl. teol., upokojenec. Delal je v prehodnem mladinskem domu, 23 let je bil vzgojitelj v fantovskih in dekliških skupinah v *Dijaškem domu Tabor* in 13 let pomočnik ravnatelja. V *Ognjišču* in *Družini* so od leta 1969 pod psevdonimom Smiljan izhajale krajše zgodbe, katerih izbor je izšel pri *Ognjišču* v knjigah *Samo še pet minut* in *Marija na kolencah*, v samozaložbi pa *Otroka Male ulice*. Napisal je vrsto člankov in uredil tri zbornike.

Teško je razumeti

Duh je Jezusa vodil po puščavi, kjer se je postil 40 dni. Na koncu je bil poln Duha in seveda lačen. In njega, ki ni imel ne greha ne slabih nagnjenj, se je po 40 dneh posta lotil hudobni duh in skušal dobiti

oblast nad njim. Če je tako, potem mi sploh ne bi smeli priti iz puščave in bi se morali nenehno postiti. Včasih je nekatere stvari res težko razumeti.

Ampak, saj vemo, Jezus je vedno in v vsem pretiraval. Toda samo takšen, kot je bil, se ni upiral trpljenju in je sprejel smrt na križ. To je nora in ponižna ljubezen, ki jo je težko razumeti.

Besede in dejanja

Ko sem bil majhen, sta me oče in mama pogosto poslala k sosedu po orodje, ki si ga je rad izposodil, bolj redko pa vrnil. Da je pozabil, se je ponavadi opravičeval in dejal, naj se v njegovem imenu lepo zahvalim: »Stokrat boglončkaj.« Na drugi strani ceste je stanovala starejša gospa, ki je imela zelo rada cvetje in jaz sem ji ga nosil, od spomladanskih zvončkov naprej. Vedno se je pristrčno nasmehnila, rekla »Hvala« in včasih dala še kakšen drobiž. Pa me je mučilo, kdo je dal več, kajti tistih »sto boglončkov« me je begalo. »To so samo besede!« me je podučila mama in me tako učila ločiti besede in dejanja.

Delo Duha

Ko so po II. vatikanskem koncilu začeli prevajati mašne obrazce iz latinščine v slovenščino, so se pojavljala tudi mnenja proti maševanju v domačem jeziku. Tako je eden od profesorjev na teološki fakulteti dejal: »Vsega se sploh ne da prevesti. Kako naj prevedemo *Ite, misa est?*« Dobesedni prevod se namreč glasil: Pojdite, maša je. Pomeni pa: Pojdite, maša je končana. Pa so se našli prevajalci, ki niso prevajali po črki, temveč po duhu, po smislu. Zato se svete maše lepo zaključijo s pozdravom: Pojdite v miru!

Prošnje

- Vsemogočni večni Bog! Ustvaril si svet in ljudi po svoji podobi in sličnosti. Daj nam razuma in moči, da bomo tvojo podobo in ta svet ohranili tako, kot je bilo v tvoji zamisli!
- Jezus, dobri pastir. Vse svoje življenje in delovanje si učil z besedo in zgledom. Jasna beseda te je pripeljala na križ. Daj nam modrosti in moči, da bo resnica najpomembnejša pri našem učiteljskem delu.
- Sveti Duh, ti vodiš našo Cerkev. Tebi izročamo naše voditelje. Razsvetluj našega papeža, vse naše škofe in duhovnike, da bodo njihove odločitve sprejete premišljeno in pred tvojim obličjem.
- Devica Marija. Bila si mati in žena, izšla si iz družine in živela v družini. Doživela si vso lepoto in bolečino, ki jo prinaša ta skupnost. Zato veš, kako pomembna in krhka je. Prosimo te: varuj naše družine, podpiraj naše matere.
- Sveti Jožef. Bil si krušni oče in Jezusov skrbnik. Če kdo, potem ti veš, kako pomembni so očetje za vzgojo in zdravo rast otrok v družini. Ko se sklanjaš k Jezusu, zastavi svojo besedo za naše očete.
- Blaženi Anton Martin. Že vrsto let spremljaš naše delo. Poznaš vse naše uspehe in neuspehe. Poznaš tudi našo nemoč in naše strahove. Naj nam boš za zgled tvoja neomajna volja in pogum. Stoj nam ob strani v nadaljnjih letih našega delovanja.
- Vsi naši pokojni sodelavci in prijatelji. Še naprej ostajamo ena družina, povezana preko misli in molitev. Vsemogočnega prosimo, naj vam poplača za vse, kar ste v tem življenju dobrega storili, in vas pridruži polnosti večnega življenja. 🍀

Foto: Marko Hrovat

Z otroki se povežite na globlji ravni

Srečanje Mreže Unesco pridruženih šol Slovenije

■ **Ksenija Fänrich**, mag. znanosti, učiteljica slovenščine na OŠ *Nazarje* in šolska koordinatorica Mreže Unesco pridruženih šol, kot učiteljica podpira vseživljenjsko učenje in v tem duhu tudi deluje.

Letošnje strokovno srečanje Mreže Unesco pridruženih šol Slovenije je gostila Prva osnovna šola Slovenj Gradec, kjer je zaposlena tudi nova nacionalna koordinatorica Mojca Ruter. Po uvodnem nagovoru in pozdravu ravnateljice Lidije Konečnik Mravljak ter generalnega sekretarja Slovenske nacionalne komisije za UNESCO Gašperja Hrastelja so se zvrstili predavatelji, ki so razmišljali o pomenu učenja.

»Če imaš dober zgled, si lahko dober,« je povzel svoje razmišljanje o pomenu umetnosti v izobraževanju akademski slikar **Janez Kovačič**, ki je tudi grafik, restavrador, izdelovalec vitrajev in pedagog. Medtem ko je glasno razmišljal o razvoju svoje umetniške in strokovne poti, je nizal spoznanja s srečanj, ki so nanj naredila nepozaben vtis. »Otrok je največji učitelj. Riše iz izkušenj. Ko naredi eno napako, je to napaka, več istih napak pa je njegov nov pristop. Prav tako obstajajo pravila razmerij med deli telesa in celoto, odstopanja od teh razmerij pa dajejo narisanemu svojstven karakter,« je pojasnjeval ob primerih risb in slik. Najdražji mu je spomin na delo v *Vzgojnem centru Janeza Levca*, kjer je pridobil izkušnje kot likovni pedagog in ugotavljal, da ima vsak otrok področje, kjer je dober, da pa za razvoj talenta potrebuje tudi podporo osebno zavzetega mentorja. Danes vodi likovne delavnice in predavanja za odrasle po vsej Sloveniji. »Umetnost je prisotna do konca,« je zaključil misel o dotiku umetnosti od mladosti do odrasle dobe.

Eva Trpin Fortuna, zdravnica, zobozdravnica in specialistka maksilofacialne kirurgije, je predstavila in živo orisala pravo družinsko humanitarno odpravo na Madagaskar. Z možem Gašperjem Fortunom, ki je zobozdravnik in oralni kirurg, ter njunimi šestimi otroki so se letos poleti odpravili v medicinsko-šolski misijon, ki ga je postavil slovenski misijonar Janez Krmelj, in dva

meseca nudili zdravstveno oskrbo tamkajšnjim prebivalcem. Iz njenega pripovedovanja je bilo čutiti tolikšno zavzetost, skrb, natančnost, empatijo in predanost zastavljeni nalogi – pomagati ljudem, da smo slušatelji med aplavzom na koncu vstali in ji na ta način izkazali dodaten poklon za delo, ki ga je ta družina opravila. Povedala je, da se ljudje, ki jih je srečevala v misijonu Ampitafa, zelo dobro zavedajo, da je izobrazba edina pot iz revščine. Zanimivo je bilo slišati, kako sta zakonca v to delo vključila svoje otroke, ki so se naučili izmeriti dioptrijo, svetovati pri izbiri očal, sodelovali so pri večini zdravstvenih posegov in pomagali po svojih močeh, prosti čas pa so preživljali skupaj z domačini in njihovimi otroki. Poudarila je, da so se otroci naučili, kaj pomeni dobrodelnost in razvijanje sočutja do drugih. Predstavitve je zaključila z mislimi Pedra Opeke, pri katerem so bili en teden v gosteh. Tam so bili priča življenju v skupnosti, kjer je pomembno dvoje: da človek lahko živi dostojno življenje, je nujno, da ima delo. Edina pot iz revščine je izobrazba, zato se morajo otroci šolati. Zaključni pozdrav je povedala v malgaščini in dodala prevod: »Duh ostaja vedno mlad.« »Iščite novosti, da se povežete z otroki na globlji ravni, vodilo pa naj bo spoštovanje in zaupanje,« nas je nagovorila **Veronika Gosak**, profesorica defektologije za motnje vedenja in osebnosti ter zakonska in družinska psihoterapevtka. Spregovorila je o

procesu socializacije, v katerem se izgublja pristnost in se začenjajo rojevati strahovi, pa o nujni izkušnji neuspeha, s katero se mora vsak vedno znova srečati, da lahko napreduje kot osebnost. »Tudi pri novodobni generaciji je temelj vzgoje za življenje odnos, zgledi so tisti, ki vlečejo. Sinergija pedagoškega etosa in pedagoškega erosa daje učitelju moč za spoštljiv, sodelovalen, odprt, spodbuden odnos do učencev, staršev, sodelavcev.« Skupaj z **Alenom Kofolom**, specialnim pedagogom, nekdanjim inšpektorjem RS za šolstvo, zdajšnjim ravnateljem OŠ Srečka Kosovela sta ustanovila zasebni zavod *ISC Šolska svetovalnica* in sta s strokovnim sodelovanjem v pomoč in podporo tako staršem kot učiteljem in ravnateljem po vsej Sloveniji. Med drugim je o opolnomočenju učiteljev g. Kofol še dodal, da je izjemno pomembno timsko delo, podpora sodelavcev, v odnosu do staršev pa doslednost in profesionalnost in da je osebni odnos most za razvijanje odnosa z drugim. Predstavil je še idejo o učiteljski zbornici in pomenu stroke ter zaključil z mislijo: »Kar ni ljubezen, je klic po ljubezni.«

»Česar ne rabiš, ne vzemi,« je eno izmed vodil **dr. Irene Fonda**, direktorice neprofitnega Zavoda *YouSea*, ki je predstavila pobudo »modre šole« in spodbudila učitelje, naj v šolske programe vključijo teme o trajnostnem ravnanju in ohranjanju biotske raznovrstnosti morij. Poleg številnih zanimivosti oživljanja morskih tal v Piranskem zalivu je povedala še, da majhni modri ukrepi, ki jih delamo vsi, povežejo ljudi, da začnemo delati skupaj. Vsak posebej začuti, da je to, za kar skrbi, tudi njegovo.

Drugi dan srečanja je bil namenjen predstavitvam primerov dobrih praks in delavnicam. **Vesna Burjak** iz *Osnovne šole Črna na Koroškem* je predstavila dvo-

dnevni tabor z gradnjo snežnih gradov, od koder odidejo domov vsi otroci kot zmagovalci. **Matjaž Vrešak** iz *Osnovne šole Pišce* je predstavil komplement, tj. povezovanje več projektov v projektni teden, in novo učno pot Zakladi Pišec, **Tanja Plevnik** je prejela priznanja za mlade filmarje, ki so lani navdušili s filmčkom *The way of peace*; njihova nagrajena animacija je doživela predstavitev v Cannesu. **Urška Pliberšek** iz *Osnovne šole dr. Antona Trstenjaka* Negova je predstavila

prostovoljsko delo osnovnošolk s posebnimi potrebami v vrtcu in zaključila z mislijo A. Lincolna: »Najboljši način, da napoveš prihodnost, je, da jo ustvariš.« **Tatjana Perša Habuš** iz *Osnovne šole Kapela* je predstavila letošnjo udeležbo na Unescovem svetovnem simpoziju za mlade o svetovni dediščini v Grčiji, kjer sta z devetošolko Žano navdušili s kurenti in drugimi slovenskimi maskami ter odlično promovirali Slovenijo. Novembrsko dvodnevno strokovno dru-

ženje Mreže Unesco pridruženih šol Slovenije v Slovenj Gradcu je bilo bogato zaradi izbranih vsebin, odličnih predavateljev, poučnih primerov dobre prakse, pestrih delavnic. Bili smo v starodavnem mestu, ki je »glasnik miru OZN« že 35 let in se ponaša z bogato kulturno dediščino. Vsej organizacijski ekipi tokratnega druženja z **Barbaro Urbanija** iz Urada za Unesco in **Mojco Ruter** na čelu gre velika zahvala za odlično zasnovano in izpeljano srečanje.

Pokloni čas, polepšaj dan

Povezovanje patronažne medicinske sestre z vrtcem

■ **Monika Tratnik**, magistrica zdravstvene nege. Zaposlena je v patronažni službi v *Zdravstvenem domu Osnovno varstvo Nova Gorica*. Pred tem je izvajala preventivne programe vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov.

V hitrem tempu življenja pogosto pozabimo na bogastvo, ki ga lahko prinese medgeneracijsko povezovanje. Sodelovanje med vrtcem in starejšimi preko patronažne medicinske sestre v lokalni skupnosti je eden od pozitivnih načinov ustvarjanja pomembnih vezi.

Staranje prebivalstva

Razsvetljenski mislec Jean-Jacques Rousseau je zapisal: »Mladost je čas učenja modrosti; starost pa je čas njenega urešničenja.« V času otroštva in mladostništva poteka intenziven razvoj in nabor izkušenj, ki kasneje pomembno vplivajo na odraslost in posledično tudi na starost. Ramovš (2014) meni, da je starost obdobje, ko človek dozori ter mu ob tem poenjajo moči, predvsem duševne in telesne; tako prepušča skrb za materialni razvoj mlajšim generacijam.

Živimo v družbi in svetu, kjer najhitreje narašča populacija starejših. Staranje prebivalstva pomeni naraščanje deleža prebivalstva nad določeno starostno mejo (ponavadi nad 65 let), hkrati zmanjševanje števila prebivalcev, ki so mlajši od 15

let, ter podaljševanje življenjske dobe vsega prebivalstva (Vertot, 2010). Po zadnjih podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je v Sloveniji januarja 2024 delež prebivalcev, ki so stari 65 let ali več, znašal 21,8 % vseh prebivalcev (Statistični urad Republike Slovenije, 2024). Ta demografski premik je bistveno spremenil tudi področje oskrbe, ki obsega široko paleto potreb po plačani in neplačani podpori v vseh okoljih. S staranjem prebivalstva se je znatno povečalo povpraševanje po celovitih storitvah zdravstvenega varstva, oskrbe in socialne podpore, zlasti za starejše osebe z boleznimi. S hitro starajočim se prebivalstvom so povezani številni družbeni in politični izzivi, zato je ohranjanje aktivne in zdrave populacije do starosti in v starosti za sodobno družbo izjemno pomembno (AHA, NIJZ, 2024).

Patronažno varstvo

Oblika zdravstvene oskrbe, ki je v stiku tudi s populacijo starejših, je patronažno varstvo. Svetovna zdravstvena organizacija opredeljuje patronažno varstvo kot specialno obliko zdravstvenega varstva, ki zajema aktivno zdravstveno in socialno varstvo posameznika, družine in skupnosti v njihovem življenjskem okolju. Kot samostojna služba je organizirana na primarni ravni zdravstvenega varstva v zdravstvenih domovih in kot samostojna dejavnost zasebnih izvajalcev s koncesijo (Šušteršič idr., 2006). Diplomirana medicinska sestra v patronažnem varstvu zagotavlja tako kratkoročno kot dolgoročno oskrbo in podporo, ki jo ljudje potrebujejo za premagovanje obdobja bolezni. Posameznikom in družinam pomaga obdržati zdravje oz. delovati preventivno in jih spodbuja k večji skrbi za lastno zdravje, premagovanju bolezni, omogoča pomoč kronično bolnim in prebivalcem ranljivih skupin z obiskovanjem na njihovih domovih in v lokalni skupnosti. Sodeluje z izbranim zdravnikom bol-

nika in drugimi strokovnjaki, npr. socialnimi delavci, negovalno službo ali drugimi organizacijami (Ramšak Pajk, 2016). Ob dejstvu, da se populacija nezadržno stara, postajata vloga in naloga patronažne medicinske sestre pri obravnavi starostnika v domačem okolju izrednega pomena (Berčan in Krajnc, 2016).

Pomen socialne mreže

Kot patronažna medicinska sestra sem tudi sama vsak dan na terenu v stiku s starejšimi. Ob tem dobim širok uvid v njihovo življenje, v njihove medosebne odnose, spoprijemanje z najrazličnejšimi stiskami in dinamiko v družini. Budič in Ogrin (2021) menita, da so kakovostne socialne vezi bistvenega pomena za naše duševno in telesno zdravje ter dobro počutje v vseh starostnih obdobjih. Raggi in sodelavci (2016) poudarjajo, da je dokazano, da dobra socialna mreža, socialna podpora in varno domače okolje pomembno vplivajo na boljšo kakovost življenja starejših. Žal nimajo vedno vsi te možnosti oz. podpore. Sama sem marsikdaj priča, ko so starejši posamezniki osamljeni in popolnoma nemočni ter v strahu, kako naprej. Malcolm in sodelavci (2019) opozarjajo, da imata socialna izolacija in osamljenost resne posledice za dolgoživost, zdravje in dobro počutje. Prav zaradi socialne izolacije in osamljenosti se v starosti povečujejo tveganja za bolezni srca in ožilja, kap, sladkorno bolezen, upad kognitivnih sposobnosti, demenco, depresijo in tesnobo, ki vplivajo na krajše življenje in zmanjšujejo njegovo kakovost. Macuh (2019) je v raziskavi prišel do zaključka, da medgeneracijsko sodelovanje prinaša starostnikom in tudi mladim novo kakovost življenja ter zagotavlja občutek sprejetosti in varnosti v kraju, kjer živijo, lajša osamljenost ter izboljšuje duševno in telesno zdravje. Starostniki so poudarili, da se veselijo vsakega novega obiska otrok iz vrtca oziroma osnovne šole in mladih srednješolcev, ki jim s kulturnim programom ali neposrednim druženjem popestrijo dneve bivanja v domu za starejše.

Sodelovanje z vrtcem

Ideja o vseslovenski akciji »Pokloni čas, polepšaj dan« (2024) se je začela preko

Nacionalnega inštituta za zdravje z željo po medgeneracijskem sodelovanju in vključevanju osamljenih. Ena izmed predlaganih dejavnosti je, da otroci pripravijo sporočila, ki naj bi jih patronažne sestre in prostovoljci ponesli v njihove domove. Z Vrtcem Renče, skupino Mavrica, sem celo šolsko leto sodelovala tudi sama, kar je bila zame osebno, pa tudi za vse sodelujoče dragocena izkušnja, vredna ponovitve. Vzgojiteljice so skupaj z otroki pripravljale domiselna darila za posamezne praznične dni v letu. V svoje dejavnosti so vključevale tudi pogovor o starosti, starejših in odnosu do njih. Ob mojem prihajanju v njihovo igralnico so mi otroci skupaj z vzgojiteljicami te pozornosti predstavili in mi jih izročili, da jih razdelim med starostnike. Z velikim veseljem sem darila otrok razdeljevala mednje in se ob tem srečevala s presenečenjem, ganjenostjo, nasmehi, ko so to prejeli. V njih se je zrcalila velika hvaležnost, saj je bil za trenutek ta osamljeni posameznik nagraden s srčnostjo in pozornostjo nekoga, četudi ga ni poznal. Prevevali so me prijetni občutki in spoznanje, da je tudi tak projekt in sodelovanje eden izmed načinov skrbi za duševno zdravje starostnikov.

Medgeneracijsko povezovanje

Kot poudarjajo Malcolm in sodelavci (2019), so ljudje lahko socialno izolirani, ne da bi se počutili osamljeni, ali pa se počutijo osamljeni, čeprav imajo ustrezno količino socialnih odnosov – to se žal odraža v marsikaterem domu. Staranje prebivalstva, krajšanje ležalnih dob v bolnišnicah, želja čim dlje ostati doma in preživljanje zadnjih trenutkov življenja v domačem okolju, vse to in še več so razlogi za obisk patronažne medicinske sestre. Njena vloga je odgovorna in se razlikuje glede na potrebe slehernega posameznika in družine, ki je aktivno obravnavan v procesu patronažne zdravstvene nege (Ramšak Pajk, 2016). Z medgeneracijskim sodelovanjem poudarjamo zavedanje, da je posameznik, starejši opažen, kar mu daje občutek lastne vrednosti. Tako sodelovanje ima mnoge pozitivne učinke tudi za otroke, ki so na ta način povezani v lokalni skupnosti in se s tem učijo empatije ter spoštovanja do starejših. Patronažna medicinska sestra v

Foto: Monika Tratnik

tovrstnih projektih krepi povezave med generacijami in ima priložnost za strokovno rast, kar ji daje občutek zadovoljstva pri delu. ◀

Viri in literatura

- AHA – Aktivno in zdravo staranje v Sloveniji. Ljubljana: NIJZ. Pridobljeno 2. 9. 2024 s spletne strani: <https://www.staranja.si/aktivno-zdravo-staranja>.
- Berčan, Mateja; Krajnc, Andreja (2016): Preventivni obisk pri starostniku, ki je osamel in socialno ogrožen. V Andreja Ljubič (ur.): *Priporočila obravnave pacientov v patronažnem varstvu za diplomirane medicinske sestre* (str. 55–57). Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, Sekcija medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov v patronažni dejavnosti.
- Budič, Maruška; Ogrin, Alenka (2021): Socialna izolacija in osamljenost med starejšimi. *Kakovostna starost*, 24(4), 59–63. Pridobljeno 5. 9. 2024 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-6OIALYJB>.
- Macuh, Bojan (2019): Pomen medgeneracijskega sodelovanja za starostnike v tretjem in četrtem življenjskem obdobju. *Revija za univerzalno odličnost*, 8(4), 328–37. Pridobljeno 6. 9. 2024 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-9BBVSLHQ>.
- Malcolm, Martin; Frost, Helen; Cowie, Julie (2019): Loneliness and social isolation causal association with health-related lifestyle risk in older adults: a systematic review and meta-analysis protocol. *Systematic Reviews* 8(48), 1–8. Pridobljeno 14. 9. 2024 s spletne strani: <https://doi.org/10.1186/s13643-019-0968-x>.
- Pokloni čas, polepšaj dan 2024 – zdravo staranje. Ljubljana, NIJZ. Pridobljeno 2. 9. 2024 s spletne strani: <https://nijz.si/projekti/zdravo-staranja/pokloni-cas-polepšaj-dan-2024/>.
- Raggi, Alberto; Corso, Barbara; Minicuci, Nadia idr. (2016): Determinants of Quality of Life in Ageing Populations: Results from a Cross-Sectional Study in Finland, Poland and Spain. *PLoS One* 11(7), 1–17. Pridobljeno 14. 9. 2024 s spletne strani: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0159293>.
- Ramovš, Jože (2014): Življenjska obdobja. *Kakovostna starost* 17(1), 46–50. Pridobljeno 5. 9. 2024 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8G661JED>.
- Ramšak Pajk, Jožica (2016): Uvodno poglavje h knjigi priporočila obravnave pacientov v patronažnem varstvu za diplomirane medicinske sestre. V Andreja Ljubič (ur.): *Priporočila obravnave pacientov v patronažnem varstvu za diplomirane medicinske sestre* (str. 15–21). Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, Sekcija medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov v patronažni dejavnosti.
- Statistični urad Republike Slovenije (2024): Število in sestava prebivalstva. Pridobljeno 5. 8. 2024 s spletne strani: <https://www.stat.si/statweb/Field/Index/17/104>.
- Šušteršič, Olga; Horvat, Martina; Cibic, Darja idr. (2006): Patronažno varstvo in patronažna zdravstvena nega-nadgradnja in prilagajanje novim izzivom. *Obzornik zdravstvene nege* 40, 247–52.
- Vertot, Nelka (2010): *Starejše prebivalstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Kupim kozo za trajnostno preživetje revnih

Akcija Slovenske karitas za spodbujanje mladih k solidarnosti z vrstniki

■ **Jana Lampe**, prof. geografije in sociologije, v Slovenski karitas dela na področju mednarodne razvojne in humanitarne pomoči ter globalnega učenja.

Slovenska karitas je prisotna z razvojno in humanitarno pomočjo v Afriki od leta 2006 dalje. Projekte izvajamo v sodelovanju s slovenskimi misijonarji in lokalnimi Karitas. Pomagati smo začeli z gradnjo šol, zdravstvenih centrov, porodnišnic in vodnjakov, kar še nadaljujemo s pomočjo akcije Za srce Afrike.

Na terenskih obiskih smo opazili, da revni v državah Afrike, predvsem na podeželju, katerih preživetje je večinoma odvisno od kmetijstva na majhnem kosu zemlje, potrebujejo dodatne možnosti za preživetje. Iz te potrebe sta zrasli dve akciji Slovenske karitas. Prva je Z delom do dostojnega življenja, ki danes daje delo in dostojen zaslužek več kot 350 staršem iz revnih družin na misijonih v Ruandi, Burundiju, Ugandi, Centralnoafriški republiki, Eritreji in na Madagaskarju. Na misijonih opravljajo različna dela za skupno dobro in s pomočjo mesečnih darovalcev iz Slovenije prejmejo zaslužek ter s tem dostojno preživijo družine, da niso več lačni, da gredo otroci v šolo, lahko plačajo zdravljenje in kupijo, kar je potrebno za družino. Druga pa je akcija Kupim kozo, ki je nastala ob mojem terenskem obisku v Burundiju v letu 2019. Tamkajšnji revni kmetje so prosili za pomoč pri nakupu gnojila za zemljo, ki je zelo izčrpana in slabo rodovitna, saj dvakrat na leto sadijo na istem majhnem kosu zemlje enako zelenjavo. Dva meseca po tem obisku smo dobili že prve slovenske darovalce, ki so darovali sredstva v višini 20 evrov, kolikor običajno stane nakup kozе na podeželju prej omenjenih držav Afrike.

Imeti kozo pomeni ogromno

Ob tej akciji me včasih kdo simpatično vpraša, kako pripeljemo kozе v Afriko. Seveda ne vozimo koz v Afriko iz Slovenije, ampak našim misijonarjem ali lokalnim Karitas nakažemo zbrana sredstva za kozе. Misijonarji in sodelavci Karitas nato kupijo kozе na lokalni živalski tržnici, kjer se prodajajo domače živali običajno enkrat tedensko v vsakem večjem kraju. Že prej izberejo revne družine, kjer vidijo hudo stisko, so otroci podhranjeni, imajo invalidnega otroka, je mama sama ostala z otroki ipd., ki so brez te domače živali. Večina si izbere kozo, nekateri pa tudi pujsa. Da imaš kozo pri hiši, za afriško družino ogromno pomeni. Kozе jim v prvi vrsti koristijo za gnojenje zemlje in s tem lahko pridelajo več zelenjave. Kozе so namreč ponoči v hiši, na postelji iz trave, tako kot v preteklosti v Sloveniji, in na ta način ljudje pridobijo dobro gnojilo iz kozjih iztrebkov. Druga najpomembnejša stvar za te družine pa je, da lahko prirast koz ali pujsa nato prodajo na lokalni tržnici in s tem nekaj zaslužijo za družino. Pred dvema letoma sem obiskala v Mukungu v Ruandi družino mame Lucy, ki je ostala sama s sedmimi otroki in mi

je povedala, da je z zaslužkom od prodaje prvega kozlička lahko popravila streho na hiški iz blata, ki je puščala ob dežju. Z drugim mladičkom (kova je bila breja ob mojem obisku) pa bo plačala otrokom šolanje. V tistem trenutku sem se zavedala, da je ta akcija veliko več vredna za preživetje teh revnih, kot sem si lahko sploh predstavljala. Ne samo, da imajo dovolj hrane, tudi napredujejo lahko v življenju in si privoščijo to, kar je nujno potrebno za preživetje. To se zgodi samo z eno kozo, ki jo kupimo za 20 evrov. Nam v Sloveniji ta znesek ne pomeni veliko, zato ne bomo za nič prikrajšani, ljudem v Afriki pa lahko spremeni življenje na bolje. Na trajnostni način lahko zelo napredujejo. Kozе lahko dajejo družinam tudi meso, včasih tudi mleko. Večina teh koz je na-

mreč posebne pasme, ki ne dajejo mleka, saj bi bil sicer veliko dražji nakup ene koze in tudi veliko več živalske krme bi potrebovali, česar si pa v teh revnih krajih ljudje ne morejo privoščiti.

Zelo se me je dotaknila tudi zgodba družine moža Regimeja iz Rwisabija iz Burundija, ki ima z ženo štiri otroke, ki že hodijo v osnovno šolo. Živijo sredi bananovcev v zelo skromnem domu. Iz akcije Kupim kozo so mu sestre usmiljenke podelile kozo. Mož je rekel, da ga je Bog zelo blagoslovil, saj ima ta koza zdaj že tri ženske potomke in bo imel tako še več koz. Upa, da bo s prodajo teh koz v prihodnje zaslužil dovolj, da bodo vsi njegovi otroci lahko končali tudi srednjo šolo, da bodo imeli lepšo prihodnost. Rad bi malo povečal tudi svojo hiško iz blata, da bi imeli otroci tudi vsak svojo malo sobico. Ko vidiš iskrice veselja in upanja za prihodnost v očeh teh ljudi, si zelo hvaležen vsem v Sloveniji, ki imate veliko srce in darujete za pomoč tem revnim za nakup koz ali za druge projekte pomoči. Slovenska karitas ima zdaj že veliko farm koz v Afriki. Skupaj so Slovenci darovali za 6.850 koz za družine v Afriki. Akcija Kupim kozo sicer poteka tudi za pomoč revnim družinam v Albaniji, kjer koza stane 65 evrov. V Albaniji sodelujemo z našo misijonarko sestro Vido Gerkman in smo preko nje kupili za revne že več kot 400 koz, nekaj je bilo tudi krav, osličkov, zajčkov in čebeljih panjev ...

Otroška solidarnost

Na Slovensko karitas nas pogosto pokliče kakšen starejši gospod ali gospa, ki pravi,

da so doma v mladosti preživeli prav zaradi kozjega mleka. Ali pa kmetje, ki pravijo, da bi radi, da imajo tudi družine v Afriki koze, tako kot oni.

Vedno sem zelo vesela, ko vidim, kako kreativni so otroci pri solidarnosti z vrstniki v Afriki. Spomnim se družine, kjer so otroci izdelovali lesene svečke, jih poklonili svojim sorodnikom in sosedom pred praznikom vseh svetih in jih spodbujali, naj dajo prostovoljni dar za koze.

Podobno so naredili otroci neke družine z adventnimi venčki. Zelo me je ganil tudi enajstletni fant, ki je izvedel za našo akcijo v reviji Mavrica, kjer večkrat objavljamo zgodbe otrok iz različnih držav, katerih družine so prejele koze. Odpovedal se je vsem darilom za svoj rojstni dan

in vse prosil, da mu namesto darila prinesejo denar, da je lahko daroval za nakup koz v akciji Kupim kozo za revne družine v Afriki. Nekoč me je

klicala tudi učiteljica iz osnovne šole, ki je povedala, da sta dve učenki med poletjem nabirali sivko za čaj in jo nato podarjali odraslim z namenom zbiranja prostovoljnih prispevkov za nakup koz. Ali pa akcija cele družine, kjer so otroci ob pomoči staršev pekli piškote in imeli stojnico za mimoidoče pred hišo, da bi lahko pomagali z zbranimi prispevki za nakup koz. Podobnih osebnih zgodb širokosrčnosti imamo na Slovenski karitas še veliko.

Sodelovanje s šolami

Večkrat se na nas obrnejo tudi osnovne in srednje šole, ki želijo sodelovati v akciji Kupim kozo. Za vse šole je bila to do zdaj zelo lepa izkušnja, saj na simpatičen način

spodbuja otroke in mlade k solidarnosti z revnimi vrstniki v Afriki, ki imajo manj možnosti v življenju. Učenci in učenke ter dijaki in dijakinje imajo zelo radi to akcijo. Še posebej zato, ker daš vsaki kupljeni kozi lahko tudi ime. Ko kupiš kozo, od Slovenske karitas prejmeš kartonček s sliko fantka Izaka s kozo iz Ruande in na kartonček lahko zapišeš, kako bo ime tvoji kozi (kartonček je priložen tej številki Vzgoje). Ob tem se otroci in mladi v šolah zelo zabavajo in tudi tekmujejo med seboj, kdo bo zbral za več koz. Tudi šole in posamezni razredi kreativno pristopajo k zbiranju sredstev za akcijo Kupim kozo. Nastanejo številni plakati, risbice, pečejo piškote, pojejo ...

Včasih me šole v imenu Slovenske karitas povabijo, da pridem na šolo tudi predstaviti, kako njihovi vrstniki v Afriki živijo in kaj jim koze pomenijo. Učecim se običajno odpre nov svet, ker si realnega življenja vrstnikov na podeželju Afrike večinoma ne predstavljajo. Kakšna šola pa prosi za video, v katerem je predstavljena akcija Kupim kozo. Včasih nas šole povabijo, da imamo predstavitev ob prevzemu zbranih sredstev.

Naj zaključim z mislijo sestre Bogdane Kavčič, misijonarke v Burundiju, v sodelovanju s katero tudi kupujemo koze družinam v tej deželi. O pomenu koze za družine v Afriki je zapisala: »Res je velikega pomena za eno ubogo družino, da ima svojo kozo ali pa prašička. Pomembno je, da imajo vsaj malo gnoja za svoje njive. Ker pa imajo koze hitro mladiče, se gnoj množi. Ko je več prirasta, jih lahko prodajo na trgu in še nekaj zaslužijo. Živinica pomaga družinam, da niso lačne in na splošno pri njihovem napredku. Ob tem znajo izraziti hvaležnost za vse dobro, ki ga prejema od vas, kot tudi me sestre, ker smo lahko vaša podaljšana roka in smo priča vsej tej resničnosti. Hvala vam iz vsega srca.«

Če bi tudi na vaši šoli želeli izvesti dobrodelno akcijo Kupim kozo, pišite na jana.lampe@karitas.si.

Več o akciji na: www.karitas.si/kupim-kozo/, kjer so objavljeni tudi različni načini darovanja za koze.

Ob prejemu naziva častni član DKPS

Dodelitev naziva častni član Društva katoliških pedagogov Slovenije je zame veliko presenečenje, saj sodelujem z Društvom katoliških pedagogov le kot komentator likovnih naslovnih društvene revije Vzgoja. Revijo sem v teh letih spoznal kot odlično publikacijo, ki si prizadeva ne le za izboljšanje poučevanja v šoli in za razumevanje mladine v njenih večnih hrepenenjih in današnjih stiskah, marveč tudi za vzgajanje v duhu humanističnih vrednot. Te vrednote pa v naši kulturi najdlje in najzanesljiveje temeljijo na krščanskem izročilu in jih lahko uteleša tudi umetnost.

Genij naše svetosti Anton Martin Slomšek, kot ga je imenoval pisatelj Alojz Rebula, živi v slovenski zavesti kot duhovni zavetnik slovenskega jezika, ki si s svojimi zgodovinskimi zaslugami in odločno, a ljubeznivo človeško podobo gotovo tudi zato zasluži svetniški status. Njegov pomen za nas je epohalen in zaradi njega sta Slom in Ponikva romarsko svetišče slovenske krščanske in z njo povezane kulturne pripadnosti. Zato sem nadvse počaščen, da lahko spremljam pedagoška prizadevanja, ki izvirajo iz njegovih napotkov, in se vam iz srca zahvaljujem za veliko počastitev iz rok tistih, ki jih posebno ceni.

Slomškov prosvetiteljski in pesniški duh je gojil osnove, iz kakršnih je prirasel ustvarjalni genij njegovega vrstnika Franceta Prešerna in njegovih nadaljevalcev. Njihovo izročilo naj kot znamenje naše duhovne dozorelosti in neomajne narodne pripadnosti za vekomaj sije nad slovensko zemljo.

Dr. Milček Komelj

Ob prejemu Slomškovega priznanja

Kdor hoče druge vneti, mora najprej sam goreti. To je misel, ki me vedno poveže z bl. Slomškom.

S hvaležnostjo in spoštovanjem sprejemam čast nosilke Slomškovega priznanja. Delim ga z vsemi tistimi dragocenimi biseri med pedagogi in drugim pomožnim osebjem v vzgoji in izobraževanju, ki so

vedno prvi v vrsti in zavzeti za delo, a pogosto prezrti, ko se delijo pohvale in priznanja. Tistimi, ki jim je delo za drugega pomembnejše od vsake akademske izobrazbe in vseh bogastev tega sveta.

Zahvaliti se moram najprej dobremu Bogu za dar življenja, starše, sestro in brate. Z njimi sem orala ledino v svojem življenju, pridelala vero, socialni čut in odgovornost. Naslednja zahvala gre moji družini, možu in otrokom. Naučili so me potrpežljivosti, zvestobe in me podpirali v preizkušnjah. V moje poklicno življenje je vstopila množica mojih učiteljev, poklicnih kolegov, dijakov in njihovih staršev. Njim gre zahvala za podiranje stereotipov, pridobivanje poklicne zrelosti in empatije. Zadnje obdobje mojega življenja posebej močno oblikuje in navdušuje romarska družina po Slomškovih poteh in poteh svetega Jakoba. Romarjem gre zahvala za premnoga izjemna doživetja, življenja iz vere, v upanju in ljubezni. Hvala tudi DKPS, ki s svojimi dejavnostmi in revijo Vzgoja skrbi za duhovno komponento v procesu izobraževanja. Zahvala duhovnim spremljevalcem mojega življenja: duhovnikom, kaplanom in vikarjem ter častnim sestram. Pisana in številna družina je mojemu življenju dodajala božji popr, vsak na svoj način. In še: hvala vsem, ki ste me predlagali za priznanje. Bog povrni vsem naštetim!

Blaženi Slomšek vstopa v moje življenje po etapah. Najprej sva se srečala pri verouku, potem so ga bežno omenili v šoli, tesneje pa sva se povezala po njegovi beatifikaciji za blaženega pred 25 leti v Mariboru. Navdušenje milostnega trenutka je malce pojenjalo, a se znova obudilo s prvim srečanjem s katoliškimi pedagogi na večdnevem pešromanju po njegovih poteh. Posebej se me je dotaknil prenos relikvij bl. Slomška iz Trnja v cerkev na pivško Sveto Trojico. V procesiji smo ob petju in molitvi romarji nosili relikvije, ki jih je naslednji teden škof Jurij slovesno vstavil v daritveni oltar. Pogosto sva s Slomškom skupaj v veri in hrepenenju, ko prepevamo »V nebesih sem doma«, in v osebni molitvi. Občudujem njegovo globoko vero v troedinega Boga, narodno zavednost, preprosto in jasno besedo, brezčasne nauke, vizionarstvo in pogum. Blaženi Anton Martin Slomšek, naj z Bož-

jo pomočjo na tvojo priprošnjo skrbimo za ogenj vere in zaupanja, da bomo zmogli greti tudi druge.

Eva Čeč

Veseli me, da se nagrada Društva katoliških pedagogov imenuje po blaženem A. M. Slomšku, ki ni razumel le pomena srčne kulture in izobrazbe, kar med drugim potrjuje tudi vodilna misel današnjega dogodka, temveč tudi vlogo narodnega jezika za razvoj posameznika in naroda. Cenim njegove spodbude, naj bomo ponosni na to, kar smo, na svojo vero, na svoj jezik in kulturo, kar je strnjeno povedal z vsem znanim: »Sveta vera bodi vam luč, materni jezik pa ključ do zveličavne narodove omike.« Seveda pa Slomšek ni pozabil dodati, naj se učimo tudi tuje jezike, saj nas njihovo poznavanje bogati in prinaša praktično uporabnost. Če se slednjega danes dobro zavedamo, pa se mi dozdeva, da premalo cenimo znanje slovenskega jezika in poznavanje njegovega duha. Slovenščini kar premalokrat dajemo tisto mesto, ki ji pripada v našem vsakdanu, v procesu dograjevanja narodne tradicije, ki nudi trdne temelje ne le za gojenje slovenske identitete, temveč tudi za ohranjanje krščanskih vrednot.

Vsekakor bom še naprej spremljala raziskave o Slomškovem delu in upala, da se blaženi nekoč priključi vrstam 'uradno' potrjenih svetnikov. Ravno tako se veselim vseh novih članov, ki se nam bodo še priključili, in nadaljnega delovanja DKPS.

Dr. Darja Mazi Leskovar

A. M. Slomšek mi je zgled v tem, kako biti v življenju pristen v veselju in trden v veri. Odlikovali so ga: izjemna delavnost, ponižnost, spoštovanje ljudi ... Svoje pobožnosti in svojih čednosti ni obešal na veliki zvon. Tudi jaz sem mislila, da je moje delo z otroki, starši, strokovnimi sodelavci neopazno, samoumevno.

Ob prejemu Slomškovega priznanja se počutim počaščen. Je priznanje in zahvala za vse, kar sem vložila v delo z otroki s posebnimi potrebami, z njihovimi starši in okoljem, iz katerega so prihajali. Bili so lepi in težki trenutki. Veliko sem dajala in veliko prejela. Želeli so umirjenost,

srčnost, iskrenost in pohvalo ob uspehu. Njihov uspeh je bil tudi moj uspeh. Zdaj z veseljem nadaljujem svoje delo in nudim pomoč otrokom z učnimi težavami. Ob tej priložnosti se zahvaljujem sodelavcem OŠ s prilagojenim programom ter učiteljem in strokovnim delavcem na osnovnih šolah za timsko delo in nesebično pomoč. Hvala tudi predlagateljem in članom komisije za podeljevanje priznanj. Priporočajmo se blaženemu A. M. Slomšku, naj nam izprosi, da bomo znali v vsakdanjem življenju uresničevati duhovne, verske, moralne, kulturne in narodnostne vrednote.

Jožica Terlikar

Foto: BS

Seminarji DKPS 2024/2025

Osební dnevnik*

Obseg: 32 ur

Izvedba: Ljubljana ali okolica:

1. del: 9.–10. 5. 2025, prijave do: 25. 4. 2025

2. del: 30.–31. 5. 2025

Predavatelj: dr. Silvo Šinkovec in dr. Andrej Perko

Nevrotaktilna integracija refleksov MNRI®

Obseg: 20 ur

Izvedba: Ljubljana, 23.–24. 5. 2025, prijave do: 15. 5. 2025 (prijave do 22. 4. 2025 – nižja kotizacija)

Ljubljana, 5. in 6. 9. 2025, prijave do: 25. 8. 2025

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrstar

Skupščina DKPS

Skupščina Društva katoliških pedagogov Slovenije bo v soboto, 15. 3. 2025, ob 14.00 na Ponikvi pri Žalcu.

Sledil bo pogovor z dr. Maksimiljanom Matjažem ob zaključku sinode in o prihodnosti DKPS znotraj sinodalne Cerkve. Ob 18.00 bo sv. maša.

Seminarji so namenjeni pedagoškim delavcem (vzgojiteljem, učiteljem, profesorjem, razrednikom, šolskim svetovalnim delavcem, ravnateljem), staršem in drugim posameznikom, ki želijo osebno in strokovno rasti. V Društvu katoliških pedagogov Slovenije jih izvajamo že več kot 25 let.

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljate pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju. Seminarje izvajamo tudi za učiteljske zbornice in zaključene skupine. Podrobnejši podatki so objavljeni na naši spletni strani <http://www.dkps.si>.

Seminarji, označeni z *, so uvrščeni v katalog Katis.

Informacije in prijave:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije (DKPS)

Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana

01/43 83 983 (torek, četrtek: 9.00–12.00)

izobrazevanje@dkps.si

<http://www.dkps.si>

Summary

The title of the *Editorial* by editor Silvo Šinkovec is An Inspiring Story. In it, he presents some highlights from the Sixth International Congress on Education for Love of Country and Homeland.

The *Focus Theme* of the 104 issue of the *Vzgoja* magazine is titled Motivation and Gender Reassignment. In the introductory article, Ksenija Fänrich notes the impressions of the participants of the SIESC Congress, which took place in Vipava in the summer. We can also read a summary of Anton Jamnik's address on good education that strengthens democracy. Urh Grošelj presents the medical aspects of gender dysphoria in children and adolescents. Benjamin Tomažič gives facts about the current influences on views of sexuality. Silvo Šinkovec wrote an article in which he looks at the source of teachers' power in the face of new challenges. Mojca Belcl Magdič writes about sources of information on gender ideology. Matjaž Mihael Mars shares his reflections on the occasion of the SIESC Congress.

In *Our Interview*, Dragica Motik hosts Dr.

Željko Markić, Croatian doctor, translator, journalist, social activist, advocate for the weak and associate of the association V imenu družine (In the Name of the Family). In the *Teachers* section Marijana Miljančič Ruter introduces us to national pride in a globalised world. We also learn about Primož Trubar's efforts for education in an article by Matija Nared.

Octavian M. Machidon's article in the *Educational Plan* section is titled The Role of Parents and Schools in Shaping Body Image. Janko Jarc wrote some nice parting thoughts about Anita Nahtigal. From the personal experience of Dragica Motik we learn about national pride as presented at the conference on Education for Love of Country and Homeland.

In the *Parents* section, Tina Cupar's article reveals the challenges of parenting when young people use digital technologies. Octavian Machidon describes how we are shaped by recommendation algorithms on social networks.

In the section *Fields of Education*, dr. Milček

Komelj presents the work of the painter Jože Ciuha: Neither a Humanist nor Anything Else. In another article, Tina Jeras shares her experience with the CLIL approach in preschool.

In the *Spiritual Challenge* section, Ksenija Fänrich shares Archbishop Marjan Turšek's thoughts on living with the Holy Spirit. Eva Strajnar takes a look at a family experience, which she titles "And I Have Atoned for my Sin". We can read short thoughts by Janko Jarc, collectively titled Conversations with Jesus.

In the *Experience* section, an article by Ksenija Fänrich introduces us to connecting with children on a deeper level. Monika Tratnik writes the article "Call Time, Brighten the Day" about the integration of a home care nurse with the kindergarten. Jana Lampe presents the campaign by Slovenian Caritas on buying goats with the aim of sustainable living of the poor.

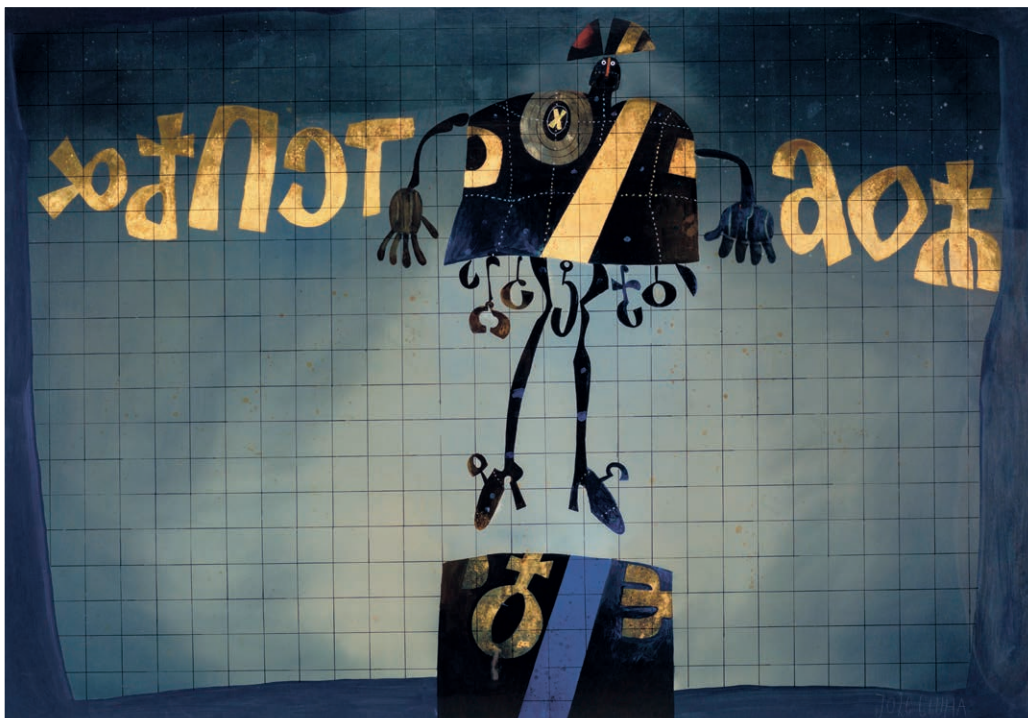
Written by: Tatjana Fajdiga

Translated by: Tanja Volk

Priimek in ime	Naslov članka	Rubrika	Št.	Stran
Barle Lakota Andreja	Osebnost in demokracija	V žarišču: O kulturi demokracije	102	9-10
Beld Magdič Mojca	Viri informacij o ideologiji spola	V žarišču: Motivacija in menjava spola	104	17-19
Cerar Jeretina Maja	Vrtec pri soočanju z medkulturnostjo in vključevanjem otrok tujcev	Izkušnje	103	46-47
Cupar Tina	Izzivi starševstva pri uporabi digitalnih tehnologij mladih	Starši	104	34-35
Čemelč Maks Lenart	Moč človeškega duha	V žarišču: Primarna vzgoja in logopedagogika	103	5-6
Čemelč Maks Lenart	Premagovanje izzivov telesne oviranosti z močjo družinske ljubezni	V žarišču: Primarna vzgoja in logopedagogika	103	17-18
Dimc Bojana	Spodbujanje radovednosti pri učencih	Vzgojni načrt	102	30-31
Dovč Gregor	Metoda in izkušnja supervizije na Glasserjevi kakovostni šoli	Vzgojni načrt	103	32-33
Fänrich Ksenija	»Ker sem tako čudovito ustvarjen«	V žarišču: Klic po vzgoji	101	21-22
Fänrich Ksenija	Odmevi udeležencev kongresa	V žarišču: Motivacija in menjava spola	104	5-6
Fänrich Ksenija	Življenje s Svetim Duhom	Duhovni izziv	104	43-44
Fänrich Ksenija	Z otroki se povežite na globlji ravni	Izkušnje	104	46
Golc Lidija	Pomoč	V žarišču: Primarna vzgoja in logopedagogika	103	6
Grošelj Urh	Medicinski vidiki spolne disforije pri otrocih in mladostnikih	V žarišču: Motivacija in menjava spola	104	9-11
Hozjan Dejan	Vzgojni načrt in nacionalni program	V žarišču: Klic po vzgoji	101	14-15
Jakob Tilka	Dnevi evropske kulturne dediščine	Izkušnje	103	48-49
Jamnik Anton	Demokracija ima temelj v dostojanstvu človekove osebe	V žarišču: O kulturi demokracije	102	5-6
Jamnik Anton	Dobra vzgoja krepi demokracijo	V žarišču: Motivacija in menjava spola	104	7-8
Jarc Janko	Gospod, te prosimo	Duhovni izziv	101	45-46
Jarc Janko	Neprenehoma molite	Duhovni izziv	102	46
Jarc Janko	Bistvo je očem skrito	Duhovni izziv	103	44
Jarc Janko	V spomin Anici Nahtigal (1958–2025)	Vzgojni načrt	104	31
Jarc Janko	Pogovori z Jezusom	Duhovni izziv	104	45
Jarc Magdalena	Želimo biti del demokratične evropske družine	Naš pogovor	102	20-22
Jensterle Nečimer Katarina	Poučevanje angleščine v prvi triadi	Izkušnje	101	47-48
Jeras Tina	Pomen otroške risbe	Starši	102	36-37
Jeras Tina	Pristop CLIL v predšolskem obdobju	Področja vzgoje	104	41-42
Kham Boris	Tipam ozvezdja	Izkušnje	102	51-52
Kham Boris	Utrinek ob Sončni pesmi	Duhovni izziv	103	45
Koderman Branko	Starši, otroci, pesniki in učitelji v učilnicah krščanskega slovenstva	Vzgojni načrt	101	34-35
Komelj Milček	Slikarjev anonimni človek in njegovo mesto v današnjem okolju	Področja vzgoje	101	40-41
Komelj Milček	Groteskna podoba nedemokratičnega oblastnika	Področja vzgoje	102	38-39
Komelj Milček	Posvetitev zemeljskega življenja in srečnega materinstva	Področja vzgoje	103	40-41
Komelj Milček	Kritik človeškega nastopaštva, iskalec življenjskega smisla	Področja vzgoje	104	39-40
Komisija za šolstvo pri Slovenski škofovski konferenci	Predlogi za nacionalni program	V žarišču: Klic po vzgoji	101	18-20
Kosič Darko	Urjenje veščine odločanja	Področja vzgoje	102	40-41
Kostanjšek Ana	Ostane ljubezen	Duhovni izziv	102	44
Kovačič Cimperman Majda	Šestdeset let vrtca pri OŠ dr. Ivana Prijatelja Sodražica	Izkušnje	101	49-50
Kozorog - Košuta Sandra	Razodevanje Jezusove osebnosti v evangeliju po Marku	Duhovni izziv	102	45-46
Krapše Štefan	Pedagoško-vzgojni utrinki	V žarišču: Klic po vzgoji	101	7-9
Kristovič Sebastjan	Živeti svoje poslanstvo in ne zgolj opravljati poklica	V žarišču: Klic po vzgoji	101	16-17
Kristovič Sebastjan	Razvijanje samostojne in ustvarjalne osebnosti	V žarišču: O kulturi demokracije	102	13-14
Kristovič Sebastjan	Logopedagogika	V žarišču: Primarna vzgoja in logopedagogika	103	10-12
Kustec Simona	Vzgoja kot razlog ali rešitev konfliktov vrednot in paradoksov v družbi	V žarišču: Klic po vzgoji	101	10-13
Kustec Simona	Vrednote demokracije in vzgoja izobraževanja	V žarišču: O kulturi demokracije	102	6-8
Lampe Jana	Kupim kozo za trajnostno preživetje revnih	Izkušnje	104	49-50
Machidon Octavian M.	Telesna samopodoba in mediji	V žarišču: Primarna vzgoja in logopedagogika	103	19-20
Machidon Octavian M.	Razkritje umetne inteligence	Starši	103	36-37

Priimek in ime	Naslov članka	Rubrika	Št.	Stran
Machidon Octavian M.	Vloga staršev in šole pri oblikovanju telesne samopodobe	Vzgojni načrt	104	29-31
Machidon Octavian M.	Kako nas oblikujejo algoritmi priporočil na družbenih omrežjih?	Starši	104	36-38
Mars Matjaž Mihael	Razmišljanje maturanta ob kongresu SIESC-a	V žarišču: Motivacija in menjava spola	104	20-21
Miljančič Ruter Marijana	Narodni ponos v globaliziranem svetu	Biti vzgojitelj	104	25-26
Mlačnik Jana	Uporaba pripomočkov v svetovanju odraslim	Biti vzgojitelj	102	28-29
Motik Dragica	Pot naroda in prizadevanja za ohranitev živosti jezika	Naš pogovor	101	23-26
Motik Dragica	Zakaj so zaprli kliniko Tavistock	Naš pogovor	104	22-24
Motik Dragica	Narodni ponos	Vzgojni načrt	104	32-33
Motik Dragica, Piry Ivo Branimir	Jezuitski kolegij v Ljubljani izvir znanja	Biti vzgojitelj	101	27-29
Mrzlikar Marko	Moja draga Žabica	Področja vzgoje	102	43
Nared Matija	Vpliv renesanse na razvoj evropskega šolstva	Biti vzgojitelj	101	30-31
Nared Matija	Reformacija in njen vpliv na šolstvo	Biti vzgojitelj	102	25-27
Nared Matija	Pedagoški vidiki Trubarjevega dela	Biti vzgojitelj	103	26-27
Nared Matija	Trubarjevo prizadevanje za šolstvo	Biti vzgojitelj	104	27-28
Novak Bogomir	Zagovor vseživljenjske vzgoje	Biti vzgojitelj	102	23-25
Plemen Suzana, Veladžić Šemso	Trajno povezujemo šole z gospodarstvom	V žarišču: O kulturi demokracije	102	18-19
Primožič Tanja	Zgodnje učenje tujega jezika	Starši	101	36-37
Ramovš Klara	Logoterapija – umetnost poslušanja	V žarišču: Primarna vzgoja in logopedagogika	103	12-14
Repolusk Samo	Izzivi razvoja slovenskega šolstva	V žarišču: O kulturi demokracije	102	15-17
Rogelj Primož	Življenju II	V žarišču: Klic po vzgoji	101	9
Rozina Tanja	Z otroki na kmetijo	Starši	102	34-35
Schönfeld Heidi	Franklova diagnoza časa in naša sedanost	V žarišču: Primarna vzgoja in logopedagogika	103	7-9
Senekovič Larisa	Doživljajska pedagogika pri delu z nadarjenimi v vrtcu	Izkušnje	102	49-50
Strajnar Eva	Pa sem poravnal svoj greh	Duhovni izziv	104	45
Šinkovec Silvo	Utrinki s poti Vzgoje	Uvodnik	101	3
Šinkovec Silvo	Laž	Uvodnik	102	3
Šinkovec Silvo	Kaj resnično pomeni biti tam za nekoga	Naš pogovor	103	21-25
Šinkovec Silvo	Zastonjskost	Uvodnik	103	3
Šinkovec Silvo	Viri moči učitelja ob novih izzivih	V žarišču: Motivacija in menjava spola	104	14-16
Šinkovec Silvo	Navdihujoča zgodba	Uvodnik	104	3
Škerjanc Vida	Učenci na obisku cerkve sv. Frančiška Asiškega v Šiški	Duhovni izziv	101	44-45
Šket Kamenšek Lidija	Ampak danes hočem drugače	Starši	101	38-39
Škufca Langus Mateja	Kompetence podjetnosti v osnovni šoli	Vzgojni načrt	101	32-33
Škvarč Marjan	Upanje za vse	Duhovni izziv	101	46
Tomažič Benjamin	Današnji vplivi na pogled na spolnost	V žarišču: Motivacija in menjava spola	104	12-13
Tomšič-Iskra Nevenka	Vključitev ljudskega slovstva v pouk književnosti	Izkušnje	102	47-48
Tratnik Monika	Pokloni čas, polepšaj dan	Izkušnje	104	47-48
Turk Matjaž	Nacionalna poklicna kvalifikacija s področja gozdarstva	Področja vzgoje	102	42-43
Turk Žiga	Konec demokracije in kaj po tem?	V žarišču: O kulturi demokracije	102	11-12
Veber Julijana	Spev zavestnemu Slovincu	Starši	102	35
Vidmar Matevž	Govorimo o vzgoji in vzgajamo	V žarišču: Klic po vzgoji	101	5-6
Vidmar Urška	Cilji, pravila in pričakovanja v učilnici	Vzgojni načrt	102	32-33
Vižintin Liliana	Nevroedukacija	Vzgojni načrt	103	34-35
Vrh Vrezec Petra	Opera je za otroke čarobna glasbena pustolovščina in ne tabu	Starši	103	38-39
Vujasinović Slobodan, Saška Ocvirk	Zdravilna moč kljubovalne moči duha	V žarišču: Primarna vzgoja in logopedagogika	103	15-16
Zobec Pirnat Tina	Sprostitev na delovnem mestu	Biti vzgojitelj	103	28-29
Žen Urša	Delo dijaške skupnosti na Gimnaziji Antona Aškerc	Področja vzgoje	103	42-43
Žežlina Sonja	Avtentično	Biti vzgojitelj	103	30-31
Žnidar Kozole Petra	Selektivni mutizem	Področja vzgoje	101	42-43

Jože Ciuha: Niti humanist niti kaj drugega, 1972

akril in olje na pleksi steklu, 119 x 164 cm

Zasebna last

Foto Matevž Paternoster, MGML